

Cumhuriyet Tarihinde
İki 14 Mayıs

1950
Yeter! Söz Milletindir
2023
Evet! Söz Milletindir

Cumhuriyet Tarihinde İki 14 Mayıs

1950 - Yeter! Söz Milletindir

2023 - Evet! Söz Milletindir

ISBN: 978-625-7377-75-1

Cumhuriyet Tarihinde İki 14 Mayıs
1950 - Yeter! Söz Milletindir
2023 - Evet! Söz Milletindir

© 2023 CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM BAŞKANLIĞI YAYINLARI

Yayıncı Sertifika No: 45482

1. Baskı, İstanbul, 2023

İletişim

Kızılırmak Mahallesi Mevlana Bulv. No:144 Çankaya
Ankara/TÜRKİYE

T +90 312 590 20 00 | webinfo@iletisim.gov.tr

Baskı

Prestij Grafik Reklam ve Mat. San. ve Tic. Ltd. Şti.

T 0 212 489 40 63, İstanbul

Matbaa Sertifika No: 45590

Cumhuriyet Tarihinde İki 14 Mayıs

1950 - Yeter! Söz Milletindir

2023 - Evet! Söz Milletindir

CUMHURİYET TARİHİNDE İKİ 14 MAYIS
1950 - YETER! SÖZ MİLLETİNDİR
2023 - EVET! SÖZ MİLLETİNDİR

İÇİNDEKİLER ■

Takdim	9
Ön Söz	11
<hr/>	
Açılış Konuşmaları	15
Mehmet Uçum Cumhurbaşkanlığı Hukuk Politikaları Kurulu Başkanvekili	17
Prof. Dr. Fahrettin Altun Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı	25
Süleyman Soylu Dönem İçişleri Bakanı	34
<hr/>	
Birinci Oturum	
Türkiye Demokrasi Tarihinde 14 Mayıs 1950'nin Önemi	49
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Cemil Koçak Sabancı Üniversitesi Öğretim Üyesi	51
Konuşmacılar:	
Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali Marmara Üniversitesi Öğretim Üyesi / Yazar	56
Prof. Dr. Atilla Yayla İstanbul Medipol Üniversitesi Öğretim Üyesi	76
Prof. Dr. Ece Baban Fenerbahçe Üniversitesi Öğretim Üyesi	80
Prof. Dr. Haluk Alkan İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi	84
<hr/>	

İkinci Oturum

Türkiye'nin Demokratikleşme Sürecinde 14 Mayıs 2023

89

Oturum Başkanı: Av. Uğur Kızılca

T.C. Cumhurbaşkanlığı Hukuk Politikaları Kurulu Üyesi

91

Konuşmacılar:

Prof. Dr. Muharrem Kılıç

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı

92

Prof. Dr. Birol Akgün

Türkiye Maarif Vakfı Başkanı

97

Prof. Dr. Hamit Emrah Beriş

Polis Akademisi Öğretim Üyesi

102

Prof. Dr. Kudret Bülbül

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Öğretim Üyesi

108

Cumhuriyet Tarihinde İki 14 Mayıs

1950 - Yeter! Söz Milletindir

2023 - Evet! Söz Milletindir

TAKDİM

14 Mayıs 1950'de "Yeter! Söz Milletindir" diyerek tek parti karanlığına son veren milletimiz, ülkemizi hakiki anlamda ilk defa demokrasiyle tanıştırdı. Yıllarca süren faşist zihniyete karşı milletin iradesini cesaretle yansıttığı bu seçimler, Türk siyasi hayatının en önemli dönüm noktalarındandır.

14 Mayıs seçimleriyle birlikte milletimiz uzun yıllar sonra ilk defa hükümet hizmetlerini, kerim devleti, doğrudan hayatına dokunan yatırımları gördü. Rahmetli Menderes ve arkadaşlarının çabalarıyla Türkiye genelinde adeta bir kalkınma seferberliği başladı. Perişan durumdaki Anadolu'yu yolla, elektrikle, traktörle, modern tarım araçlarıyla, okulla ve diğer devlet imkânlarıyla yaygın bir şekilde buluşturan Merhum Menderes'tir.

14 Mayıs seçimlerinin asıl büyük etkisi hak ve özgürlük alanındadır. Camilerin kapısına vurulan kilit 14 Mayıs'tan sonra kırılmış, milletimizin göz bebeği olan İmam Hatip Okulları bu dönemde açılmıştır. 18 yıllık hasretin ardından Ezanı Muhammedi aslına uygun olarak bu dönemde minarelerden yükselmiştir. Baskı ve zulüm dolu tek parti yıllarının ardından insanımız, din ve inanç özgürlüğünü ilk kez te-neffüs etmiştir. Bunların yanı sıra iktisadi alanda halen faydalarını gördüğümüz birçok yatırımın, eser ve kalkınma hamlesinin altında Rahmetli Menderes ve arkadaşlarının imzası vardır.

Demokrasiden hak ve özgürlüklere, tarımdan sanayiye, eğitimden dış politikaya kadar her alanda yeşeren umutlar, maalesef 27 Mayıs 1960 darbesiyle son buldu. Türkiye, bu darbeye birlikte her 10 yılda bir tekrarlanan açık ve örtülü vesayet girişimlerine maruz kaldığı faşist bir daireye girdi. 27 Mayıs darbesi, milli iradeyi anti-demokratik

yollarla zapturapt almaya çalışan müdahale zincirinin ilk halkasını teşkil etti.

27 Mayıs darbesi milletin tercihlerine ve özgür iradesine vurulan zehirli bir hançerdir. Bu darbeye ülkemiz ekonomik, siyasi, diplomatik ve hukuki olarak telafisi imkânsız bedeller ödemek zorunda kalmıştır. Türkiye'yle aynı dönemde demokrasi ve kalkınma hamlesini başlatan ülkeler ciddi ilerlemeler kaydederken, ülkemiz yıllarca siyasi istikrarsızlık, sosyal kaos ve iktisadi buhranlar girdabında sürüklenmiştir. Türk siyasetini esir alan bu fasit daireden, ancak 3 Kasım 2002 seçimleriyle çıkılabilmektedir.

Türkiye'nin istikbal ve istiklal mücadelesinde nasıl 14 Mayıs 1950 seçimleri bir dönüm noktasını teşkil etmişse, 14 Mayıs ve 28 Mayıs 2023 seçimleri de aynı şekilde yeni bir kilometre taşı oldu. Milletin evlatlarını 14 Mayıs'ta iktidara taşıyan irade; nice engellemelere, darbe ve muhtıra süreçlerine rağmen tam 73 yıl sonra, "YETER SÖZ DE, KARAR DA, GELECEK DE MİLLETİNDİR" diyerek bir kez daha sandıkta tecelli etti.

1950'de başlayan demokrasi yürüyüşünü, 2023 Mayıs'ında yaptığı tercihle şahlandıran iradenin, Türkiye Yüzyılı'nda ülkemizin adını altın harflerle yazdıracağına inanıyoruz. Şehitlerimizin kanları üzerinde yükselen şanlı mirasın taşıyıcı olarak bizler de milletin emanetine gerektiğinde canımız pahasına sahip çıkmaya devam edeceğiz. Canla, başla, samimiyetle çalışarak milletimizi asırlık hayalleriyle mutlaka buluşturacağız.

Bu vesileyle milletin iradesine canları pahasına sahip çıkan Adnan Menderes, Hasan Polatkan ve Fatin Rüştü Zorlu'yu bir kez daha rahmetle yâd ediyorum. İstiklal ve İstikbalimiz uğrunda can veren tüm şehitlerimizi şükranla anıyor, Rabbim ruhlarını şad eylesin diyorum.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ CUMHURBAŞKANI
RECEP TAYYİP ERDOĞAN

Ö N S Ö Z

Millet iradesinin ilk kez hakiki anlamda tecelli etme imkânı bulduğu 14 Mayıs 1950 seçimleri, Türkiye Cumhuriyeti tarihi içerisinde son derece müstesna bir yere sahiptir. Bununla birlikte Türkiye’de çok partili hayatın ve demokrasinin kurumsallaşması, milletimize yapılmış bir lütuf olarak değil, bizzat aziz milletimizin ve milletin adamlarının uğrunda canhıraş bir şekilde verdikleri uzun soluklu bir mücadelenin mahsulü olmuştur. 1950’de “Yeter”! Söz Milletindir” diyerek, ülkemizde demokrasi ve özgürlükler uğruna başlayan yolculuk, 2023’ün Mayıs ayında gerçekleştirdiğimiz seçimlerin neticesinde Türkiye Yüzyılı’nın kapılarını sonuna kadar açmıştır.

14-28 Mayıs 2023 seçimleriyle birlikte ülkemiz, gelecek yüzyılını milli ve manevi karakteri doğrultusunda inşa etme niyetini bir kez daha ikrar etmiş, dış politikada, teknolojide, sanayide, eğitimde, kültür ve sanatta yerli ve milli karakterini muhafaza ederek yeni ufuklara yelken açacağını bütün dünyaya ilan etmiştir. Buna karşın, Cumhuriyet tarihimiz boyunca, ülkemizin demokrasi ve özgürlük yolundaki benzer adımları, kendilerini bu ülkenin asli unsuru olarak tavsif eden ve türlü imtiyazlarından vazgeçmek istemeyen vesayetçi bir zihniyet tarafından sürekli sekteye uğratılmak istenmiştir. Bu kirliliği, geçmişten bu yana millet iradesinin tecellisini, milletimizin rağmına cebren edindikleri imtiyazlarına ve mevcudiyetlerine karşı bir tehdit olarak görmüştür. Demokrasi ve tam bağımsızlık yolunda gösterilen azim ve kararlılığa her daim tepeden bakan Batıcı vesayet odakları, gerek 27 Mayıs 1960’ta gerekse devam eden on yıllarda millet iradesini sürekli gasp etmeye çalışmaktan geri durmamıştır.

Düzmece mahkemeler ve sipariş usulü yapılan yargılamalar neticesinde yalnızca merhum Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan idama mahkûm edilmemiş; aynı zamanda Türk milleti dış politikadan eğitime, kültürden sanata kadar birçok alanda Batıcı vesayet ve sömürü düzeni içerisinde dışa bağımlı bir ülke haline getirilmek istenmiştir. Bütün bunlara rağmen, milletimiz, ülkemizin istikbalini kirli avuçları içerisinde dizayn etmeye yeltenen bu vesayetçi zihniyet karşısında demokrasi ve özgürlük arayışından hiçbir zaman vazgeçmemiştir.

Bugün geldiğimiz noktada 14-28 Mayıs 2023 seçimleri göstermektedir ki Türkiye Cumhuriyeti, 1950’de başlatılan demokrasi ve özgürlük yolculuğunda azimli ve kararlı bir şekilde ilerlemeye mütemadiyen devam edecektir. Bu kapsamda, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı ve Cumhurbaşkanlığı Hukuk Politikaları Kurulu ortaklığında gerçekleştirdiğimiz “Cumhuriyet Tarihinde İki 14 Mayıs” paneli, Türkiye Yüzyılı’nın hemen başında olduğumuz bu günlerde, Türk milletinin demokrasi ve özgürlükler uğrunda verdiği çetin mücadeleleri tarihi bir vakıa olarak kaydetmeyi ve bu konuda ülkemizin yarınlarına derinlikli bir tecrübe aktarımı yapılmasını amaçlamıştır. Bu verimli etkinliğin bir meyvesi olarak gördüğümüz bu kitabı kamuoyunun istifadelerine sunar, çalışmalarında emeği geçenlere canıgönülden teşekkür ederim.

Cumhuriyet Tarihinde İki 14 Mayıs

1950 - Yeter! Söz Milletindir

2023 - Evet! Söz Milletindir

Konuşmacılar

- **Mehmet Uçum**
Cumhurbaşkanlığı Hukuk Politikaları Kurulu Başkanvekili

- **Prof. Dr. Fahrettin Altun**
Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı

- **Süleyman Soylu**
Dönem İçişleri Bakanı

CUMHURİYET TARİHİNDE İKİ 14 MAYIS

1950 - YETERLİ SOZ MİLLETİNDİR
2023 - EVETLİ SOZ MİLLETİNDİR

Açılış Konuşmaları

YERELİ CUMHURİYET
CUMHURİYETİ

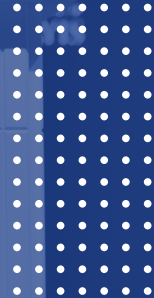

CUMHURİYET TARİHİNDE
İKİ 14 MAYIS

1950 - YETERLİ SOZ MİLLETİNDİR
2023 - EVETLİ SOZ MİLLETİNDİR

PANEL 27 NİSAN 2023 PERŞEMBE

DEMOKRASİ VE ÖZGÜRLÜKLER ADAMI
ALPAN MENDERES KONGRE MERKEZİ

CUMHURİYET TARİHİNDE

İKİ 14 MAYIS

1950 - YETER! SÖZ MİLLETİNDİR

2023 - EVET! SÖZ MİLLETİNDİR

1950 - YETER! MİLLETİNDİR
2023 - EVET! MİLLETİNDİR

■ MEHMET UÇUM

Devlet teşkilatlarımızın değerli yöneticileri, başkanları ve üyeleri, panellerimizin yöneticisi ve tebliğcisi değerli katılımcılarımız, toplantımızı yerinden izlemek için Demokrasi ve Özgürlükler Adası'na gelen hem de bu havada büyük bir ilgi gösteren kıymetli misafirlerimiz, “Cumhuriyet Tarihinde İki 14 Mayıs” toplantımıza hoş geldiniz.

Türkiye'nin demokrasi yolculuğunda 14 Mayıs 1950 seçimi tarihi bir öneme sahiptir. Türkiye siyasal hayatında bürokratik iradeye karşı milli iradeyi temsil eden toplumsal kesimlerin, çevreden merkeze yürüyüşünde ilk güçlü ve niteliksel adım 14 Mayıs 1950 yılında atılmıştır. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra Terakkiperver ve Serbest Fırka girişimleri her ne kadar başarısız olsa da çevrenin merkezi etkileyecek güçlü taleplere sahip olduğunu göstermiştir. Aslında Demokrat Parti, içinden çıktığı CHP'nin elitist siyaset tarzından ve öncü siyasetinden etkilenmiş bir partiydi. Elitist siyasetten kasıt kadro politikası; öncü siyasetten kasıt ise program politikası olarak ifade edilebilir. Bu realitede siyasetin temsil alanında seçkinler yer alır. Siyasi programlar da halkın talep ve ihtiyaçlarına değil, halka sunulan tezlere dayanır. Böylece siyasi seçkinler, siyaseti yapan ve siyasi program üreten bir grup olarak halkla ayrışır. Halkın

rolü sadece tercih ettikleri seçkinlere ve tezlerine destek vermekle sınırlandırılmış olur. Demokratik siyaset alanı, halk ve siyaset seçkinleri şeklinde ikiye bölünmüş olur. Demokrasinin bu tarzına “tez demokrasisi” denebilir. Nitekim temsili demokrasinin esasını da aslında bu tez demokrasisi oluşturur. Bununla birlikte Demokrat Parti, CHP’den önemli bir noktada farklıydı. CHP, halkı forma sokmaya çalışan bir siyaset-mühendislik anlayışına sahipti. Demokrat Parti ise halkı değerleriyle kabul eden ve anlamak isteyen bir siyaset tarzı geliştirmeye çalışıyordu. Bu nedenle Terakkiperver ve Serbest Fırka tecrübelerini de gözeten Demokrat Parti, Türkiye’nin sessiz çoğunluğunun hakiki ihtiyaçlarının ve taleplerinin hayati önemdeki bir kısmını kendi tez siyasetinin parçası haline getirmeyi başarmıştı. Bu başarının bir sonucu olarak Adnan Menderes ve arkadaşları 14 Mayıs 1950’de “Yeter! Söz milletindir.” diyerek tarihi bir dönüşümün yolunu açtı. Bu dönüşümün başlıca özelliklerine baktığımızda ilk olarak şunu söyleyebiliriz: 14 Mayıs 1950 seçimi, Türkiye siyasal sisteminde demokratikleşme sürecinin resmi bir aşamaya geçişini sağladı. Yani 14 Mayıs 1950 seçimleriyle birlikte demokrasi, toplumsal ve siyasi bir talep olmayı aşarak hukuken uygulamaya geçen bir kural

gücüne dönüştü. Gerçi demokratikleşme çabasında uygulamaya geçiş işaretleri olarak 1945'ten itibaren çok partili siyasal hayata adım atılması ve 1946'da ilk çok partili seçim yapılması da gösterilebilir. Ancak özellikle 46 seçimlerinin "açık oy, gizli tasnif" ile yapılması, demokrasiye geçiş konusunda ne kadar zorlu süreçler yaşanacağını bir göstergesi olmuştur. Bu nedenle ilk kez "gizli oy, açık tasnif" ile yapılan 14 Mayıs 1950 seçimi Türkiye'de demokratikleşme sürecini resmen başlattı diyebiliriz. Başka bir anlatımla Türkiye demokrasisi için resmi bir başlangıç tarihi tayin etmek gerekirse buna en yakışan tarih 14 Mayıs 1950'dir. Çünkü Türkiye'de demokrasinin kural olarak kabulü, 14 Mayıs 1950 seçimidir. Bu tarihte hem asgari demokratik standartlara uygun bir seçim yapıldı hem de seçim yoluyla hükümet değişti.

14 Mayıs 1950 seçimi Türkiye'de demokrasi talebini öne çıkaran ana damarın ne olduğunu da gösterdi. Elbette ekonomik konular, halkın siyasal tercihlerinin oluşturulmasında her zaman önemli bir faktördür ancak bizdeki demokrasi talebinde ekonomik faktörlerden ziyade halkın sahip olduğu değerlerle kendini özgürce ifade etme ihtiyacı hep daha üstün bir yere sahip oldu. 14 Mayıs 1950'de ve 1960 darbesiyle önü kesilinceye kadar geçen sürede Demokrat Partiyi iktidar yapan belirleyici olgu; halkın inancını, geleneklerini, varoluşunun esası gördüğü değerlerini serbestçe yaşama ihtiyacıdır. Yani Türkiye demokrasi mücadelesinde esas olan halkın kendini özgürce ifade etme ihtiyacı var. Bu tespit demokrasi talebinde ve demokrasinin işleyişinde ekonomik koşullarla diğer faktörlerin önemsiz olduğu manasına asla gelmez ama Türkiye toplumunun demokrasi yaklaşımını, Batı toplumlarının demokrasi yaklaşımlarından nitelik olarak ayıran bir gerçeğe işaret eder. Batı toplumlarında liberal demokrasinin gelişiminde refahın, ekonomik zenginliğin belirleyici rolü olduğu tartışmasızdır. Batı'nın liberal demokrasilerinin, sömürgeciliğin zulmüyle Batı'ya aktarılan servetler üzerine

"İlk 14 Mayıs, milli egemenliğe halkın sahip çıkması için büyük bir hamleydi, ikinci 14 Mayıs milli egemenliğin halka ait olduğunun nihai tescili olacak."

kurulduğu bir hakikattir. Böyle olduğu için bugün Batı'da ortaya çıkan demokrasi krizinde, demokratik sistemin aşılmasında, refah toplumundan ve sosyal devlet anlayışından hızla geriye gidişin payı belirleyicidir. Batı toplumları, ekonomik güvencelerini yitirdikçe demokrasiye olan güvenleri kayboluyor; ırkçılık, yabancı düşmanlığı, İslam düşmanlığı artıyor; otoriter ve totaliter siyasal eğilimler güçleniyor. Bizde ise demokrasinin güvencesi ekonomik refah değil, halkın kendini ifade etme imkânlarını koruma ve geliştirme ihtiyacıdır. 14 Mayıs 1950'nin ortaya çıkardığı ve bugün halen geçerliğini sürdüren temel bir özellik de budur. Ayrıca 14 Mayıs 1950 seçimi Türkiye toplumunun demokratik seçimleri ve oy gücünü müthiş bir beceriyle kullanma özelliğinin sonuç alıcı şekilde hayata geçtiği ilk seçimdir. Gerçekten de Türkiye seçmeni dünyanın hiçbir yerinde görülmeyen bir şekilde oy hakkını siyasal sistemi yönlendirmek için çok etkili kullanan bir seçmendir. Türkiye seçmeni oyuyla geri çekilen, oyuyla hamle yapan, oyuyla sistemi değiştiren ve oyuyla tüm siyasal dinamiklere yön veren bir yetkinliğe sahiptir. Demokratik ülkelerde seçmenin oy vermesi sadece bir demokratik hakkın, demokratik katılım imkanının kullanılmasından ibarettir. Oysa Tür-

kiye’de seçmen oy gücünü egemenliğin doğrudan kullanımı olarak görüyor. Bu nedenle Türkiye seçmeni her seçimde bir egemenlik iradesi ortaya koyacak şekilde oylarını veriyor. İşte 14 Mayıs 1950 seçimi, Türkiye seçmeninin oy yoluyla egemenliği doğrudan kullanma iradesini gösterdiği ilk seçimdir.

Türkiye seçmeni demokrasi tarihimizde 14 Mayıs 1950 seçimlerindeki Adnan Menderes tercihinden sonra 1983’te Turgut Özal ve 2002’de Recep Tayyip Erdoğan seçimleri ile de iki büyük dönüşme daha imza atmıştır. Adnan Menderes “Yeter! Söz milletindir.”, Turgut Özal “Devlet, millet içindir.” şiarıyla yola çıkarak Türkiye’yi yeni aşamalara taşıdı. Recep Tayyip Erdoğan ise hem kurucu ülke liderimiz Atatürk’ün tam bağımsız Türkiye hedefine ulaşmak hem de millet-devlet buluşmasını eksiksiz sağlamak için çıktığı yolda hakikaten devrimci bir dönüşümün mimarı oldu. Recep Tayyip Erdoğan, Cumhuriyetimizin ilk 100 yılının son çeyreği içinde belirleyici olan demokrasi ve kalkınma atılımını antiemperyalist bir yaklaşımla, millet ve toplumsal bakış açısına dayanan ortak akılla, ortak iradeyle, ortak vicdanla gerçekleştiren liderdir. Son 20 yıllık büyük liderliğiyle Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, artık Türkiye’nin 21. yüzyıldaki ülke lideridir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye’de temsil siyaseti yerine sosyolojik siyaseti hayata geçirerek siyaset tarzında radikal bir değişiklik yaptı. Bunun en önemli sonuçlarından birisi tez demokrasisi yerine talep demokrasisinin öne çıkmasıdır. Tez demokrasisi, ağırlıklı olarak halk için en iyi olanın siyasi elitler tarafından geliştirilip teze dönüştürülerek halka sunulması ve desteğinin alınmaya çalışılmasıdır. Sonucu itibariyle öncü bir siyaset tarzına dayanır. Oysa talep demokrasisi, halkın talep ve ihtiyaçları üzerinden üretilen programların siyasal sistemi etkilemesine dayanır. Sonucu itibariyle sosyolojik siyaset tarzı, halka dayalı siyaseti gerekli kılar. Öncü siyaset değil, sözcülük siyaseti öne çıkar; öncülük değil, sözcülük belirleyici olur. İşte Cumhurbaşkanı Erdoğan, temsili liderlik yerine ilişkili olduğu sosyolojinin doğrudan sesi hatta uzvu gibi bir liderlik yaptığı için liderlik tipolojisini de kökten değiştirdi. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan’ın liderliğini “doğrudan organik siyasi liderlik” olarak adlandırmak isabetli olur ve bunun yeni bir liderlik tipi olduğunu tespit etmek gerekir. Tabii doğrudan liderliğin kitlelerle ilişkide yarattığı en önemli sonuçlardan biri de lidere tam güven duygusudur. Bu güven, sosyal ke-

simlerde liderin perspektifine olan inancı çok güçlendiriyor, böyle olunca da kitleler bazı durumlarda tamamen emin olmasalar da ya da farklı düşünceler de liderin yaklaşımlarını benimsiyor ve destek veriyor. Toplum risk alacaksa güven duyduğu lider üzerinden alıyor, maceraya girmiyor. Bu yönüyle de Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın liderliğinin diğer özelliği öne çıkıyor. Ona da “dönüştürücü liderlik” demek uygun olur. İşte Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın siyaset yapma ve liderlik tarzındaki bu özellikler ülkemizde talep demokrasisini güçlendiren bir rol oynamıştır. Tam da bu noktada bir başkanlık modeli olan “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi”nin doğrudan demokratik meşruiyete dayanmasının ve %50'den fazla oyla cumhurbaşkanı seçilmesinin sosyolojik siyasete ve doğrudan liderliğe en uygun hükümet modeli olduğuna da dikkat etmek gerekir. Yani demokratik meşruiyet seviyesi en yüksek, liderlik ve siyaset tarzı doğrudan demokratik meşruiyete dayanan başkanlık modeline en uygun liderlik ve siyaset tarzı olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Değerli katılımcılar, kıymetli konuklar; milletimiz 73 yıl sonra yine bir 14 Mayıs günü sandık başına gidiyor. Adnan Menderes 14 Mayıs 1950'de “Yeter! Söz milletin” demiş ve sandıktan büyük bir zaferle

çıkmişti. Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan ise 14 Mayıs 2023 tarihinde yapılacak seçimlerde “Evet; söz de, karar da, gelecek de milletindir.” diyerek ve “Tam Bağımsız Türkiye” hedefine doğru güçlü adımlar atarak aziz milletimizin desteğine bir kez daha talip oldu. 14 Mayıs 2023 seçimlerinin özellikle Türkiye iktidarından yana olanlarla; mandacı, himayeci, Batıcı iktidar arayışında olanların bir yarışı olacağı da iyice anlaşılmış durumda. Küresel emperyalizm projelerine aparat olanlarla, tam bağımsız Türkiye’den yana olanların iyice ayrıştığı bir ortamda yapılacak 14 Mayıs 2023 seçimlerinin tarihi önemi giderek daha net görülüyor. Ayrıca 14 Mayıs 2023 seçimlerinden sonra oluşacak Türkiye Büyük Millet Meclisinden, 40 yıla yaklaşan bir süre boyunca mücadelesi verilen, hasreti çekilen ve kaçınılmaz ihtiyaç olan “yeni anayasa”yı ülkemize kazandırmasının en büyük toplumsal ve siyasi beklentilerden biri olacağını şimdiden öngörmek gerekir.

Görüldüğü üzere demokrasi geçmişimiz bakımından anlamlı bir yıl dönümünde gerçekleşecek 14 Mayıs 2023 seçimleri öncesinde “Cumhuriyet Tarihinde İki 14 Mayıs” başlığıyla yapılan bugünkü çalışmanın fikri değerinin çok yüksek olduğunu söylemek isterim. Bu çalışmanın hafızaların yenilenmesine katkısı olacağına eminiz. Ayrıca inanıyoruz ki bu çalışma gelecek perspektifi açısından da ciddi bir fayda sağlayacaktır. İki 14 Mayıs açısından bir karşılaştırma yapmak gerekirse şunları not edebiliriz: İlk 14 Mayıs demokrasi yürüyüşünü başlattı, ikinci 14 Mayıs büyük demokrasi yürüyüşünde yeni bir aşamaya geçiş olacak. İlk 14 Mayıs, milli egemenliğe halkın sahip çıkması için büyük bir hamleydi, ikinci 14 Mayıs milli egemenliğin halka ait olduğunun nihai tescili olacak. İlk 14 Mayıs, milletin devletle yakınlaşma hamlesiydi, ikinci 14 Mayıs millet-devlet bütünleşmesinin zirvesi olacak. Son olarak değinmek isterim ki bu seçim yakın tarihimizde demokrasimize ve milli iradeye yapılan saldırılara, darbelere, darbe girişimlerine, özellikle 15 Temmuz 2016’daki gerici, faşist kalkışmaya dair bir muhasebe özelliği de taşıyor. Bu bağlamda bu çalışmanın 2007 yılında “e-muhtıra” diye adlandırılan müdahalenin yıl dönümü olan 27 Nisan gibi anlamlı bir günde yapılmasının önemine de dikkat çekmek gerekir. Kitap olarak basılması da planlanan “Cumhuriyet Tarihinde İki 14 Mayıs” toplantımızın tarih bilincimize ve fikri müktesebatımıza katkısı olmasını diliyoruz. Cumhurbaşkanlığı Hukuk Politikaları Kurulu olarak ve kendi

adıma teşekkürlerimize gelince; öncelikle yürütme adına aramızda bulunan hem Cumhurbaşkanımızı temsilen hem kendisi adına toplantımıza katılan, davetimizi kabul eden İçişleri Bakanımız Sayın Süleyman Soylu'ya çok teşekkür ediyorum. Panellerimizin yönetimini ve tebliğlerini üstlenen değerli hocalarımıza, dostlarımıza çok teşekkür ediyoruz. Toplantı davetimizi kabul edip burada bizlerle olan tüm kıymetli konuklarımıza çok teşekkür ediyoruz. Bu toplantıyı birlikte yaptığımız Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığına ve Başkan Prof. Dr. Fahrettin Altun kardeşime çok teşekkür ediyoruz. Bir de böyle toplantıların öncesinde, yapıldığı sırada ve sonrasında bütün nüanslarla titizlikle ilgilenen, uğraşan, yoğun emek harcayan o görünmez kahramanlara, başta Dilek, Büşra, Çağatay ve Olga olmak üzere isimlerini saymakla bitiremeyeceğimiz tüm katkı verenlere, kurumumuzun çok değerli üyelerine ve tüm çalışanlara ve adadaki tüm görevlilere sonsuz teşekkürler. Değerli katılımcılar, kıymetli konuklar tekrar hoş geldiniz, saygılar sunuyorum, sağ olun, var olun.

CUMHURİYET TARİHİNDE İKİ 14 MAYIS

1950 - YETER MİLLETİNDİR
2023 - EVET! MİLLETİNDİR

■ PROF. DR. FAHRETTİN ALTUN

Sayın Bakanım, akademi dünyamızın, medyamızın, sivil toplum kuruluşlarımızın, kamu kurumlarımızın kıymetli temsilcileri, değerli katılımcılar, hanımefendiler, beyefendiler,

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı ve Cumhurbaşkanlığı Hukuk Politikaları Kurulu tarafından düzenlenen “Cumhuriyet Tarihinde İki 14 Mayıs” panelimize hepiniz hoş geldiniz, şerefler verdiniz.

14 Mayıs 1950’de yapılan seçimlerin demokrasi tarihimiz açısından önemini, 14 Mayıs 2023’te yapılacak seçimlerin ülkemizin geleceği açısından önemini ve bu iki tarihin milletimiz için anlamını ele alacağımız bu sempozyumun hayırlara vesile olmasını diliyorum. Değerli fikirleri ve değerlendirmeleriyle panellerimizde katkı sunacak akademisyenlerimize, kıymetli hocalarımıza ve bu zorlu hava koşullarında buraya gelen bütün misafirlerimize canı gönülden teşekkür ediyorum. Bu paneli millet iradesine kastedilen 27 Nisan bildirgesinin yıldönümünde ve yine millet iradesine farklı şekilde kastedilen bu Demokrasi ve Özgürlükler Adası’nda gerçekleştiriyoruz. Bunun özel, ayrı bir anlamı olduğunu düşünüyoruz. Demokrasi tarihimizin kara lekelerinden biri olan 27 Mayıs 1960 darbesinin ardından mille-

CUMHURİYET TARİHİNDE İKİ 14 MAYIS

1950 - YETER! SÖZ MİLLETİNDİR
2023 - EVET! SÖZ MİLLETİNDİR

genel seçiminde açık oy, gizli tasnif usulü aslında Türk demokrasisinin sancılı bir doğum yapmasına sebebiyet verdi. Bununla birlikte bu seçim, tek parti CHP'sinin baskı ve hileleri de düşünüldüğünde aslında demokrasimizin sakatlanmasına neden olan bir siyasi hadise oldu. Yine de böylesi bir seçimde bile Adnan Menderes'in liderliğindeki Demokrat Parti 60 civarında milletvekili çıkarmayı başardı. Ülkemizde milletin siyasi alana etki eden bir aktör olma süreci ise gerçek manada, biraz önce Sayın Mehmet Uçum'un da ifade ettiği gibi 14 Mayıs 1950 seçimleriyle başladı. 14 Mayıs seçimleri hem gizli oy açık tasnif yönteminin kullanıldığı ilk seçim olması hem de tek parti dönemini sona erdirmesi yönüyle Türkiye'de gerçek anlamda demokrasiye geçişin sembolü, miladı oldu. Milletimiz bu seçimlerle birlikte demokrasiyi hakiki manada teneffüs etme ve kendi sinelerinden çıkardığı evlatlarını iktidara taşıyabilme imkanına kavuştu. Değerlerine düşmanlık yapılarak küçümsenen milletin 14 Mayıs 1950 seçimlerinde mütekebbirlere verdiği ders demokrasimiz için, geleceğimiz için, bu ülkenin bekası için çok önemlidir. Burada sadece bir seçim kazanılmamıştır. Aynı zamanda siyasi iktidarın belirlenmesinde ve şekillenmesinde millet artık etkili bir güç unsuru halini almıştır, bu gerçek ortaya çık-

mıştır. Rahmetli Menderes'in "Yeter söz milletindir" düsturuyla başlatıldığı demokrasi ve kalkınma atılımı ülkenin dört bir yanında kendisini göstermiştir. Ancak millet iradesi ülke yönetimine yansımaya başlarken kendi iktidar alanları daralan vesayetçiler 27 Mayıs 1960'ta büyük bir girişimle demokrasimize darbe vurmuş, cebren ve hileyle bu ülkenin başına yeniden musallat olmuştur. Milletten desteğiyle iktidara gelemeyeceğini anlayanlar, darbecilerle birlikte saf tutarak ülkeyi geriye götüren, onlarca yıl kay-

bettiren darbelere hep çanak tutmuşlardır. Darbelerin anası olarak nitelendirilen 27 Mayıs'ın, 12 Eylül'den 28 Şubat'a birçok gayrimeşru çocuğu olmuştur. Ancak bu ülkenin insanı daima demokrasi arayışında olmuş, iradesine, geleceğine sahip çıkmış, darbelerin ardından yapılan ilk seçimlerde her defasında vesayetçileri tarihin çöp sepetine göndermiştir. Darbe ve demokrasi arasındaki bu kısır döngüyü kırmak da yine bu milletin en büyük mücadelelerinden biri olmuştur. Bu makus talihi tersine çevirecek çıkış yolunun işaret fişeği ise 2002 yılında, 2002 seçimleriyle birlikte olmuştur. "Türkiye'de artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak." diyerek yola çıkan Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın liderliğindeki siyasi hareketin başarı kazanması ülkemiz için bir dönüm noktası olmuştur. Siyaset tarihimiz açısından bir paradigma değişimi olmuştur. O tarihten günümüze kadar arkasına aldığı büyük halk desteğini güçlü liderliğiyle birleştiren Cumhurbaşkanımız, kriz sarmalında boğulan, darbe ve vesayet gölgesinde yaşatılan, Batıcı teslimiyet düzenine mahkûm edilen Türkiye'nin biriken bütün sorunlarını, kronik sorunlarını çözmeye odaklanmıştır. Doğal olarak her meydan okumasında karşısına vesayet odakları, Batılı sömürge düzeni ve onun içimizdeki uzantısı olan "Batıcı bağımlılık sistemi" çıkmıştır. Ancak Cumhurbaşkanımız hiçbir zaman milletin sözünün üstünde bir söz, milletin gücünün üstünde bir güç tanımamıştır. Bir taraftan vesayet girişimlerini bertaraf ederken, bir yandan da Gezi Parkı şiddet eylemlerinden, sokak kalkışmalarından, PKK, FETÖ ve

"Cumhurbaşkanımız hiçbir zaman milletin sözünün üstünde bir söz, milletin gücünün üstünde bir güç tanımamıştır."

DEAŞ terörüne, ekonomik saldırılardan bölgesel ve küresel krizlere kadar çok boyutlu tehditlerle mücadele etmiştir. Vesayetçiler gerek içeriden gerekse dışarıdan aldıkları desteklerle milletin iradesini alaşağı etmek için eski alışkanlıklarını her fırsatta devreye sokmaya çalışmışlardır. Ülkemize yönelik bu tehditler 15 Temmuz 2016'da FETÖ eliyle gerçekleştirmeye çalışılan darbe görünümlü işgal girişimiyle çok daha ilerilere taşınmıştır. Demokrasiyi içlerine sindiremeyen şer odakları, emir aldıkları emperyalist aktörlerin çıkarlarını muhafaza etmek adına 15 Temmuz'da milletimizin istikbaline, istiklaline ipotek koymaya, devletimize pranga vurmaya çalışmışlardır. 27 Mayıs, 12 Eylül gibi sonuç alacaklarını düşündükleri bu menfur girişim, milletin iradesinin ve milletin liderinin dik duruşuyla sert bir kayaya çarpmıştır ve hamdolsun başarısız olmuştur. Milletimiz bu darbe girişimini de Cumhurbaşkanımızın liderliği etrafında kenetlenerek verdiği destansı bir mücadeleyle savuşturmuştur. Bu noktada şunun da özellikle altını çizmek istiyorum müsaadenizle: Türkiye demokrasiye bahşedilmiş bir lütuf olarak sahip olmamıştır. Bu millet hakiki bir demokrasiyi tırnaklarıyla kazıyarak, büyük mücadeleler vererek, büyük bedeller ödeyerek elde etmiştir, kazanmıştır. Bu 21 yıllık süreçte

millet iradesini kendi iradesinin altında gören azgın azınlığın, devlet imkânlarını kullanarak milletin değerlerine düşmanlık etmeye yönelik her çabası da mahkûm edilmiş, her çabası da cezalandırılmıştır.

Kıymetli konuklar, değerli katılımcılar, elbette 21 yıllık süreçte Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın vizyonu ile ekonomiden sağlığa, güvenlikten adalete, ulaşımdan enerjiye, tarımdan turizme, dış politikadan hak ve özgürlüklere kadar her alanda büyük atılımlar gerçekleştirilmiştir, devrimci bir dönüşüm yaşanmıştır. Kendi içinde siyasi istikrarını tahkim eden, ekonomik olarak büyüyen Türkiye, bölgesel ve küresel siyasette de güçlü bir varlık göstermiştir, göstermeye devam etmektedir. Bu dönemde ortaya koyduğumuz dinamik dış politikayla ülkemiz istikrarlaştırmacı bir aktöre, istikrar sağlayan bir güce dönüşmüştür. Türk dünyası ve İslam âlemiyle ilişkilerimizi güçlendirirken, Türkiye bölgenin ve dünyanın parlayan bir yıldızı haline gelmiştir. Birileri “Türkiye'nin eksenini mi değiştiriyor?” diye tartışırken, dedikodu yaparken, biz Cumhurbaşkanımızın liderliğinde Türkiye eksenini inşa ettik. Terörü kaynağında kurutma stratejimizle, yerli ve milli savunma sanayi atılımlarımızla, terörle mücadele tarihi söz konusu olduğunda muazzam başarılar elde ettik. Togg'umuzla karada, TCG Anadolu gemimizle denizde, Kızıl Elma'mızla havada parmakla gösterilen bir konuma geldik. Milletimiz her zaman kendi iradesine ve demokrasiye sahip çıkan, istikrarı ve refahı arttıran, her alanda ülkemizi hayal dahi edilemeyecek noktalara taşıyan Sayın Cumhurbaşkanımızın ve onun siyasi hareketinin arkasında durmuş ve inanıyoruz ki durmaya da devam edecektir. Bu noktada şunu da ifade etmek gerekiyor: 14 Mayıs 1950 seçimlerinde bu halk kendi iradesiyle hükümet etmek istediği için “Yeter! Söz milletindir.” diyen merhum Adnan Menderes'in Demokrat Partisini nasıl iktidara taşıdıysa Sayın Cumhurbaşkanımızı ve partisini de 21 yıldır girdiği her seçimde aynı hissiyatla desteklemiş, iktidara taşımıştır. Bu noktada bir tarihsel süreklilikten bir ortak hissiyattan bahsetmeliyiz. Çünkü Erdoğan siyaseti, milletin değerlerine, istiklaline ve istikbaline sahip çıkmakta, 14 Mayıs 1950'den miras kalan demokratik kazanımları ilerletmekte, 14 Mayıs ruhunu temsil etmeye devam etmektedir. Milletimiz 14 Mayıs 2023 seçimlerinde sandığa tarihi bir bilinçle gidecek ve bu defa da “Söz de, karar da, gelecek de milletindir.” diyen Sayın Cumhurbaşkanımızın arkasında kenetleneyecektir, onun arkasında yürümeye devam edecektir. Cumhuriyetimizin 100. yılın-

CUMHURİYET TARİHİNDE İKİ 14 MAYIS

1950 - YETER! SÖZ MİLLETİNDİR
2023 - EVET! SÖZ MİLLETİNDİR

tin adamları bu adada hapsedildi, bu adada insanlık dışı muamelelere, zulümlere maruz bırakıldı. Merhum Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan yine bu adada kurulan sözde mahkeme tarafından verilen hukuksuz idam kararlarıyla şehit edildiler. Ben bu vesileyle kendilerini bir kez daha rahmetle, minnetle anıyorum, rabbim mekanlarını cennet eylesin. Milletimiz bu müstesna şahsiyetlerin ortaya koydukları kararlı mücadele ve hizmetleri asla unutmayacaktır. Onları kurdukları düzmece mahkemeler ve sipariş usulü yargılamalarla idam edenleri ise lanetle hatırlayacaktır, ilelebet telin edecektir. Evet bugün 27 Nisan. Bundan 16 yıl önce vesayet odakları bir kez daha seçilmiş sivil iradeye, gayrimeşru bir müdahaleye kalkıştılar. Fakat demokrasi tarihimizde ilk defa seçilmiş sivil irade vesayet odaklarına “Haddinizi bilin.” dedi ve geri adım attırdı. Bu iradeyi gösteren lider Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan’dı.

Değerli katılımcılar; tarihsel olarak bakıldığında Türkiye’de çok partili hayat, CHP’nin tek parti zihniyetinin gönüllü olarak giriştiği bir süreç değil, hem halkın mücadelesinin hem de uluslararası koşulların dayattığı bir sonuç oldu. 1946 yılında çok partili siyasi hayatımızın ilk

da gerçekleştirdiğimiz bu seçimlerle birlikte inşallah 21 yıldır devam ettirdiğimiz kalkınma ve demokrasi hamlelerimizi zirveye taşıyacağız. “Türkiye Yüzyılı” vizyonumuzla insanımızı daha müreffeh daha güvenli bir ülkeye kavuştururken, bölgemiz ve dünyamız için istikrar ve adalet mücadelemizi sürdüreceğiz. Biz büyük hedefler, büyük hayaller peşindeyken Türkiye’nin bağımsız adımlar atmasından rahatsız olanların da elbette boş durmadığını hep beraber görüyoruz. Bu süreçte demokrasimizi kesintiye uğratmaya, ülkemizin altın yıllarını çalmaya hevesli olanlar var. Bağımsız dış politikamızı tekrar bağımlılık ekseninde sokmaya çalışanlar var. Ekonomimizi küresel tefecilere peşkeş çekme eğiliminde olanlar var. Kapalı kapılar ardında verdikleri sözlerle terörle mücadelemizi, siyasi ikballeri uğruna harcayacak tiynette olan insanlar var. Bin bir emekle inşa ettiğimiz yerli ve milli savunma sanayi projelerimizi engellemek isteyenler var. Ülkemizin yakaladığı istikrarı koltuk kavgalarında heba etme peşinde olanlar var. Onlar Türkiye’nin elde ettiği bu hayal edilemez başarıları ne yazık ki kabul etmek istemiyorlar. Sadece kendi rantlarını düşündükleri için, milletin lehine gelişen her şeyin karşısında durdukları için ellerinden gelen her türlü hile ve desiseyi, her türlü oyunu sergiliyorlar. Ne yazık ki bir oy için ülkemizin güney sınırlarının hemen önünde bir terör devleti kurmaya çalışanlara kurdukları ittifakın bozulmasından korktukları için ses çıkaramıyorlar. Tüm dünyanın hayret ve şaşkınlıkla izleyip övgüler dizdiği savunma sanayimiz ile dalga geçmeye kalkıyor, bu alanda faaliyet gösteren şirketlerimizi açıkça tehdit etmeye yelteniyorlar. Bir yandan milletin değerleriyle barıştıklarını iddia edip sözüm ona helallik istiyorlar, öte yandan da günlük rutinleri içerisinde milletin kutsal değerlerine hakaret etmeye, milletin kutsal değerlerini karşısına almaya, üzerinde tepinmeye devam ediyorlar.

Değerli misafirler, hanımefendiler, beyefendiler; biz masa etrafında yahut altında toplanarak bir araya gelen benzemezler kumpanyasının daha seçimler yapılmadan iktidarı nasıl bölüşemediklerine, ne tarz krizlerle masadan hop oturup hop kalktıklarına şahit olduk, oluyoruz. Milletimizin istiklaline, istikbaline dair ayağı yere basan ciddi bir politika teklif edemeyenlerin, söz konusu kendi ikballeri olduğunda neler yapabileceklerine dair birçok fragman izliyoruz. Ancak Erdoğan karşıtlığı, anti Erdoğancılık pompalamak için bir kuluçka makinesi gibi yalan ve iftira nöbetine tutulan, sürekli dezenformasyon üretenler, milletin gönlünde ve havsalasında yer bulamamışlardır, bulama-

yacaklardır. Milletın kaynaklarıyla oluşturdukları siyasi ve ekonomik imtiyazlarını kaybedenler, darbe ve vesayet çarklarına da omak sokulduğu için bugün sadece sistematik yalan ve dezenformasyona sarılabilirler. Hep birlikte şahit olduğumuz üzere Sayın Cumhurbaşkanımızın sağlık durumu üzerinden dahi asılsız çarpıtmalarla siyasi rantlar devşirmeye çalışılıyor. Hamdolsun Cumhurbaşkanımız son derece güçlü, son derece din, son derece sağlıklı bir şekilde görevinin başında; Allah'ın izniyle uzun süre de bu ülkeyi yönetmeye devam edecektir. Fakat değerli misafirler, ne yaparlarsa yapsınlar bu millet tükenmez bir gayretle çalışan liderinin, Sayın Cumhurbaşkanımızın yanındadır, Sayın Cumhurbaşkanımızın arkasındadır hamdolsun. Ne yaparlarsa yapsınlar milletimiz, Sayın Cumhurbaşkanımızı ve onun temsil ettiği siyasi hareketi bir kez daha 14 Mayıs'ta zafere ulaştıracaktır. Çünkü milletimiz 14 Mayıs'ın tarihi bir seçim olduğunun bilincindedir. Milletimiz eski Türkiye'nin karanlık günlerini getirmeyi vadedenlere, emperyalist heveslerin, terör örgütlerinin ekmeğine yağ sürenlere evelallah fırsat vermeyecektir. Türk milleti 14 Mayıs'ta kendi istikbalinin, istiklalinin nasıl şekilleneceğine karar vereceğini çok iyi biliyor ve bu seçimde 21 yıllık kazanımlarına göz dikenleri hüsrana

uğratmayı evelallah dört gözle bekliyor. 14 Mayıs 1950 seçimlerinde CHP diktasını tarihin tozlu sayfalarına yollayan milletimiz, önümüzdeki 14 Mayıs'ta yapılacak seçimlerde terör örgütlerine umut olan masa müdavimlerini de siyasetten evelallah tasfiye edecektir. Türkiye Yüzyılı'nın başlangıcı olacağına inandığımız 14 Mayıs'la birlikte Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'ın liderliğinde inşallah yeni bir şahlanmış dönemine gireceğiz.

Ben sözlerimin sonunda değerli katılımcılar, bu vatan için şehit düşmüş bütün kahramanlarımıza, son olarak 6 Şubat depremlerinde yitirdiğimiz canlarımıza Cenabı Allah'tan rahmet niyaz ediyorum. Bu duygu ve düşüncelerle 14 Mayıs seçimlerinin ülkemiz ve milletimiz için hayırlara vesile olmasını temenni ediyorum. 2 tarihi seçime ilişkin kıymetli değerlendirmelerin yapılacağı panellerimizin verimli geçmesini diliyor, değerli hocalarıma, tüm katılımcılara ve yine bu önemli programımıza teşrif ettikleri için sayın Bakanım Süleyman Soylu'ya teşekkürlerimi sunuyorum. Hepinizi Allah'a emanet ediyorum. Kalın sağlıcakla.

■ SÜLEYMAN SOYLU

Yassıada'ya yani buraya ilk gelişimde gördüğüm manzarayı hatırlıyorum. Etraf kırık döküktü, yerlerde çerçöpler, duvarların her birinde küfler, dökülmüş boyalar ve sanki burada yaşananları anlatır gibi büyük bir terk edilmişlik vardı. Biz bu salonda ve bu adada demokrasinin, millet iradesinin terk edilmişliğine şahit olmuştuk. Sonra da bu salonu ve bu adanın nasıl terk edildiğini görmüştük. Bu salonda ve bu adada millet vicdanının nasıl örselendiğini tekrar hatırlamayalım diye, maalesef burasının terk edilmişliğine hep beraber şahit olmuştuk. Yıllar sonra adaya çıkış izni alabildiğimizde, ilk kez geldiğimizde gördüğümüz manzara tam anlamıyla buydu. Hapishanelerin olduğu yere gittik. Paslı demir parmaklıkları, oranın virane hâlini gördük. Orada yaşanmışlıkları, demokrasiye ve millet iradesine, millete yapılan hakaretleri hayal ettik. Yapanların hakikaten her birine içimizden çok şeyler söyledik. Millet de çok şeyler söyledi.

13-14 yaşlarındaydım. Çocukların bazen boş durmama gibi usulleri, işleri vardır. Babamdan izin aldım bir bayramda kartpostal satmak için Sirkeci'ye gittim. Sirkeci'de bugünkü gördüğünüz, bildiğiniz yerlerde, o dönem meşhur olan ve birbiriyle bayramlaşmanın en temel araçlarından birisi olan kartpostal satan yerlerden kartpostal aldık.

Birçok kartpostal aldık. Aralarında rahmetli Menderes'in kartpostalı da vardı. Çocuktum o dönemler, söylediğim yıllar zannediyorum, 1985-86 yılları, o dönemler darbe sonrası da olduğu için bu meselelerin çok rahat konuşulabildiği, çok rahat ifade edilebildiği dönemler değildi. Zaten 1960 darbesinden sonra sadece biz bu ülkenin bu ülkeye hizmet eden evlatlarını yitirmedik veya hapishanelerde hayatlarını zindanlarda geçirmesine bir şekilde şahit olmadık. Başka

bir şeye de şahit olduk. Onlarla ilgili konuşulmasının da yasaklandığı dönemleri yaşadık. 1960 darbesinden sonra "Ben Demokrat Parti'nin devamıyım" diyemeyecek kadar, "Gözlerime bakın her şeyi anlarsınız" gibi ifadeleri milletin birbirine şifreyle söylediği bir anlayışı da bu millet yaşadı. Geldik, komşumuza yaptırdığımız kartpostal tezgâhının üzerine kartpostalları koyduk. Evet, Demokrat Partiden gelen bir aileden geliyorum, buradaki belki de herkesin olduğu gibi bir ailede yetişmiş bir çocuğum ben de. O zaman iki ana aks vardı. Demokrat Parti ve Cumhuriyet Halk Partisi. Celal Bayar, Menderes, Zorlu, Polatkan, İleri. Hep ailelerimizle konuşulurdu ama ailede konuşmak başka, meseleyi üçüncü şahıslarda yaşamak başkadır. Kartpostal tezgâhını Gaziosmanpaşa Meydanı'ndaki İETT otobüs durağının arkasına dayadım. Bir taraftan zabıtalalar geliyor, rahatsız ediyor ama bir taraftan da yaşı o zamanlar 50, 55, 60 civarında olan büyüklerimiz, Adnan Menderes'in resmini orada gördüğü zaman "Biz sana sahip çıkamadık." diye gözyaşlarına boğulurlardı. Bu sevgiyi kitaplarda anlamak zordur. Bu sevgiyi tarih yazıtlarından anlamak, tarih yazımlarından anlamak zordur. Belki bu iç burukluğunu, belki ülkenin hizmet adamına sahip çıkmamayı anlamak zordur. Çok gözyaşı gördüm. Hani bazen fotoğraflar vardır ya, Recep Tayyip Erdoğan'ın asılan afişini seven kadınlar, anneler, aynen öyle. Rahmetli Menderes'i de kendi evladı gibi fotoğrafında okşayan insanlar gördüm.

Sonra o tarih bizi 15 Temmuz'a getirdi. Hayatın içerisinde hiçbir şeyin kaybolmadığını söylemek isterim. Benim inancım budur. Oradaki o

"Bu ülke Menderes'i yetiştirmişti. Onu bu ülkeye hizmet etmekten alıkoymuşlardı. Şimdi bu ülke bir Recep Tayyip Erdoğan yetiştirdi. Dünyada bu tip liderler 100 yılda bir gelir."

sahiplenmeme duygusu, belki onu yalnız bırakma duygusu, kendisine ve milletin adamına sahip çıkamama duygusu, 15 Temmuz'da ay yıldızlı bayraklarla genciyle, yaşlısıyla, kadınıyla, erkeğiyle, köylüsüyü, şehirlisiyle milletin adamı Recep Tayyip Erdoğan'a sahip çıkmayı beraberinde getirmiştir. 15 Temmuz'un belki de en önemli itici güçlerinden bir tanesi idam edilen rahmetli Menderes'e sahip çıkmamayı bu millet kendine on yıllar boyunca dert etmiştir. Bir adamını kaybetmiştir. Bir adamını daha kaybetmek istememektedir. Şimdi buradayız. Bu mekânda "İki 14 Mayıs"ı konuşuyoruz ve buraya gelmek için hava şartlarının ne kadar zor olduğunu hepimiz biliyoruz. Bu salondaki bütün hocalarımız, bu salondaki bütün sivil toplum kuruluşları, kamuda çalışanları, kamuda hizmet eden bütün dostlar, bu salondaki bütün hanımefendiler, bütün gençler, sizler sadece bu salona veya hepimiz sadece bu salona "İki 14 Mayıs"ı kıyas etmek için gelmedik. Biz bu salona başka bir şeyi yapmak için geldik: Tarihin hakikatinin altına hep beraber tekrar bir imzayı atmak için ve Allah şahittir, tarafımızı belli etmek için geldik. Hepinize çok teşekkür ediyorum.

Öncelikle bugün, önceki Türkiye'de değiliz. Önceki Türkiye'yi söylerken de herkesi zemmediyor, herkesi ötekileştiriyor değiliz. Önceki

Türkiye'nin cesametinin belli olduğunu hepimiz biliyoruz; yapacaklarının, yapamayacaklarının, teslim olacak alanların, sınırları aşabilecek alanların olduğunu hepimiz biliyoruz. O günkü Türkiye öyleydi ama bugünkü Türkiye'de Allah şahittir ki bu Türkiye'de, Kıymetli Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'ın hepimizin zihin kodlarını, hepimizin zihniyet devrimini ve bu milletin geçmişiyle geleceğini kıyas edebilmeyi gerçekleştirebilecek adımları sayesinde bu millet bütünleşmiştir. Orta Asya steplerindeki tarihi mirasına sahip çıkan bir Türkiye var bugün. Balkanlar'daki tarihi mirasına sahip çıkan bir Türkiye var bugün. Ecdadının Afrika'da yaptıklarına sahip çıkan bir Türkiye var bugün. Ama sadece ona değil aynı zamanda geçmiş siyasette ötekileştirilmiş bütün alanlara sahip çıkan bir Türkiye var bugün. Aması olmadan, lakini olmadan, fakatı olmadan ve kimseyi ötekileştirmeden sahip çıkan bir Türkiye var bugün ve bunu hep beraber yaşıyoruz ve hep beraber kucaklıyoruz. Türkiye 1946'da bir seçim yaşamıştır, "dörtlü taktır"den sonra yaşadığı seçim sopalı seçimdir. Türkiye'nin her tarafında Demokrat Partiyi destekleyenler sıra dayığından geçirilmiştir seçim öncesi, seçim sonrası ve bunu hep beraber geçmiş dönemde okuduklarımızla, yazdıklarımızla, anlatılanlarla biliyoruz. Bugün burada bu salon ve bu mekân, Yassıada mekânı, aslında sadece modern bir hâle getirilmiş değil, bundan sonra geleceğe bu ülkenin temel hak ve hürriyetlerine yıllar sonra sahip çıktığını da gelecek nesillere ileten bir işaret, bir ölçü olarak verilmiştir. Vesayetten kopmamak lazım geldiğini ortaya koymuştur. Bugün biz o darbenin Amerika tarafından yapıldığını bal gibi biliyoruz. Biz 1971 Muhtırası'nın da Amerika tarafından verildiğini, verdirildiğini bal gibi biliyoruz. Biz 80'i, geçen süreçler içerisinde Amerika'nın ve etkisi altında olan bütün istihbarat yapılarının Türkiye'yi nasıl karmaşık hâle getirmek istediklerini bal gibi biliyoruz. 28 Şubat'ta bu ülkenin yeni bir kabusla uyanmasının Amerika tarafından istendiğini hep beraber biliyoruz. Biz 27 Nisan e-muhtırasında o anlayışın o e-muhtırayı yazanlar tarafından bir cesaret ortaya konulamayacağını da biliyoruz. Aynı zamanda Gezi olaylarının Türkiye'de yayınlanmadan önce Amerikan televizyonlarında ve Avrupa televizyonlarında yayınlandığını da biliyoruz. Biz 17-25 Aralık'ta aynı zamanda bir istihbarat örgütü de olan FETÖ'nün, Amerika'nın bir maşası olarak Amerika tarafından alçakça nasıl kullanıldığını da biliyoruz. Biz 15 Temmuz'da Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı'nın, sonraki Cumhurbaşkanı'nın ay-

nen Adnan Menderes gibi bir suikastle kurban edilmesi için her türlü planın her türlü programın her türlü altyapımın yine Amerika tarafından yapıldığını biliyoruz. Size bir şey ifade etmek istiyorum; yakın siyasi tarihi burada ifade etmekten hocalarım varken edep ederim ama 1960 darbesi, 1980 sonrası İngiliz gizli belgelerinde yazıldığı, Amerika tarafından yapıldığı için. 15 Temmuz yapıldığında aklımdaki ilk şey, Amerika tarafından gerçekleştirilen bu darbenin açıklanmasıydı. Çünkü bizim nesillerin 20 yıl sonra, 30 yıl sonra “böyleymiş” diye bir tabloyla karşılaşmasını istemedik. O gün 16 Temmuz günü bunun Amerika tarafından yapıldığını ve arkasında bal gibi Amerika'nın olduğunu ifade etmeyi, bu ülkenin bir evladı olarak, yıllarca darbelerden çekmiş, her darbenin Türkiye'yi 20 yıl, 30 yıl geriye götürdüğüne şahit olan, her darbenin ardından annelerin evlatlarına “sakın siyasetin içerisine girmeyin” diye tembihatta bulunduğunu bilen bir insan olarak bir vatan vazifesi, bir ülke vazifesi, bir demokrasi vazifesi olduğunu bildiğimiz için o gün söyledik. Gerisi ne olursa olsun, iki defa istenmeyen adam ilan edilsin, ne hâli ortaya koyulursa koyulsun, aklımızda bir tek şey vardı: Bu ülke Menderes'i yetiştirmişti. Onu bu ülkeye hizmet etmekten alıkoymuşlardı. Şimdi bu ülke bir Recep

Tayyip Erdoğan yetiştirdi. Dünyada bu tip liderler 100 yılda bir gelir. Eğer biz tüm bu süreçleri gerçeklerle buluşturamazsak, eğer bunların hepsini masanın altından sürersek, “şimdi zamanı değil” dersek, risk almazsak bedeli ne olursa olsun bu maliyetlerle karşılaştırmazsak, bu maliyetlerle karşılaşmayı göze almaz isek yapılacak şey açık ve nettir. Amerika acımasızdır, Avrupa acımasızdır. Onların insanlıkla ilgili herhangi bir dertleri söz konusu değildir. Onların yetişmiş insanlarla ilgili herhangi bir dertleri söz konusu değildir. Tekrar üzerine gelecekler, tekrar aynı şeyi yapacaklardı; bu millet masada o korkudan hiçbir hareket yapabilme kabiliyetleri olmayan FETÖ’cülerini mağlup etmemiştir, ay yıldızlı bayraklarıyla onların helikopterlerini, onların bomba atan F16 uçaklarını mağlup etmemiştir; bu millet 15 Temmuz’da, 27 Mayıs 1960’ta karşı karşıya kaldığı o darbenin hıncı ile Amerika’yı mağlup etmiştir. Bu kadar açık ve nettir. Eğer bugün iki 14 Mayıs’ı konuşuyorsak, birinci 14 Mayıs’ı bitiren dış güçlerin yanında iç güçlerin de olduğunu; ikinci 14 Mayıs’ta da yine aynı karakterin varlığını yani dış güçlerin yanındaki demokrasiyi içine sindirememiş, o iç güçlerin varlığını, işbirlikçiliğini, millete ihanetini, 70 yıl sonra bile bize nasıl ilk 14 Mayıs’ın kinyiyle baktıklarını da hep beraber konuşmak lazım.

Farkındasınızdır muhakkak ama biz yıllardır “dış güçler ve Amerika” diyerek bir anlamda bu insanların üstündeki yükü de almaya çalıştık. Hayır, öyle yapmamak lazım. Eğer millet iradesinin tekrar örselenmesini, bu işlerin başımıza tekrar gelmemesini istiyorsak, o yerli malı darbecileri, o zihniyetin bugünkü taşıyıcılarıyla birlikte günahlarıyla sürekli olarak yüzleştirmek lazım ve hiçbir zaman “Sizi ben bile kurtaramam.” sözünü bu millete unutturmamak lazım. Ben 2009’da Demokrat Parti Genel Başkanı iken, 27 Mayıs’ın yıl dönümünde o zaman Danıştay üyesi olan Tansel Çölaşan tuttu, 27 Mayıs için “Efendim Menderes ve Demokrat Parti şöyle şöyle yapmasaydı darbe de olmazdı.” diye akıllara zarar bir kılıf, demokrasinin utancı olacak bir bahane ortaya sürdü. Evet, bugün ikinci 14 Mayıs’ı konuşacağız. Biz bu millete ikinci 14 Mayıs’ı hediye etmek istiyoruz ama birileri de ikinci 27 Mayıs hayallerini yıllarca içlerinde taşıdılar ve bunu kendi etki alanlarındaki kendi kuşaklarına miras bıraktılar. “Demokrasi dışı, haksuz, Batı’da olmaz, olmamalı, kötü ama onlara yapılırsa caiz olabilir, haklıdır ve bazen bu da lazım, bu kadar demokrasi fazla...” gibi sözleri hep beraber yıllarca taşıdık ve bu sözlerin her birini meşruiyet alanlarına taşıdıklarını hep beraber gördük.

Bu millet Yassıada'nın masumu, bu millet Yassıada'nın mağduru ama aynı zamanda bu millet Yassıada'nın mağrurudur. Burada yaşananların üzerinden 73 yıl geçti ama biz bir gün dahi, kendi zihin dünyamıza böyle bir kini miras bırakmaya tevessül etmedik. Bizim fikri takip yaptığımız siyaset, evrensel demokrasi kurallarıdır. Başka bir şey istemedik. Bizim demokrasimize dinamit koyan Amerika'daki, İngiltere'deki, Avrupa'daki demokrasi ve refah standartlarına ulaşmak istedik, onun için de bu milleti hiçbir zaman bölmedik ama karşımıza hep böyle geldiler. Terör örgütü, etnik köken üzerinden bölmeye çalıştı, darbeciler dindarlık üzerinden, bir başkası başka bir anlayış üzerinden bölmeye çalıştı. Sürekli Türkiye'yi bu fay hatlarında zedelemeye çalıştılar. Türklük-Kürtlük, Alevilik-Sünnilik, dindarlık-laiklik fay hatlarında Türkiye'yi bölmeye çalıştılar. Bugün Türkiye'yi yöneten Tayyip Erdoğan, tam çok partili siyasi hayata girdiğimiz andan itibaren Türkiye'nin dış dünyadan ve içerideki ortaklarından nasıl ve ne şekilde bu fay hatlarıyla istikrarının bozulabileceğini, istikametinin yön değiştirebileceğini gördüğü için Türkiye'ye çok önemli bir altyapı hazırladı. Sadece bir fiske ile yıkılması artık zor olan bir altyapı değil aynı zamanda bir zihniyet devrimi yaşattı. Bu ülkede insanlar ken-

dilerini ifade edebilmeye başladılar, çünkü yıllar boyunca “her gün gidebiliriz ve her gün biz bu vesayeti sizin üzerinizde hissettirebiliriz” diyenler, Demokles’in kılıcını hiçbir zaman bu ülkenin üzerinden çekmek istemediler. Bu ülkede dindarlar, “Ben dindarım.” Diyemediler; diyemiyorlardı çünkü 1960 darbesinin en önemli sebeplerinden bir tanesinin 1960’ta, 14 Mayıs’ta ak ihtilalle, beyaz ihtilalle seçim kazanıldığında Ezan-ı Muhammedî’nin aslıyla buluşmasının ve bunun rövanşının 1960 darbesinde alındığını sürekli bize hatırlatan bir anlayışla karşı karşıyaydık; ama biz korkmadık, korkmayacağız da. Bir değil bin Menderes versek de korkmayacağız. Korkmadığımız için bugün Ayasofya’da Ezan-ı Muhammedî’yi milletle buluşturuyoruz. Korkmadığımız için, sinmediğimiz için, ürkmediğimiz için bugün Taksim Meydanı’nda bu millet kendi camisini yapabilme kabiliyetine sahip olmuştur. Bu millet korkmadığı için Yavuz Sultan Selim Köprüsü’nü yapmıştır. Bu millet korkmadığı için yıllar önce yaptırılmayan otomobilini kendisi yapmış, onun gururuyla beraber dünyaya bayrak çekmiştir. Bu millet korkmadığı için yıllar sonra yeniden Sakarya Gaz Sahası’nda gazı bulabilme ve milletin yerli ve millî adımlarıyla enerji dar boğazıyla karşı karşıya kalan dünyaya “Ben size artık gelecekte, gelecek nesillerimle mahkûm olmayacağım.” demiştir. Korkmadığı için bu millet bugün Sayın Cumhurbaşkanımızın katılacağı, eğer rahmetli Menderes yaşasaydı 1968-69’larda nükleer santrali devreye sokup Türkiye’nin tam bağımsızlığı noktasındaki en önemli adımı atacağı bu adamı Tayyip Erdoğan unutmamış, tam 50 yıl sonra korkmadığı için, sinmediği için, ürkmediği için bu milletle ve bu milletin evlatlarıyla beraber buluşturmuştur.

Bizim çizgimiz nettir. Hiçbir çizgiden vazgeçmiş değiliz. Karşımızdaki çizginin de bize karşı ne hissettiğini ne ortaya koyduğunu biliyoruz, ama biz nefret etmeyen, müjdeleyen bir anlayıştan geliyoruz. Biz kin duymayan, işini yapan bir anlayıştan geliyoruz. Biz bu medeniyeti bütün dünyaya nakşetmeye yemin etmiş ve bu konuda ahitlerimizi yeniden imzalamaya çalışan bir anlayışın içerisinden geliyoruz. Biz yolculuğumuzu biliyoruz. Bu yolculuğun içerisinde 1950-60 döneminde etrafımızdaki coğrafyaya yönelik her türlü barış, her türlü kardeşlik ahitnamesi imzalanmıştır. Balkanlar’dan Pakistan’a kadar, Bağdat Paketi’ne kadar her türlü şey, bugün ne yapılıyorsa ne yapılmaya çalışılıyorsa aynen o dönemlerde de yapılmıştır, çünkü ikisinin de kodu aynıdır; ikisi de millîdir, ikisi de yerlidir, ikisi de değerlerine

sahiptir, ikisi de okunan her Ezan-ı Muhammedî'den o tüyleri diken diken olan etrafımızdaki coğrafyayla ve dünyayla bunları buluşturmaya çalışan bir anlayışın sahipleridir.

Biz bugün niçin burada olduğumuzu biliyoruz. Biz sadece iki 14 Mayıs'ı karşılaştırmak için burada değiliz. Biz sadece birtakım değerlendirmeler ve analizler yapmak için burada değiliz. Bize unutturulmak istenen bir tarihi, bize unutturulmak istenen bir geçmişi, bizden uzaklaştırılmak istenen değerler bütünüme yeniden sahibiz diye bir bayrak çekmek için buradayız. Her biriniz bir bayraktarsınız, bugün bu havada buraya gelen her insan bir bayraktardır. Recep Tayyip Erdoğan'a sahip çıkan ve Türkiye'nin değerlerine sahip çıkan her insan geçmişten geleceğe bizim bütün değerlerimizi taşıyan bir bayraktardır, Allah sizden razı olsun, Allah sizden razı olsun, Allah sizden razı olsun... Bayraktarlığımız; buradaki yapılanlardan korkmadığımız, çekinmediğimiz, ürkmediğimizdir. Hiçbir endişemiz yok Allah'ın izniyle.

“Türkiye Yüzyılı” bizim için oluşturulmuş, bugüne kadar altyapısı planlanmış bir yüzyıl değildir sadece. Bizim yapacağımız çok iş var.

Hepimizin yapacağı çok iş var. Onun için bütün müktesebatımızı ortaya koymaya çalışıyoruz. Her türlü birikmişimizi ortaya koymaya çalışıyoruz. Allah'a hamdolsun, Türkiye 100 yıllık altyapısını gerçekleştirdi. Geçmişten gelen çizgisinin hiçbirinden sapmadı, ideallerine devam ediyor. Her türlü altyapısını gerçekleştirdi ama etrafımızdaki coğrafya ve bugün Müslümanların karşı karşıya kaldığı durum içimizde bir hüzdür. Bunun müsebbibi biz değil ama onları oradan çıkarabilecek olan biziz. Hemen yanı başımızda Irak'ta ve Suriye'de yaşananların Türkiye'yi de etkileyebilecek bir istikrarsızlık olduğunu biliyoruz. O kardeşlerimize elimizi uzatmak bizim güçlü Türkiye için, "Türkiye Yüzyılı"ndaki hedeflerimiz için vazgeçilmez bir süreçtir. Yıllarca Orta Doğu'dan Orta Asya'ya kadar Afrika'ya kadar dünyanın her noktasında sesimizi duyurabildiğimiz her noktada haksızlıklara karşı çıkmak, "Dünya beşten büyüktür." sözüyle beraber, o sözün altıyla o sözün üstüyle geleceğimizi buluşturabilmek bizim en temel şiarlarımızdan bir tanesidir.

Ben dedemle Ayasofya'da namaz kılamadım. Ben dedemle beraber yerli ve millî otomobile binemedim. Ben dedemle beraber bu ülkenin gaz keşfini göremedim. Bilmenizi istiyorum ki bu ülkenin Atak helikopteri olmasını, bu ülkenin İHA'sı ve SİHA'sı, Kızıl Elma'sı olmasını göremedim çünkü bize parçalı dönemler yaşattılar ve bizi terbiye etmeye çalıştılar ama bizim torunlarımız millî ve yerli arabalarına torunlarıyla ve dedeleriyle beraber binecekler inşallah. Bizim torunlarımız bu güçlü altyapıyla beraber geleceğin dünyasına bu coğrafyamızın bütün medeniyetlerini nakşedecek inşallah. Bunu hep beraber gerçekleştireceğiz, hep beraber sağlayacağız.

Bugün ikinci 14 Mayıs'a giderken karşımızdaki siyasi yapıların da hâlâ aynı anlayışlardan medet umduklarını görüyoruz. Mutfak videolarını hepimiz görüyoruz. Kandil'in videolarını da hep beraber görüyoruz. Alabildiğine bir ayrıştırma ve buradan güya kendine ait gördüğü kitlesini konsolide etme taktiği olduğunu hep beraber görüyoruz. Birinci 14 Mayıs'ın bir tarafı Türkiye'yi şalvarlılar, poturlular, kara kalabalıklar, kuru kalabalıklar, şehirlilerle köylüler, vatandaş ile halk diye tasnif ederdi. Bugün de aynı mantıkla ilerliyorlar.

Kıymetli hanımefendiler, beyefendiler; iki 14 Mayıs'ın benzerlikleri sadece taraflarının davranışları açısından değil, arifesinde olduğu gelecek açısından da elbette ki söz konusudur. Adnan Menderes'in

Demokrat Partisi, Türkiye için 14 Mayıs 1950'de nasıl müreffeh bir gelecek hayal ediyor idiyse, bugün Cumhur İttifakı'nın 14 Mayıs 2023 hayali de Türkiye'nin geleceğinde aynı şekildedir. İlerici, zengin, üreten, dünyaya satan, yüksek teknolojiyi kullanan, hangi camide namaz kılıp kılmayacağına kendisi karar veren tam bağımsız, milli iradeyi sandığa yansıtan; ezcümle, ileriye bakan bir gelecek tarifinin olduğu apaçıktır. 14 Mayıs 1950'nin CHP'si de "aman denk bütçe, aman komünistler, aman şeriat gelecek" diye nasıl bir korkutan siyaset ve geriyi, küçük kalmayı, kapanmayı vadeden bir anlayış yürütüyorduyorsa, 14 Mayıs 2023'ün CHP'si de aynılarını vadetmektedir. İHA yapma, SİHA yapma, otomobil yapma, köprü yapma, doğal gaz bulma, Aya-sofya'da namaz kılma, parlamenter sisteme geri dön, koalisyonlara geri dön... Bütün bunlarla ilgili adımları atmaktan hiçbir zaman imtina etmemektedirler. 27 Mayıs'ı yaptıktan sonra maaş ödemek için Amerikan büyükelçisine gidip demokrasiyi rehin verenlerin torunları, bugün yine büyükelçilerle pazarlık yapmaktadırlar. Yine bir şeyleri rehin bırakıp yurt dışından borç aramakta, bize faiz kelepçesi takmak istemektedirler.

Demokrat Parti ve bugün aynı çizgiyi temsil eden AK Parti ve Cumhur İttifakı ise her iki 14 Mayıs'ta da bu millete bir gelecek, bu millete bir

yarın vadetmiştir. Demokrat Parti, 14 Mayıs 1950’de seçimleri kazandığında Türkiye’de kişi başı gelir 166 dolardı. 1959 yılında darbeden hemen önce kişi başı millî gelir 583 dolara çıkmıştı. Darbenin etkisiyle 1960 yılının sonunda 359 dolar, 1961’de ise 194 dolara kadar geriledi. Bugünün 14 Mayıs’ında Demokrat Parti çizgisi 2002’de 3.400 dolardan aldığı kişi başına millî geliri 10.000 dolara çıkarmanın verdiği tecrübeyle kişi başı 20.000 dolarları, 25.000 dolarları, 30.000 dolarları hedefleyen bir “Türkiye Yüzyılı” tablosu vaadiyle karşımıza çıkmaktadır. “Kızıl Elma” diyor, “Enerji Üssü” diyor, “Akkuyu” diyor, “Filyos” diyor, “Yerli Muharip Uçak” diyor, “İmece” diyor, “Top” diyor ve bu ülkeye birçok yenilikleri ve birçok altyapıyı kazandırıyor. 1950’nin 14 Mayıs’ı çiftçiye baraj vadetmişti. Amerika’nın “bir tane yap” dediği ülkeye 21 tane baraj yaptı. Bugünün 14 Mayıs’ı arkasındaki 21 yıllık icraatın üstüne bir o kadar daha icraat ve bir o kadar daha yatırım vadetmektedir.

Kıymetli hanımefendiler ve beyefendiler; konuşmamın başından beri söylemeye çalıştığım şudur: İki 14 Mayıs her anlamda birbirine çok benzemektedir. Taraftar aynıdır, tarafların iddiaları aynıdır, tarafların tavırları aynıdır. Dolayısıyla bu seçimin sonucunu merak edenler-anketlere gerek yok- 14 Mayıs 1950’ye baksın; o gün ne olmuşsa Allah’ın izniyle 14 Mayıs 2023’te de aynısı olacaktır ve bu milletin ferasetiyle aynısı gerçekleştirilecektir. İki 14 Mayıs’ın tek farkı şu olacaktır: 14 Mayıs 2023, 27 Mayıs 2033’le kapanmayacaktır. Türkiye, Allah’ın izniyle “Türkiye Yüzyılı”nı hep birlikte tamamlayacaktır ve Türkiye kendi rüyasını tamamlayacaktır. “Türkiye Yüzyılı” ile Türkiye kendi geleceğini tamamlayacaktır. Öncelikle burada Yassıada’da hep birlikteyiz. Kıymetli Cumhurbaşkanım, burasının yapılması hayalini kurduğu andan itibaren o hayalin peşini hiç bırakmadı. Her bir meselesiyle tek tek uğraştı. Herkese, her birimize farklı talimatlar verdi ve burada aslında Türkiye tarihini aşağıdaki müzesiyle, camileriyle, oradaki mahkeme salonuyla ve bütün o dönemi hatırlatan, ortaya koyan anlayışıyla beraber ama aynı zamanda buranın işlevselliğini de birbirine katarak bir süreci burada gerçekleştirdi. Sadece o değil, Kıymetli Cumhurbaşkanımız, yine o günün Cumhurbaşkanı, Demokrat Parti’nin Kurucu Genel Başkanı Celal Bayar’ın gerek evinin gerek müzesinin gerek oradaki tüm müstemilatların yapılması talimatını da verdi. Yine burada söylemek istiyorum, Aydın’daki Adnan Menderes Demokrasi Müzesi’nin de yapılması talimatlarını bizlere vererek,

bunların takip edilmesi, bunların gerçekleştirilmesi ve bitirilmesi talimatlarını da bize vererek aslında siyasi tarihimize, demokrasi tarihimize, aslında dünümüze, bugünümüze, yarınımıza katkı sunanlara sahip çıkmamızı hep salık vermiştir. Bugün Ereğli Demir Çelik Fabrikasından Fatih Rüştü'nün ismini silenler hatırlanmamaktadır. Bugün İstanbul Üniversitesinde darbe meşruiyetini sağlayan, isminin önünde profesör olanlar ve o gün o darbenin meşruiyetini sağlamak için birtakım makaleler yazanlar hatırlanmamaktadır ama o insanların her biri hatırlanmaktadır. 1957 yılında Demokrat Parti kongresinde bir konuşma yapılır. Demokrat Parti'nin bir ileri geleni -daha sonra kızıyla da tanıştım- bir konuşma yapar ve şöyle der: "Belki başımıza büyük olaylar gelir. Belki bu ülkenin yolunu darbelerle keserler. Belki bizlerin her birini hapisaneye atarlar. Belki içimizdekileri idam ederler." Yani aslında 3 yıl sonra olacaklar, kendi diliyle beraber orada söylenmiştir. Hiçbiriniz endişe etmeyin. Darbeyi yapanları kimse hatırlamayacak ama bizlerin mezarlarında, bizden sonra gelecek nesiller bizi tanımasalar da Fatihalar okuyacaktır, bugün onların mezarlarında Fatihalar okuduğumuz gibi. Allah birliğimizi devam ettirsin. Cenabı Allah birlik içerisinde olanları mükâfatlandırır. Allah bize çok

çalışmayı nasip etsin, Allah çok çalışanları da mükâfatlandırır. Türkiye Yüzyılı, birliğin ve çalışmanın yüzyılı olacaktır.

Öncelikle hem İletişim Başkanlığımıza hem Hukuk Politikaları Kurulumuza hem bu salona gelen bütün hocalarımıza, her biri Türkiye tarihinde, ülkemizin tarihinde kıymetli çalışmalara, her birimizin yüzleşmesi gereken çalışmalara imza atan kıymetli hocalarımıza, bu salona gelen bütün sivil toplum kuruluşlarına, bütün meslek kuruluşlarına, yine bu salonda olan demokrasi sevdalılarına, bu salonda olan Türkiye Yüzyılı sevdalılarına, bu salonda olan ahde vefayı insanlığın en önemli karakteri olarak sahiplenen herkese minnet ve şükranlarımı ifade ediyor, Allah milletimizi istikametinden ayırmasın diyor, hepinize hürmetlerimi ve saygılarımı sunuyorum. Sağ olasınız.

Oturum Başkanı

● **Prof. Dr. Cemil Koçak**
Sabancı Üniversitesi Öğretim Üyesi

Konuşmacılar

● **Prof. Dr. Atilla Yayla**
İstanbul Medipol Üniversitesi
Öğretim Üyesi

● **Prof. Dr. E. Gürsoy Naskali**
Marmara Üniversitesi
Öğretim Üyesi / Yazar

● **Prof. Dr. Haluk Alkan**
İstanbul Üniversitesi
Öğretim Üyesi

● **Prof. Dr. Ece Baban**
Fenerbahçe Üniversitesi
Öğretim Üyesi

Birinci Oturum

Türkiye Demokrasi Tarihinde 14 Mayıs 1950'nin Önemi

T.C. CUMHURBAŞKANLIĞI
HUKUK POLİTİKALARI KURULU

I. OTURUM: TÜRKİYE DEMOKRASİ TARİHİNDE 14 MAYIS 1950'NİN ÖNEMİ

OTURUM BAŞKANI

PROF. DR. CEMİL KOÇAK
İstanbul Üniversitesi
Öğretim Üyesi

KONUŞMACILAR

PROF. DR. ATILLA YAYLA
İstanbul Kültür Üniversitesi
Öğretim Üyesi

PROF. DR. EMİNE
GÜRSOY NASKALI
Harran Üniversitesi
Öğretim Üyesi / Yazar

PROF. DR. HALUKALKAN
Harran Üniversitesi
Öğretim Üyesi

PROF. DR. ECE BARAN
Fırat Üniversitesi
Öğretim Üyesi

CUMHURİYET TARİHİNDE

İKİ 14 MAYIS

1950 - YETER! SÖZ MİLLETİNDİR

2023 - EVET! SÖZ MİLLETİNDİR

■ PROF. DR. CEMİL KOÇAK

14 Mayıs'ın İki Anlamı

14 Mayıs 1950 tarihi, Türkiye'de ilk kez iktidarın seçimle el değiştirdiği çok önemli bir dönüm noktası oldu. Ve bu tarih, yine ilk kez 'açık oy ve gizli tasnif'in terk edildiği; onun yerini 'gizli oy ve açık tasnif'in aldığı seçimi sembolize etti. Bu tarih, Türkiye tarihinde ilk kez gerçekten serbest ve özgür bir seçime işaret ediyordu. Dört yıl önce kurulmuş bulunan Demokrat Parti (DP), çeyrek yüzyılı aşan bir süredir iktidarda bulunan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) karşısında seçimi kazanabilmişti.

DP'nin kurulmasıyla birlikte Türkiye'de siyasal sahnede beliren atmosferi "yeter devri" olarak adlandırmak mümkündür. "Yeter" kelimesi, elbette iktidara yönelik geniş bir itirazı ve tepkiyi simgeliyordu. "Neye yeter?" sorusu ise, farklı çevrelerin farklı yanıtlar vereceği ucu açık bir soruydu doğrusu... Bu yanıtlar içinde "hürriyet"e özlemden "zulüm"den kurtuluşa kadar pek çok talep yer alıyordu. "İnkılâp Türkiye'si"nin çeyrek yüzyıllık serüvenine karşı birikmiş bir tepkinin ve öfkenin dışa vurumu, basitçe "yeter" sözcüğünde içselleştirilmişti. "Yeter" kelimesi, DP şemsiyesi altında yer almayı tercih eden çeşitli ve farklı çevrelerin içinde biriktirdiği pek çok itirazın ortak noktasıydı.

Görüleceği üzere; DP'nin seçim afişi, son derece basit, sade ve o zamana kadar görülmemiş bir içerikteydi: İktidara yönelik 'dur' işareti yapan bir el ana figürdü. Bu figür, öncelikle iktidarın o zamana kadar yaptıklarına, yapmadıklarına ve yapamadıklarına karşı sert bir duruşu içeriyordu. "Yeter" kelimesi, birikmiş geniş bir tepkinin yazılış biçimi gibiydi yani... Böylece "yeter" kelimesi, basitçe 'dur' işareti yapan bir el figürü ile birleşmiş ve bütünleşmiş oluyordu.

Fakat belirtilmesi gereken önemli bir husus daha var: Dünya tarihinde bütün muhalefet hareketleri, ortak bir zeminde birleşirler: O da iktidara 'dur' demeleridir. Muhalefetin siyasi çizgisi, ideolojik zemini ve siyasal amacı ne olursa olsun; iktidar karşısında bütün muhalifler, kendilerini "yeter" kelimesiyle simgelerler. Bu açıdan bakıldığında DP'nin de benzer bir figür, benzer bir kelime kullanması şaşırtıcı olmadığı gibi, önemli bir yeniliği de içermez. Çünkü, neticede DP de bir muhalefet partisiydi.

Asıl vurucu olan husus ise, bu afişte "yeter" kelimesinden sonra gelen iki kelimedeki saklıdır: "Söz milletindir." "Yeter" kelimesinin sembolize ettiği 'negatif' siyasal tutum; bu iki kelimenin "yeter" kelimesini tamamlamasıyla birlikte bu kez 'pozitif' bir yön almaktadır. Sadece bir itiraz, tepki, öfke ya da sert bir duruş olmaktan çıkan slogan, artık bu noktada belirgin bir açılım yapar: Basit bir itiraz olmaktan çıkar; aksine olması gerekene işaret eder. Siyasal hedefe nasıl varılacağına siyasal formülünü açıklar. Böylece serbest ve özgür bir seçimin gereğini ve vazgeçilemezliğini ortaya koyar.

DP'nin seçim afişi

Bu basit slogan, aslında derin bir siyasal felsefenin açılımına; daha doğrusu siyasal felsefe alanında iki ana dünya görüşünün çarpışma anına tekabül eder. Bu çarpışmayı ve çarpışmanın tarihsel boyutunu görebilmek için de biraz geriye gitmek gerekir:

Osmanlı modernleşmesinin daha ilk adımlarında; gerek III. Selim, gerek II. Mahmut dönemlerinde olsun, gerek Tanzimat ve Islahat dönemi reformlarında olsun, gerekse bunu izleyen yıllarda olsun, belirgin bir siyasal felsefe gün yüzüne çıktı. Pek çok Avrupa devletinde olduğu gibi; modernleşme sürecinin 'aydınlanmış despot hükümdarlar' ve 'aydınlar' tarafından gerçekleştirileceği görüşü ağırlıktaydı.

Abdülaziz ve II. Abdülhamit devirlerinde ise, modernleşme sürecinin aynı zamanda “hâkimiyeti millîye”yi de içermesi gerektiğini düşünen ve yine “aydınlar”ın ortaya koyduğu siyasal felsefe bir öncekiyle karşı karşıya geldi. Özetle; daha sonra Genç Osmanlılar ya da Yeni Osmanlılar adını alacak olan Namık Kemal ve çağdaşlarının ilk kez “anayasa”, “meşrutiyet”, “hürriyet”, “parlamento” ve “seçim” gibi önemli siyasal temsil kavramlarını kullanmaları; aslında yönetimin “hâkimiyeti millîye” ilkesi gereğince denetlenmesine ve ortak olunmasına yönelik

talepleri idi. Bu siyasal anlayış daha sonra Jön Türk kuşaklarınca da sürdürüldü. Ancak hiçbir zaman amacına ulaşamadı ve gerçekleştirilemedi. Bir bakıma 1860’lar sonrası Osmanlı-Türk siyasal arenasını, bu iki ana siyasal felsefenin çarpışma alanı olarak kaldı.

Eğer cumhuriyetin ve tek-parti yönetiminin de ana argümanı hatırlanacak olursa; modernleşmenin dar ve seçkin bir zümrenin -ya da “kadro”nun- devleti ve toplumu yukarıdan aşağıya doğru yeniden şekillendireceği bir süreçten ibaret olduğu görüşü uzun yıllar sürdü. Bu görüşe karşı bir siyasal temsile de izin verilmedi. Verildiği kısa sürelerde de bunu yaratacağı siyasal sonuçlardan çekinildi ve hızla geri adım atıldı. Ana siyasal felsefe, “cahil” bir halk yığınının “aydınlar” tarafından “aydınlatılması”na dayanıyordu. Bu süreç netice verinceye kadar yönetim -Fransız ihtilali kaynaklı- Jakoben bir anlayışla devam edecekti.

Aslında o sırada CHP’nin simgelediği siyasal felsefe, açıkça toplumu “ilerici-gerici” dikotomisi içinde ele alıyordu. Toplumda sayıca az, ama nitelik bakımından üstün olan “aydınlar” “ilericiler”; buna karşılık geniş bir okyanus kadar kalabalık bir yığın ise, “cahilliği” neticesinde “gerici” olarak tanımlanmıştı. Modernleşme ise, “ilericiler”in

tekeline olan bir siyasal felsefenin yansımasıydı. Bu bakış açısı; “gericiler”in yani geniş yığınların politikaya müdahalesinin modernleşmeyi engelleyici bir niteliği olduğu görüşüne dayanıyordu. Bu nedenle “hâkimiyeti millîye” fikri rağbet göremezdi.

1946 sonrası siyaset dünyasında bu görüşe karşı neredeyse yüz yıl önce ortaya atılmış olan “hâkimiyeti millîye” görüşü yaygınlık ve ağırlık kazanmaya başladı. Bu aşamada DP, “söz”ün “aydınlar”da değil, “millet”te olması gerektiğini işte bu sloganla ifade etti! Siyasal egemenliğin kimde ya da kimlerde olması gerektiği tartışması, yani 18. yüzyıl aydınlanma döneminin ana meselesi, bir kez daha alevlendi. DP açısından sorunun yanıtı basitti: Basitçe söylemek gerekirse, toplum -halk ya da millet; adına ne denilirse denilsin- yöneticilerini serbestçe seçmeye ehildi. Dahası; yöneticiler de toplumu onun talepleri, tercihleri doğrultusunda yönetmek zorundaydılar. Siyasal temsiliyet bunu gerektirirdi çünkü...

“Aydın azınlığın” yönetimine karşı “sözün millette olması” gerektiği şeklindeki bu siyasal formülasyon, bu bakımdan -yeni değilse de- heyecan vericiydi doğrusu... Etkisi, sloganın bu vurucu siyasal felsefeyi yansıtmasının bir neticesi olarak görülebilir. İşte, 14 Mayıs 1950 seçimi ve iktidar değişimi, bu bakımdan herhangi bir seçim neticesi olarak görülmemelidir; aksine, bir siyasal felsefenin iktidar değişikliği olarak kabul edilmelidir.

Zaten 1950-1960 döneminde -ta 27 Mayıs 1960 darbesine kadar- CHP muhalefetine ana dayanağı, hep bu siyasal felsefenin temelini oluşturan “aydınlar” olmuştur. Böylece “ilerici-gerici” tanımlaması, aynı ölçüde “aydınlar-kütle” dikotomisine de yer ayırmıştır. DP iktidarının “kütlenin gericiliği”ne örnek verilmesi de, bu siyasal felsefenin kaçınılmaz bir sonucudur. 14 Mayıs 1950’yi aynı zamanda 27 Mayıs 1960 darbesinden ayırmaya da artık imkân kalmamıştır. Bu iki tarih kaçınılmaz olarak birbirinin içine girmiş, âdeta bütünleşmiştir.

1946 sonrasından bugüne kadar Türkiye’deki siyasal ayrışmanın, parçalanmanın ve siyasal/ideolojik tartışmaların ana hattını. işte bu iki ana siyasal felsefenin karşı karşıya gelmesi oluşturmuştur. Bu çerçevede siyasal partilerin isimleri değişmiş olabilir; ama siyasal konular olduğu gibi devam etmiştir.

14 Mayıs 2023 seçimine gelinceye kadar Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) iktidarının yirmi bir yılının büyük kısmı da, yine bu iki siyasal felsefenin çatışmasına sahne oldu. Aslında hangi argümanlarla savunulursa savunulsun; AK Parti karşıtlığı, esas olarak bu Jakoben siyasal felsefenin farklı boyutlarından kaynaklandı ve beslendi. Bu mücadele, özellikle de 1960 sonrasında toplumun siyasal tecrübesinin artmasıyla güçlendi.

Her ne kadar güçlü bir siyasal gelenekten beslense de; AK Parti'nin ve liderliğinin -elbette en başta Recep Tayyip Erdoğan'ın- bütün bu mücadele safhasından başarıyla geçebilmesi, aslında 2000'li yıllarda toplumun da çok çeşitli kesimlerinin aynı tecrübeyle yoğrulmasının bir yansıması olarak görülebilir. Liderliğin ve toplumun o zamana kadar görülmemiş ölçüde birbiriyle yakın ve sıcak teması ve etkileşiminin son yirmi yıllık mücadelenin yeni bir gelenek oluşturmasına izin vermiş olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Bu yakın ve sıcak teması şeklidir ki; Türkiye'de toplumun çok önemli bir kesiminin kendi siyasi etki gücünü tanımaya ve buna güvenmesine neden olmuştur.

İşte, 14 Mayıs 2023 seçiminin ana siyasal kavşağı, Türkiye'nin 21. yüzyılda dünyada, bölgesinde ve toplum hayatında oynayacağı -ya da oynayamayacağı- rolün tanımıdır!

Sayın davetliler, bu çok güzel organizasyon için ve bizi davet eden herkes için sizin adınıza ve kendi adımıza teşekkür ediyoruz. Bugün sizlerle bir arada toplam 5 akademisyen olarak, ben elimden geldiği kadar yöneticilik yaparak, zaman darlığından dolayı 10'ar dakikalık konuşmalarıyla yetinmek zorunda kalacağız. Öncelikle hiç vakit kaybetmeden Marmara Üniversitesinden Sayın Emine Gürsoy Naskali'yi davet edeceğim konuşma için, buyurunuz efendim.

■ PROF. DR. EMİNE GÜRSOY NASKALI

Çok teşekkür ederim Sayın Başkan,

Çok kıymetli dinleyiciler,

14 Mayıs 1950'de Demokrat Parti'nin kurucusu ve ilk Genel Başkanı olan büyükbabam Celal Bayar, Demokrat Partiyi iktidara taşımıştı. Bizim için bu tarih mutlulukla, coşkuyla anılacak bir tarihtir. Memleketimiz için arzulanan idarenin, ideallerin yürürlüğe girme imkânı bulunduğu bir tarihtir.

Demokrat Parti, 1950 seçimlerini, ardından da 1954 ve 1957 seçimlerini kazanmıştır. Üst üste üç seçimi kazanarak iktidar olmuştur. Eğer 1960 darbesi olmasaydı, -ister erken seçim, ister 1961'de zamanında yapılacak seçimde- mutlaka bir dördüncü iktidar sürecini de yaşayacaktı. Üç seçimi peş peşe kazanmış olmak demek, milletin itimadını ve teveccühünü kazanmış olmak demektir. Demokrat Parti'nin duruşu ve mücadelesi halk nezdinde karşılığını bulmuştu.

Demokrasi ve çok partili sisteme geçiş hiç de iddia edildiği gibi altın tepside sunulmamıştır. Demokrat Parti'nin seçimleri kazanamaması için seçim tarihlerinin öne alınması gibi çeşitli engeller yaşanmıştı.

Büyük bir mücadele verilmiştir. DP 1946 seçimlerinde uygulanan açık oy gizli tasnif yönteminin kaldırılması, hakim teminatının verilmesi gibi konularının takipçisi olmuştur. Demokrat Parti'nin kendi iktidar yıllarının başında CHP'den hesap sorulması gerektiği söylemişti. Mesela, Bayar hesap sorulmasından yana idi ama Parti sorulmasın kararı alınca Bayar da bu karara iştirak etmiştir. 46 seçimlerinin hesabı sorulmamış fakat buna karşılık DP iktidarı boyunca muhalefetteki CHP 54, 57 seçimlerinde hile yapıldığından söz etmiş, 46 seçim rezaletini böyle sulandırmak istemiştir. 46 seçim rezaletinin bir eşini bulmak mümkün değil.

60 darbesinden sonra yeni siyasi partiler kurulmaya başladığında sağ partiler Demokrat Parti'nin devamı olduklarını, Demokrat Partiden el aldıklarını ifade ettiler. Yassıada'dan sonra büyükbabam Kayseri cezaevine götürülmüştü. Yeni kurulan partiler Kayseri cezaevindeki Demokrat Partililerle haberleşiyor ve onay istiyorlardı. Yeni partiler Eski Demokrat Partililerin çocuklarını, eşlerini aday gösterdiler, eski DP'lilerin çocukları, eşleri milletvekili oldu. Büyük babam Kayseri cezaevinden çıkıp İstanbul'daki evimize geldiğinde siyasi parti liderleri ve kadroları bizim evimizi gelirdi. Siyasileri takip eden gazeteciler de evin kapısının önünde haber almak için beklerdi. Evimizin kapısına bir isim takmışlardı: "icazet kapısı". Bu aynı kapıyı bugün de muhafaza ediyoruz. Siyasilerin ziyaretleri eski DP'nin yeni partiyi onaylaması anlamını taşırdı. Demokrat Parti milletin itimadını kazanmıştı ki Demokrat Partiye referans yapılarak yeni partiler kendilerini seçmene tanıtmak istiyordu.

1960 darbesinin gerek askerî gerek sivil ayağı 14 Mayıs tarihini hiç sevmezler. 14 Mayıs sözü bile onları rahatsız eder. Onun için 14 Mayıs tarihini hafızalardan silmek için çaba göstermişlerdir. 1950'lerde Ankara'nın nüfusu artmaya başlayınca Ankara'da yeni yeni mahalleler kurulmuştu. Bu mahallelerden bir tanesi de 14 Mayıs Mahallesi'ydi. 27 Mayıs'tan sonra yapılan ilk icraatlardan biri bu mahallenin adını değiştirmek oldu. Mahallenin adı Gaziosmanpaşa Mahallesi'ne dönüştü. Gaziosmanpaşa ismi makbul bir isim ancak darbeciler Gaziosmanpaşa Marşı'nın sözlerini değiştirerek bu marşı darbe marşına dönüştürmüşler ve bu ismi kendilerine mal etmişlerdi. Mahalle yeni ismiyle 14 Mayısı hafızalardan silip darbeyi hatırlatan bir isim olsun istemişlerdi.

14 Mayıs Demokrat Parti'nin 1950 seçim zaferini hatırlatır. 27 Mayıs ise Demokrat Parti'nin silah zoruyla kapatılmasını, Meclisin büyük çoğunluğunu teşkil eden 400 küsur Demokrat Partili milletvekillerinin tutuklanmasını, kurmaca mahkemede yargılanmasını ve yürekleri dağlayan üç idamı hatırlatır. Üç idam, 27 Mayıs hıyanetinin zirvesi oldu. Demokrat Partiden söz edilirken unutulması mümkün olmayan bu hadise ile DP gündeme geldi. Elbette gelecek, çünkü çok büyük bir acıydı fakat bu arada tabii Demokrat Parti'nin başarıları unutuldu. Kimse Demokrat Parti'nin niçin iktidar olduğundan, niçin benimsendiğinden söz etmedi, edemedi, sıra ona gelmedi. Demokrat Parti'nin başarıları hatırlanmadı. Hâlbuki 14 Mayıs bize şunu

sordurmalıdır: DP nasıl bir fark yaratmıştır? DP'nin başarısı nedir? Milletin tercihi neden hep DP'den yana oldu ki daha sonraki iktidar partileri de Demokrat Partiden el istediler? Tabii elbette vatandaşa sağladığı refahtan söz etmek lazım. Türkiye'yi zenginleştiren yatırımlarından, fabrikalardan, barajlardan, santrallerden, köylere yol su götürme çabasına, uluslararası girişimlerinden, iyi beslenme sonucu gençlerin boyunun uzamasından, Kıbrıs'ta söz sahibi olmamızdan... Böyle çok çok uzun ve 10 yılı kaplayan başarılarından söz edebiliriz. Yani Türkiye'yi ayağa kaldıran çok parlak bir dönemden söz edebiliriz ama tabii darbe sebebiyle, haliyle, o unutulması mümkün olmayan acı hadise öne çıkıyor.

Demokrat Parti'nin başarısından söz ederken başka neden söz edilebilir? DP'nin asgari bir müşterek etrafında vatandaşı bir araya getirmiş olmasından söz edebiliriz. DP siyasi temsil açısından geniş bir kitleye seslenmiş, ayrımcılık yapmamış ve geniş bir kitle ile bütünleşmiştir. Toplumun bütün katmanlarını kendine yaklaştırmış, kucaklamıştır; köylüyü, çiftçiyi, azınlığı, tüccarı ve bunu da bir çatışma hâline getirmeden, sanki iç savaş gibiymişçesine bir tutum içine girmeden başarmıştır. Belki bu sosyal bütünleşme Demokrat Parti'nin en büyük başarısıdır.

DP'nin diğer bir özelliği de, DP vatandaşın ayağına gitmiştir ve vatandaş siyasi sisteme dâhil etmiştir. Vatandaş söz sahibi olmuştur. "Ben bir bireyim, ben bir vatandaşım." diyebilmiştir. Bence DP ile CHP'yi birbirinden ayıran en önemli husus budur. Mesela 14 Mayıs seçimlerine yaklaşırken CHP milletvekillerinin bazıları "biz kendimizi pazara mı çıkarıyoruz, satışa mı çıkarıyoruz? Biz halkın ayağına gitmeyiz" gibi kayıtlara geçmiş olan ifadeleri vardır.

Demokrat Parti'nin kuruluşundan iktidara gelişine kadar (1946-1950) DP'nin kurucuları Türkiye'de gezilmemiş yer bırakmamıştır. Anadolu'yu karış karış, adım adım gezmişlerdir. Bayar ve arkadaşları davalarını vatandaşa anlatmak için azimle ve inançla çalışmışlardır. Bayar'ın gitmediği il, görmediği köy, derdini dinlemediği, elini sıkmadığı vatandaşa kalmamıştır. Hatırı sorulmayan insanların hatırını sormuşlar, onlara seslenmişlerdir ve gezdikleri ve görüştüikleri insanların da ne dediklerini dinlemişlerdir. Şimdilerde dokunmak gibi bir sözcük kullanılıyor. Yani kalbine dokunmak, ruhuna dokunmak anlamında bir dokunmak:

Bir gün Anadolu'da bir kazadaydım. Benden yaşça büyük bir adam yanıma geldi. Niçin Demokrat Partiye bağlandığını anlatmak istedi. Köyde haber almış ki trenle Demokrat Partililer kazaya geliyor. Koşarak istasyona gitmiş, herhalde genç olması dolayısıyla kalabalığı merak etmiş olmalı. Tren nasıl bir şeydir, onu merak etmiş olmalı. Büyükbabam trenden indiğinde bu çocuğun başını okşamış. Bu adam dedi ki bana "O güne kadar kimse benim başımı okşamamıştı. O gün onlara bağlandım."

İktidardaki CHP, yeni kurulmuş olan DP'yi küçümseyerek, DP'yi sarı çizmelilerin, kasketlilerin partisi olarak isimlendiriyordu. Günümüzde de benzer isimlendirmeler yapılıyor. Günümüzde cahil kelimesi kullanılıyor. 50 seçimlerinden az önce Bayar bir konuşmasında şöyle diyor: “Bize sarı çizmeli Mehmet Ağa partisi diyorlar ama aday listelerimizi inceleyecek olurlarsa biz hükümetten çok daha liyakatli olmak şartıyla bu listelerle 5 hükümet çıkaracak liyakatte insana sahibiz, adayımız vardır.”

14 Mayıs 1950'de DP'den yana tercihini ortaya koyan vatandaş, 40'lı yıllarda yaşadıklarının öfkesini unutmamış, sesinin duyulmamasının bıkkınlığını hafızalarda canlı tutmuştur. 14 Mayıs seçimlerinden sonra kazanımlarını elinden bırakmama azmiyle seçimlere girmiştir.

---

14 MAYIS 1950 SEÇİM TARİHİNE YAKIN ÖRNEK NUTUKLAR:

---

8 Ocak 1949

Partinin kuruluşunun üçüncü yıldönümünde DP Başkanı Celal Bayar'ın Mersin söylevi¹

“Bugün aranızda daha bahtiyar olarak bulunuyorum. Zira Demokrat Parti üç senelik bir devreyi arkada bırakmıştır. Bugün de dördüncü mücadele ve mücadele senesine giriyor... Demokrat Parti'nin geçen üç sene zarfında yaptığı işler şüphesiz ki, büyük olmuş, memlekette yeni bir devrin açılmasını temin etmiştir. Partimiz, milletin arzu ve emellerini bir noktada toplamağa ve onu bir kütle halinde harekete getirmeğe muvaffak olmuştur. Bunun en küçük fakat canlı misali şu topluluğumuzdur. Düşününüz arkadaşlar, üç sene evvel burada böyle muazzam bir toplantı yapabilir miydiniz? İşte bu bakımdan hürriyet dâvasında üç senede attığımız adımlar istihfaf olunamayacak [küçümsenemeyecek] kadar büyüktür. Ancak antidemokratik kanunların hâlâ yürürlükte olması, seçim emniyetinin bir türlü sağlanamaması ve bir takım demokratik ve zihniyete aykırı tatbikatın devam etmekte olması bakımından henüz demokratik gayelerimizden uzakta olduğumuzu açıkça ifade edebilirim.

---

¹Vatan gazetesi, 8 Ocak 1949.

Şuna hiç şüphe yoktur ki, bu vicdan birliğinin karşısında boyun eğmek iktidar için mukadderdir.

Arkadaşlar, dert bilinmedikçe devası yoktur, deriz. Biz parti olarak derdimizin ne olduğunu ve devasını da biliyoruz. Şu halde, niçin millî dâvalarımızın tahakkuku gecikiyor diyeceksiniz. Dar ve geri bir zihniyet devlet ve hükümet selâhiyet ve kuvvetleriyle buna mâni olmaktadır. Biz karşımızdaki bu dar zihniyeti yıkıncaya kadar tahammül göstererek yürüyeceğiz.

Onlar taşıdıkları zihniyete hizmet ederek iktidar ve ikbali bırakmamak istediklerinden dolayı millî dâvaların tahakkuku engellenmektedir. Bunu hiç tereddüt etmeden ve bütün mesuliyeti üzerime alarak söyleyebilirim.

Onlar her şeyi kendileri için isterlerken Demokrat Parti her şeyi ancak millet için istemektedir. Biz, şu veya bu zata zarar versin diye hareket etmeyeceğimiz gibi kendimizi de hiç kimsenin ikbali ve menfaatini

desteklemek vazife ve mecburiyeti altında görmemekteyiz. Anayasasının ve sair kanunların tadilinde bu esası daima göz önünde bulundurmak icabeder. İşte, karşımızdakilerle anlaşamadığımız esaslı nokta budur. Bu uğurda mücadelemize devam edeceğiz. Ve bu milletin tarihini, şerefini, saadetini, fertlerin hak ve hürriyetlerini daima müdafaadan çekinmeyeceğiz. Bu dâvada hiçbirimiz diğerimizden ileri veya geri değiliz. Milletçe, kütle halinde, omuz omuza yürüyeceğiz.”

23 Haziran 1949

DP Başkanı Celal Bayar'ın DP Büyük Kongresinde söyledikleri nutuk²

Sayın delege arkadaşlar;

Arkadaşlarımızın beyanlarını ve tenkitlerini hususî bir alâka ile takip ettim. Konuşan arkadaşların yüzde doksanı raporu tasvip ettiler.

Tenkit eden arkadaşlarımız da bizi irşat ettiler. Demokrat Parti'nin istikbalde takip edeceği yolu gösterdiler. Bu itibarla sözlerime, konuşan arkadaşlara teşekkür etmekle başlamak istiyorum. Rapor üzerinde yürütülen fikirleri birkaç noktada toplamak mümkündür. Bâzı arkadaşlar müteaddit meseleleri ele alarak fikir ve kanaatlerini samimî bir eda ile 'burada sizlere ve bütün yurda aksettirmişlerdir. Bütün konuşulanları, bir araya toplayıp hepsine şamil bir cevap vermeyi kararlaştırdık.

Bâzı arkadaşlarımız raporu kısa buldular. Bunu takdirinize bırakıyorum. Biz günün mühim hâdiselerine temasla vazifemizi yapmak istedik. Rapor, geçirdiğimi günlerin siyasî hâdiselerine taallûk ediyordu. İdarî, malî raporlar da arkadaşlarımız tarafından okunmuştur. Bunların heyeti mecmuasını bir araya getirince, raporumuza kısa demek doğru olmasa gerek.

Biz bilinen vakayii burada tekrar etmek istemiş olsaydık, ciltlerle huzuruza gelebilirdik. Fakat malûm şeyleri tekrarla sizi yormaktan içtinap ettik.

²Nazmi Sevgen, *Bayar Diyor ki 1920-1950*, İstanbul 1951.

12 Temmuz beyannamesi

Bizim hayatımızda en çok söz mevzuu olan şey, 12 Temmuz beyannamesidir. Bu beyanname neşrolunduğu andan itibaren beyanatımızla, nutuklarla, fikirlerimizi, kanaatlerimizi her zaman için arzettik. Artık bunun üzerinde yeni bir şey söylemekle birbirimizi ikna etmeye çalışmak beyhude bir külfet haline gelmiştir. Çünkü artık, herkes bu beyanname hakkında müsbet veya menfi bir kanaate varmıştır. Kısaca burada son defa olarak temas ihtiyacını duymaktayım.

12 Temmuz beyannamesi, bu beyannamenin çıktığı zamanda ve bundan evvel 21 Temmuz seçimini yapan hükümetin millete karşı aldığı tavru hareketin ve baskının aksül'amelidir. 21 Temmuz seçimlerindeki hareketlerin ve ondan sonra Recep Peker hükümetinin tethiş ve tazyik politikasının yürüyemeyeceğine dair olan kanaatin ifadesidir. (Bravo sesleri, alkışlar). Bu beyannameyi çıkarmak iyi mi olmuştur? Bu beyanname sırasında bizim karşımıza iki yol çıkmıştı. Birisi, ihtilâl yolu idi, iğtişâş ve isyan yolu idi. İkinci yol memlekette istikrarı muhafaza ederken müşkül dahi olsa, zaman kaybetmek dahi bahis mevzuu olsa, istikrar yolu idi. Bizler sizlere itimat ederek ikinci yolu ihtiyar ettik. (Alkışlar). Yolumuz uzamış dahi olsa sükûn ve istikrar gibi netice almak prensibini tercih ettik. (Alkışlar, bravo sesleri)

Kin tarihçesi

12 Temmuz beyannamesinin ne şekilde ortaya atıldığını o zaman müteaddit nutuklarımızla, beyanatımızla, teşkilâtımıza ve umumî efkâra arzetmiştik. Tekrar onun tafsiline girecek değilim. Bana böyle bir beyannamenin neşri muvafık olur mu, olmaz mı diye Devlet Reisi tarafından bir sual tevcih edilince: "Esasını göreyim, arkadaşlarımla görüşeyim, size kararımı bildiririm" demiştim. Bana verilen hazırlanmış metni okuduğum zaman arkadaşlarımla konuşmadan diğer fıkralar hakkında söz hakkımız mahfuz kalmak şartıyla, bu metinde bir şeyin yer bulmasını istiyorum dedim. O fıkra da, fiilî neticeye intizar etmek fıkrası idi. Eşit haklara sahip olmak, siyasî kanaatlere sahip olan bir vatandaşın diğerleri tarafından tazyika mâruz kalmaması gibi metinde esaslı prensipler mevcuttu. Bunlara karşı arkadaşlarımla konuşmadan fiilî neticeye intizar edeceğiz, dedim. Arkadaşlarım da bunu esas mesele olarak itimatla beyan ettiler. Bizim 12 Temmuz beyannamesine verdiğimiz kıymet, fiilî netice idi. Bununla Demokrat

Parti kendisini oyalama siyasetine Makyavel bir idareye kaptırdı diyenlere cevap veriyorum: Biz her hakikati tatbikatında değil ânında görecek arkadaşlarız.

Beyanname reddedilmeydi...

Bu beyannameyi reddetmekte ne fayda hasıl olurdu? Bunu hiçbir vatandaş izah edememiştir. Bugün 12 Temmuz beyannamesinin hafif .de olsa faydası görülmüştür. Fakat reddetmek, neyi reddetmeliydi, reddedince elimize geçen kâr ne olacaktı? Bu efendiler, bize: “Eşit muamele yapılmasını taahhüt ettik idarecilerin bitaraf vazife görmelerini vaad ettik, bir kardeşlik duygusunun yaratılmasına hizmet etmek istedik. Fakat onlar bütün bunları reddettiler” diyeceklerdi. Biz böyle bir şey yapınca tarihe karşı çok ağır bir mes’uliyet almış olurduk. (Alkışlar). Kabul ettik, bize muarız olan bedbahtların fikirlerine rağmen diyelim ki teşekkürle kabul ettik. Bu vesika elimizde mevcuttur. Şimdi onlar, bizim reddettiğimiz vaziyete düşmek istidadındadırlar. Burada bâzı delegeler, bundan ne fayda gördük, dediler. Her şeyi o günkü şartlarla mütalâa etmek lâzımdır. O şartlar değiştikten, ferahlı an geldikten sonra, o zamanki meseleler mütalâa edilirse, daima hataya düşülür. Raporda da işaret edildiği veçhile o gün Demokrat Partiye girmek, partide faal ve enerjik rol almak âdeta macera, bir tehlike idi.

Halka emniyet vermek

O günlerde teşkilâtımız bulunan bir vilâyet merkezine gittim. Beni birkaç yüz kişi karşıladı. Demokrat Parti’nin hayatında birkaç yüz kişi ile karşılanmak, birkaç kişi ile karşılanmak gibi bir şeydir. Adedin azlığı dikkatimi celbetti, il idare hey’etiyle konuştum. Beni ne şekilde ve ne suretle konuşturmak istiyorsunuz dedim. 12 Temmuz beyannamesi yeni neşredildi. Muhtevası hakkında henüz tam bir emniyet hasıl olmamıştır. Bunun sizin ağzınızdan da ifade edilmek suretiyle halka emniyet verilmesini istiyoruz dediler. Bu mevzu üzerinde konuştum. Aradan

bir sene geçti. O vilâyete tekrar gittim. Beni iki yüz kişi ile karşılayan o vilâyette, iki bin değil, dört bin değil, on binlerce vatandaş karşıladı. İnsan seli akıyordu. (Alkışlar). O delegeler şimdi karşımda bulunuyorlar, beni tebessümle dinliyorlar. Vilâyetin ismini de ifşa edeyim: Ordu.. (Alkışlar)

Kararımız

Biz İhtilâl yapmak, kanlı hareketlerdi bulunmak istemiyorduk. Bunları yapmamıza karar vermiştik. Hattâ vatandaşlar arasına nifak tohumu dahi serpmemeğe karar verdik. Bu memleketin vatanperver çocukları, birbirlerini sevmelidirler. Sandık başlarında mücadele ederiz, bu fikir ve kanaatlerimizin memlekette iyilik yaratacağına inandığımız içindir. Bir de, bir vatandaş memleketin iyiliğini bizim düşündüğümüz şekilde görmüyorsa, onu düşman olarak karşımıza almaya hakkımız yoktur. Bugün iktidara sahip olan parti de kendileri gibi düşünmediğimiz için bize düşman olmamalıdır. Eğer bize düşmanlık yapıyorlarsa maksada, demokrasiye ve dolayısıyla memleketin umumi menfaatlerine hıyanet ediyorlar demektir. (Coşkun alkışlar, bravo sesleri ve tezahüratı)

Şark - Garp

Biz muhtelif kanaatlere simimi bir surette sahip olan ve bu kanaatlerini müdafaa suretiyle bu memleketi yükseltmeye çalışan insanların bir vatandaşı olmak ve bu memleketi bu kabil insanların diyarı görmek ve bu maksadı sağlamak istiyoruz. Sizler Demokrat Parti'nin en yüksek ve salâhiyetli uzvusunuz. Bütün mukadderatımıza sahipsiniz. Bu itibarla her arkadaşın sualini cevaplandırmak mecburiyetindeyim. Bir arkadaşımız: "12 Temmuz beyannamesinden sonra reisicumhurun şark seyahatine milletvekili Nuri Özsan'ı neden terfik ettiniz" diye sordu. Cevabımız basittir: Biz memleketi müsavi haklara sahip insanların diyarı olarak tanıyoruz. Şarktakiler de, Garptakiler de, Orta Anadolu'dakiler de aynı siyasî haklara sahiptirler. Bunlar arasında ne fiili ve ne hukukî bir fark olmayacaktır. Bu, Demokrat Parti'nin en büyük dâvalarından biridir. Şarkta birçok hâdiseler olmuştur. Bu vilâyetler zaman zaman kanları pahasına vatanlarını şehametle müdafaa ettikleri halde birçok istilâ felâketine uğramıştır. Bu yüzden oralarda hükümet, diğer yerlerdeki kadar düzenli şekilde teessüs edememiş, oralara istisnâî kanunlar vazetmiştir. Şark, Garpteki asûde bir hayata malik değildir. Bunu teessürle kaydetmek icap eder. Doğudan bize sitem yağmuru yağdırdılar, neden bize gelmiyorsunuz dediler. Biz İstanbul'da, Ankara'da teşkilâtımızın ne kadar çabuk kurulmasını istiyorsak Siirt'te de, Muş'ta da aynı hızla kurulmasını istiyorduk. Fakat her şey imkânla mukayyettir. Demokrat Partiye ilk zamanlarda girmek bir maceraya atılmak idi. Orada ise hükümetin, jandarmanın

-jandarma olanlar da bu memleketin çocuklarıdır- ellerine verilen silâh da vatandaşların hak ve hürriyetlerini müdafaa için verilmiştir. Ama orada vazifesini müdrük olanlar daha azdır. Şarkta, pmtiy? intisap korkusu daha fazla idi. Bu arkadaşlar bizim gecikmemizi, bizi dilhun edecek bir şekilde bize müstemleke nazariyle mi bakıyorsunuz, bundan dolayı mı gelmiyorsunuz diyorlardı. Biz müşterek bir vatanın sahibiyiz. Külfette ve nimette vatandaşlar müsavi haklara sahiptir. Başka türlü devlet idaresini havsalamız almamaktadır. (Alkışlar)

İnönü'nün seyahati

Devlet reisi bana dedi ki:

“Şarka gideceğim. Orada memleketin müteaddit partilerle idaresinin bir zaruret olduğunu söyleyeceğim. Vatandaşlara karşı müsavi muamele yapılmasını istiyeyeğim. Valilere bitaraf muamele yapmalarını emredeceğim. İstiyorum ki, benim bu işi yaptığım zaman sizin mutemet bir arkadaşınız da benim yanımda bulunsun ve buna şahit olsun. Mesele ne olursa olsun, böyle bir müracaat karşısında: “Hayır senin refakatine bir arkadaş veremeyiz” demenin ne kadar çirkin olduğunu takdir edersiniz.

Bunu idare kurulunda da tafsilâtiyle konuştuk. Bugün muvazaa isnadında bulunan bedbahtlar dahi bunu kabul ederek ittifakla “bir arkadaş verilmesi lâzımdır” dediler, ama şimdi bunu aleyhimizde kullanmak küstahlığında bulunmaktadırlar. İş buraya geldikten sonra 12 Temmuz beyannamesi neşredildi. Bunu müteakip devlet reisinin refakatine Nuri Özsan verildi. Bunun şarkta ne kadar müsbet bir tesir yaptığını ben söylemeyeceğim. Orada arkadaşlara bırakacağım. Nuri Özsan bu vazife verildiği zaman efkârı umumiyenin tazyik altında bana müracaat etti. “Aman bu vazifeyi bana vermeyin, evdeki refikam bile tehlikeli bir harekette bulunduğumu, bu vazifeyi kabul etmememi ısrarla söyledi. Beni refikamdan mahrum edeceksiniz” dedi, (Alkışlar, gülüşmeler). “Vazifenin sade müsbeti olmaz, menfisi de olur” dedim. Kendisinden rica ettim, arkadaşımız vazifesini Demokrat Partiye yakışan bir vakar ve hüsnü suretle ifa etti. İşte hikâye bundan ibarettir. Vazifemizi yaptık. Bugün dahi bundan iyilik hasıl olduğuna kaniiz.

Bir insan ne kadar kuvvetli olursa olsun, hakikati müdafaa ettiği zaman bir şaibe altına düşebiliyor. Biz, böyle bir parti kurulduğu za-

manda bu çeşit isnatlara mâruz kalacağımızı bildiğimiz halde ortaya atılmışken kendi hesabımıza zaafa düşeceğiz diye nasıl düşünürüz? Kendimizi neden küçük görelim? (Alkışlar). Biz başkalarının maksatlarına sürüklenecek kadar mesnetsiz insanlar mıyız? (Asla sesleri ve alkışlar)

İsyan yok

İstanbulu bir genç delege arkadaşımız bizim raporda sorduğumuz: “Ne olacaktır?” sualine karşı insan hakları beyannamesinin 13. maddesini ele alarak nazari şekilde cevap verdi. İsyan imiş!... Hayır arkadaşlar, eğer tâbir caizse, Demokrat Parti isyan etmeden bir mucize gösterecektir. Maksat ve gayesini başkalarına akıl ve mantıkla kabul ettirmek yolundadır. (Alkışlar). Bizim her zaman tekrar ettiğimiz veçhile memleketin coğrafi vaziyeti çok mühimdir. Biz başka memleketlerde çıkarılan isyan ve ihtilâllere ayak uydurmamız. Biz, bu memlekette istikrarlı bir hayat sürmek ve çok kuvvetli bir millet olmak için milli hudutlar içinde istiklâlimizi muhafaza edeceğiz. Ama alacağımız netice de vardır. Bu neticeden mahrum mu olacağız? Hayır, özlediğimiz ve beklediğimiz garazsız ve ivazsız ferdî hürriyetimizi de sağlayacağız. (Coşkun alkışlar). Belki zaman kaybedebiliriz. Fakat milletlerin hayatında zaman mefhumunun o kadar büyük mânası yoktur. Birkaç sene bekleyebiliriz. (Bravo sesleri, alkışlar). Demokrat Parti, nizamnamesi ve programı ile bu memlekete huzur, sükûn ve istikrar getireceğini, vatandaşların birbirini sevmesini söylemiş ve bunu vadedmiştir. Bu prensiplerden ayrılamayız. Büyük Millet Meclisi açıldığı zaman 21 Temmuzdan sonra Ankara’da bulunanlar o günün manzarasını göz önüne getirdikleri takdirde görürler ve söyleyebilirlerdi ki, o gün Ankara’nın manzarası doğrudan doğruya bir ihtilâl manzarası idi. Eğer Demokrat Parti ihtilâlle neticeye varmak fikrini besleseydi, o gün kendisi için en büyük fırsattı. (Coşkun alkışlar)

Memlekete en büyük hizmet

Herkes müteheyyiçti, Meclise karşı hareket edilmek isteniyordu: “Bizi baldırı çıplaklar, kasketli insanlar diye istihfaf edenlerin gidip evlerini başlarına yıkalım” diyorlardı. Demokrat Parti bu hareketi önledi. Bunu önlemekle yaptığı hizmetlerin en büyüğünü ifa etti. (Şiddetli alkışlar). 21 Temmuz faciasıyla hepimiz kan ağlıyorduk. Şikâyetler içinde neler yoktu. Ağzına gübre doldurulmuş, sırtına binilerek deh çüş

diye işkence görmüş vatandaşlarımız vardı. İztırab içinde toplanarak biz yapacağız dedik. Büyük Millet Meclisine gidip vazife mi göreceğiz, yoksa sinei millete mi çekilip orada mı çalışacağız?.. Uzun müzakere-den sonra şu neticeye vardık Meclise gitmeden sinei millete çekilme-nin sarih mânası ihtilâl hazırlanıyoruz demektir. Meclise gideceğiz, imkân dahilinde vazifemizi yapmaya çalışacağız, dedik. Bizim mak-sadımız, sade 21 Temmuz seçimi midir? Bundan sonraki seçimlerde onun acısı ve ızdırabı ile daha sıkı hareket ederek hakkımızı alacağız. (Alkışlar) Meclise girdik, vazifemizi yaptık. Bu suretle yine prensiple-rimize sadık kaldığımızı memlekete ilân ettik.

Hürriyet misakı

Hürriyet misakının tahakkuk etmemesi mecliste demokrat milletve-killeri arasında çıkan ihtilâl neticesi değildir. Buna hükümetin Mak-yavelist siyaseti mâni olmuştur deniliyor. Ben burada size hükümetin siyasetini methedecek değilim. Fakat meclis grupunda çıkan ihtilâl, hürriyet misakının arzu ettiğimiz şekilde tahakkukuna sureti kafiye-de mâni olmuştur. Çünkü hiç kimse iktidarı başkasına devretmez. Bu ezeli bir kaidedir. Biz kuvvetli ve müttehit olduğumuz müddetçe kar-şımızdakiler de bunun tesiri altında kalarak millete haklarını vermiye mecbur olacaklardır. Bunu istiyen kuvvet maksadını unutup sen ben

kavgasına düşerse böyle bir heybete kim rey verebilir. Peker iktidara geldiği zaman hürriyet misakına dahil anti demokratik kanunları değiştireceği yerde bunları şiddetlendirdi, Peker kabinesiyle olan mücadelemizi bilmem izaha lüzum var mı? Peker'e nazaran mutedil sanılan Saka iktidara geldi. Programı partisine arzettiği zaman aslâ tasvip görmedi. Programı, seçimlerin 950'ye kadar uzatılacağı, valiler hakkında muamele yapılmıyacağı kaydıyla tasvip edildi. Fakat uğraştık, hakikatlerin gözümüzden kaçmadığını kendilerine anlattık. Aynı kabine, kanunların değiştirilmesi hakkında prensip kararı aldı. Ondan sonra mahut ihtilâf zuhur etti. Bu prensip kararını durdurdular. Şimdi sorarım, hükümetin sade Makyavelist politikası mıdır, yoksa bunlarla bizim aramızda çıkan ihtilâf mıdır? (Tabii ihtilâf sesleri)

Meclisten ayrılmak meselesi

Sayın Bayar, Meclisten ne için çekilmedik sualini de şu izahatla cevaplandırdı:

“— Demokrat Parti'nin meclis grubunda dahil olan bâzı kimseler kongre ve genel kurul karar verirse meclisten ayrılmıyacaklardı, bu istidadda insanlardı. Böyle bir karar verseydik, bugün partide kalan temiz, muhterem arkadaşlar da çekilecek, posasını orada bırakacaktık. Ne kıymeti olacaktı? Bugün bu mesele bütün kıymetini kaybetmiştir. Demokrat Parti bugün çekildiği takdirde işte Mecliste müteaddit partiler var, biz bunlarla çalışırız diyeceklerdi. İçimizde ihtilâf çıkararak partiden ayrılanlar ne kadar meş'um rol oynamışlardır görüyorsunuz. (Sürekli alkışlar)

Lâiklik

Programımızda din hürriyeti de diğer hürriyetler gibi mukaddestir, demişizdir. Programımız lâiklik, dine hürmet esasını en iyi bir şekilde tesbit etmiştir. Eğer biz iktidarda olsaydık, bu programın tatbiki keyfiyeti de mütehasısların hazırlayacağı bir programla elde edilirdi. Türk milleti Müslümandır, Müslüman kalacaktır. Allah'ına Müslüman olarak gidecektir. (Coşkun alkışlar). Dinî tedrisat meselesi tamamen teknik bir meseledir. Genel idare kurulu şöyle böyle yapacağım deseydi acele etmiş olurdu. Biz programımızın tatbiki imkânını elde ettiğimiz gün en salâhiyetli ve en mutemet kimseler tarafından tatbik şekli de programa bağlanacaktır. Yine burada, o programı beraberce mütalâa edeceğiz.

Katolikler - Ortodokslar

Bu esnada sayın Bayar'ın, kürsüsünün üzerine bir kâğıt bırakıldı. Bayar bunu kongreye okudu. Bunda Türk milletinde Katolik, Ortodokslar da var, bunun için ne düşünüyorsunuz? deniliyordu. Bayar şöyle cevap verdi:

“— Katolik, Musevi, Ermeni ve Ortodokslar bizde daha Tanzimattan beridir hürriyetine sahip olmuşlardır. Eğer bu hürriyeti engelliyen bâzı şeyler varsa bunları bertaraf edeceğiz. Benim maruzatım sadece Müslümanlara aittir. Bâzı konuşmalarım suitefsire uğramıştır. Biz, dinin siyasete alet edilmesinin şiddetle aleyhindeyiz. (Alkışlar). Bu ne maksatla olursa olsun bizzat o mukaddes mefhuma hürmetsizliktir. Biz irticaın aleyhindeyiz. Memlekette irtica yoktur ama, irticaa doğru beliren istidatları zamanında görüp önlemezsek bu memleketin felâketini kendimiz hazırlarız. Bu noktada hassas bulunmamız lâzımdır. (Şiddetli ve sürekli alkışlar) Sağcılık - solculuk aşırı sağcılık, solculuk hakkında fazla söze ihtiyaç yoktur. Aşırı solculuğu tasvip edecek bir kimse içimizde yoktur. Biz, samimî insanlar olduğumuz için bu memlekete iyilik kimin tarafından gelirse gelsin, yahut felâket kimin tarafından önlenirse önlen sin onunla beraber olacağımızı her zaman ifade ettik (Alkışlar). Hükümet bu noktada hassasiyet gösterince kendisini desteklemekten çekinmiyeceğimizi ifade ettik, bunu huzurunuzda da söylüyorum, (Alkışlar). İstirat kabilinden arz edeyim ki, ben bu meseleler hakkında zaman zaman hükümetin dikkatini çektim. Dikkatliyiz dediler. Son defa sayın Başbakan Mecliste ayak üzeri görüştüğüm zaman bana bir kanun getireceğini söyledi. Kanunu okumuş değildim. Başbakana, bu da bir baskı vesilesi olmasın dedim. Teminat verdi. Şahsına emniyet edilmesi lâzım geleceğini söyledi. Mecliste son çıkan ekspres kanunlar arasına bu da girmiş. Bizim arkadaşımız kanunun esas prensip değil, maddelerindeki baskı kısımlarına itiraz etmişler. Bu bize geç aksetti, idare kurulu ve meclis grubu müzakereler yaptı. O kanunun baskı gösteren kısımları için teklifler hazırladık. Bunun hey'etl umumiyesi haklımdaki konuşmayı da yüksek salâhiyeti olan Köprülü'ye tevdi ettik. Takrirlerimizden biri kabul edildi. Diğeri reddedildi. Parti lüzumlu şekilde hareket etmedi diye dedikodu mevzuu olmuş. Hayır vazifemizi hassasiyetle yaptık, ama Meclisten neticesini alamadık. Bizim meclis grubunda otuz iki arkadaşımız var. Evvelce daha çoktu. Fakat posası gitti, özü kaldı.” (Coşkun alkışlar)

Sayın Bayar, arkadaşlarının vazifelerini Mecliste hassasiyetle yaptıklarını, fakat adeden az olan mebusların partililer tarafından çok sevildiğini, vilâyetlere, kazalara, köylere kadar davet olunduklarını, bu yüzden hem Mecliste, hem Partide, hem memlekette vazife görme imkânlarının güç olduğunu anlattı ve dedi ki:

Kemmiyet değil keyfiyet

“— Bugün Mecliste Demokrat Parti kemiyet olarak değil, keyfiyet olarak kıymettedir. Tahmin ediyoruz ki gelecek intihap kemiyeti de bize bahşedecektir. (Şiddetli alkışlar). Bağırarak, küfretmek, demagoji yapmak Mecliste çalışmanın bir nümunesi ise biz bütün ömrümüzce bundan uzak kalacağız. Her mevzuu ilmi şekilde tetkik edip kürsüden efendice ifade etmek vazifemizdir.”

Sayın Bayar, bu mevzuda sözlerini bitirirken şöyle dedi:

“— Adedin azlığı üzerinde dikkatinizi çekerim. Bunun telâfisi gelecek seçimlerde sizin himmetinize bağlıdır.”

Geniş salon coşkunu ve devamlı alkışlarla çınladı. Yer yer “güvenebilirsin” sesleri yükseldi. Sayın Bayar, dış politika hakkındaki sözlere de şöyle cevap verdi:

Dış politika

“— Biz büyük Atatürk’ün çizdiği vecizeyi “yurtta sulh, cihanda sulh” ele almış bulunuyoruz. Her milletin hürriyet ve istiklâline sahip olmasını iyi nazarla görmekteyiz. Kimsenin toprağında gözümüz yoktur. Sadece millî hudutlarımız içinde refah ve saadet istiyoruz. Ama bizim evimize gözünü dikmiş olanlar varsa, tarihimizi şahit gösterecek bütün şehadetimizle onun üzerine yüklenip millî namusumuzu, aile namusumuzu korumak için hiçbir fedakârlıktan çekinmeyiz.

Son Cihan Harbinden sonra dünya iki müvazeneye ayrılmıştır. Biri demokrasi manzumesi, diğeri Sovyet manzumesi. Demokrat Parti, Birleşmiş Milletler Anayasasını esas ittihaz etmekle Anglo-Sakson manzumesini ve demokrasi âlemini ele almış ve onunla dost geçinmeyi siyaseti için faydalı bulmuştur. Hükümet de aynı siyaseti takip ettiği için beraberliğimizi ilân etmişizdir. Hükümet bu noktai nazarında sadık kaldıkça Demokrat Parti ona müzahereteye devam edecektir. Fakat Kayseri mitinginde de genel idare kurulu kararıyla arzettiğim vechile

bu demek değildir ki, hükümet her ne yaparsa yapsın kendisini alkışlıyacağız. Bir de bunun tatbik sahası vardır. Demiştim ki, devletler kendi memleketlerinin millî dâvalarını halleder, iktisat ve mâliyesini düzeltir, kuvvetli bir orduya sahip olur. İyi idare edilen bir haricî politikaya da malik olursa o millete herkes itibar eder. Biz maalesef zayıfız. İktisadiyatımız inkişaf etmemiştir. Bütçe mütevazın değildir. Tasarruf politikası takip edilmediğinden milletimiz büyük mükellefiyetler altında ezilmektedir. Bu vaziyet karşısında diğer milletlerin bize vereceği ehemmiyet derecesi bununla mütenasip olur. Biz gani gönüllü, fedakâr milletiz. Dostlarımıza sadakatimizi her zaman isbat etmişizdir. Vatan mevzuu bahsolunca her şey durur. İcabında gömleğimizi de pazara çıkarır, istiklâlimizi hep beraber müdafaa ederiz. Sözüne, ahbine bu kadar bağlı olan ve fedakârlık azmi ile bu kadar mütehalli olan bir milletin umumî politikasının tatbikatında bugünkü hükümetin elde ettiği neticelerin, gayri kâfi olduğu kanaatini besliyoruz. (Alkışlar)

Genel idare kurulunun çalışmaları

Sayın Bayar, genel idare kurulunun çalışmaları hakkında da dedi ki:

“— Genel idare kurulundaki arkadaşlarımızın hey’eti umumiyesl bundan evvelki kongre tarafından seçilmiş, teşkilâtın itimadına mazhar olmuş arkadaşlardır. Bize hayatımızın en büyük mükâfatını vermiş bulunmaktasınız. Bununla iftihar etmekteyiz. Biz nasıl çalıştık. Farzedin ki, mes’ut bir aile vardır, bütün gayesi aile saadetinin teminidir. Ama arada sırada ev masrafları hakkında aralarında münakaşa da olur. Biz de aramızda münakaşalar yaptık, ama daima doğru yolu bulduk. Verdiğiniz vazifeler çok ağırdı. Teşkilâtın bünyesinin sarsılmasına imkân vermemek çok dikkat istiyordu. Biz ahenkli çalışmamızla bunu yaptığımıza kaniiz. Hayatta yer alan iki mefhum vardır; birisine egoistlik, diğerine de feragat derler. Birincisi, bana dokunmasın da ne olursa olsun diye hareket eder. Eğer bir fırkada bu politika takip edilirse o memlekette fırka yoktur demektir. Feragate gelince, servete, şerefe, mevkie arka çevirerek millî vazifesini yapmak, ailesine, vatanına karşı borçlarını ödemek. Demokrat Parti kurulduğu zaman biz gafil insanlar değildik. Bir parti kurulduğu zaman ne gibi âkibetlere uğrıyacağımızı biliyorduk. Memleketin ve diğer memleketlerin siyasi tarihini tetkik etmiştik. Bizzat bu siyasi hayatın içinde idik. Siyasi partinin önünde gidenlerini çürütmiye çalışırlar.

Yapacağı isnat ve iftira yağmurunu biliyorduk. Fakat dün olduğu gibi bugün de hiçbir isnattan, düşmanlıktan perva etmiyerek, feragatle çalışmak isteyen insanlar olarak huzurunuzdayız. (Coşkun alkışlar). Siz burada Demokrat Parti'nin sahibisiniz. Bizim vazifemiz, siz toplandıktan sonra nihayete ermiştir. Biz, size imanlı, vatansever üç milyonluk bir kuvvet teslim ediyoruz. O kongre ile bu kongre arasında bir misli arttığımız anlaşılmaktadır. Sizden ricaya mahal yoktur. Mal sahibi olarak size teslim edilen bu emaneti vicdanınızın emrettiği şekilde kullanınız. Bu mukaddes emaneti bu memleket için hayırlı şekilde kullanacak ve iyi neticeye varacaksınız. Bu memleketin hakkını, hürriyetini temin edecek olan umumî hayat ve istiklâlini ne pahasına olursa olsun koruyacak olan Demokrat Partiyi sağlam esaslara göre iş başına getirmek suretiyle millî vazifemizi en iyi şekilde yapacaksınız.”

Sayın Bayar, bütün kongre tarafından ayakta ve sürekli şekilde alkışlanıyordu. Bu alkış hızını arttırarak dakikalarca devam etti.

Kongrede herkes heyecan içinde titriyordu. Ferahlatıcı bir bayram havası vardı. Bütün kongre âdeta Bayar'ı bağrına başmak için sabırsızlanıyordu, ön sıralardaki delegeler koşup ellerine sarılıyorlardı.

Reis heyecanı güçle yatıştırdı. Ali İhsan Sabis'in takriri okundu. Bunda idare hey'eti raporunun hemen reye konması isteniyordu. Rapor alkışlar arasında ve ittifakla kabul olundu. Alkış devam ediyor, bravo sesleri salonu çınlatıyordu. Bu esnada bir teklif daha okundu. Bunda Celâl Bayar'ın bugünkü tarihî konuşmasının radyo vasıtasıyla aynen neşrini temin için Matbuat Umum Müdürlüğü nezdinde teşebbüste bulunulması isteniyordu.

“— İstemez, istemez” sesleri yükseldi. Bunu “radyoya lüzum yok, Türk matbuatı bize kâfi” sesleri takip etti. Takrir reye kondu. Matbuat Umum Müdürlüğüne müracaat olunmaması kararlaştı. Bir tek-

lif daha okundu. Bunda da, Bayar'ın bugünkü tarihî nutkunun kitap halinde neşri isteniyordu. Bu teklif de alkışlar arasında kabul edildi.

Sayın Bayar kürsüye geldi, idare heyeti raporunun ittifakla kabulünden fevkalâde mütehassis olduğunu söyledi. "Minnettarız, teşekkür ederiz, sağ olunuz" dedi.

Bayar, tekrar "varol!" sesleri arasında coşkun şekilde alkışlandı.

■ PROF. DR. CEMİL KOÇAK

Sayın Naskali'ye teşekkür ediyoruz. Maalesef konuşma sürelerimiz kısa. Medipol Üniversitesinden Sayın Atilla Yayla, 14 Mayıs toplantımızın ikinci konuşmacısı olarak söz alacak. Buyurunuz efendim.

■ PROF. DR. ATILLA YAYLA

Teşekkür ediyorum Cemil Bey. Herkese merhaba diyerek sözlerime başlamak istiyorum.

14 Mayıs 1950 seçimlerinin önemini anlayabilmek için o tarihten önce Türkiye’de nasıl bir rejim olduğu hakkında bilgi ve fikir sahibi olmamız gerekiyor ve o rejimi hakkıyla anlayabilmek için de Osmanlı Devleti’ndeki gelişmelerden haberdar olmak mecburiyeti doğuyor. Zaman kısıtlılığı sebebiyle Osmanlı döneminde gelişmelerden sadece satır başlarıyla bahsetmek zorundayım. Osmanlı Devleti biliyorsunuz bir mutlak monarşi olarak yola çıktı ve bir anayasal monarşi olmaya doğru evrildi. Bu çerçevede 1808’de Sened-i İttifak, 1839’da Tanzimat Fermanı ve 1856’da Islahat Fermanı hayata geçirildi. Şüphesiz bu reform hareketleri başka hareketler tarafından takip edildi. Ayrıntılarına girmiyorum. Çeşitli kanunlar getirildi ve özellikle eğitim sisteminde ciddi değişiklikler yapıldı. Bu reform hareketlerinin başını şüphe yok ki bürokratlar ve aydınlar çekiyordu. Halk tarafından gelen talep çok azdı, dikkate alınmaya değmeyecek kadar azdı. Bu daha sonra, bürokratik vesayet sistemi dediğimiz sistemin de zihni temelden hazırlanmasına katkıda bulunan bir süreç oldu. Çünkü bürokratlar ve aydınlar kendilerini ülkenin sahibi olarak gördüler ve ülkenin iyiliğine olarak düşündükleri şeyi yapma hakkını kendilerine verdiler. Me-

sela 1876 Anayasası bu çerçevede bir misak anayasa olmaktan ziyade bir ferman anayasaydı. Padişahın fermanıyla yürürlüğe girmişti ama anayasanın hazırlanmasında malum olduğu üzere Mithat Paşa'nın büyük katkıları olmuştu. Sonra Birinci Dünya Savaşı başladı, Türkiye savaşı kaybetti ve bir paylaşım süreci Türkiye üzerinde gerçekleşmeye başladı. Bu bir millî mücadeleye yol açtı. Millî Mücadele kazanıldı.

Millî Mücadele esnasında 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi kuruldu ve açıldı. Bu meclis kompozisyonuna göz attığımızda, siyasal çoğulluk ve dolayısıyla siyasal rekabet potansiyeli taşıyan bir meclis olduğunu görürüz. Aşağı yukarı toplumun her kesiminden temsilciler mecliste yer almaktaydı. Savaşın kazanılmasından sonra olması gereken, çoğulluk ve rekabetin kurumsallaşmasıydı. Fakat ne yazık ki tam tersi oldu. 29 Ekim 1923'te tartışmalı bir şekilde Cumhuriyet ilan edildi. Burada şu noktanın altını özellikle çizmek isterim: Her ne kadar biz 29 Ekim'i Cumhuriyet'in kuruluş tarihi olarak kutluyorsak da bu yanlış, eksik bir bakıştır. İlan edilen Cumhuriyet kelimesinin gerçek anlamında cumhuriyet değildir, dar anlamda cumhuriyettir. Başka bir deyişle, seçimsiz bir cumhuriyettir. Dolayısıyla bu anma ve kutlamaların bu yönünün hatırda tutulmasında fayda var. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Millî Mücadele esnasında temel slogan hâline getirilmiş olan "Egemenlik millete aittir" sözü hayata aktarılmak yerine, milletin egemenliği sahiplenmesi ve egemenliği kullanmasının yollarının geliştirilmesi yerine, egemenlik dar bir sınıfın eline geçti. İleride Cumhuriyet Halk Partisi içerisinde teşkilatlanacak olan bu sınıf, egemenliği, halkla bir bağı olmaksızın kendi kafasına ve kendi amaçlarına göre kullanmaya başladı. Bu çerçevede kurulan Halk Fırkası'nın ismine de dikkatinizi çekmek istiyorum. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması üzerine Halk Fırkası isminin başına hemen Cumhuriyet kelimesi eklendi. Ama lütfen dikkat edin, Türkçe bakımından Cumhuriyet Halk Partisi isminde bir yanlışlık vardır. Asıl ismi "Cumhuriyetçi Halk Partisi" veya "Halkçı Cumhuriyet Partisi" olmalıdır. Cumhuriyet Halk Partisi olması aslında partinin, devletin bir uzantısı olduğunun göstergesidir. Bu da devleti Cumhuriyet Halk Partisi'nin kurduğu yolundaki iddiaları çürütmek için elimizde önemli bir delil olarak görülebilir.

Daha sonra 1924'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kuruldu ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası acımasız bir şekilde tasfiye edildi.

Yeni sistemi inşa eden otoriteler sadece siyasal sistemi yeniden kur-gulamak yerine topluma döndüler ve toplumu yeniden yaratmaya çalıştılar. Âdeta yeni bir insan ve yeni bir toplum projesiyle hareket ettiler. Ülkenin tek tek insanlarını ve bütün olarak toplumu yeniden yaratma sevdasının peşinden koştular. Nitekim bu hakikat, bazıları-nın dilinden düşürmediği 10. Yıl Marşı'nda kendisini dışa vurmaktadır. 10. Yıl Marşı'ndaki "On yılda on beş milyon genç yetiştirdik biz her yaştan" sözü, anlattığım hakikati yansıtmaktadır. Halk Fırkası bir parti adını almış olmakla beraber tipik bir parti değildi. Demokrasi-lerde partiler siyasi temsil üzerine kurulur ve hiçbir siyasi parti bütün toplumu temsil etme iddiasında olamaz. Ama Halk Fırkası bütün top-lumu temsil etme ve bütün toplumu "adam etme" peşinde koşan bir siyasi partiydi. Dolayısıyla aynen mesela Sovyetler Birliği Komünist Partisi dediğimizde, parti kavramını Batı terminolojisinden alıp kul-lanıyor olsa da bunun bir parti olmadığını nasıl biliyorsak, Cumhu-riyet Halk Fırkası'nın da tek parti dönemindeki parti adını kullanan ama parti olmayan bir varlık olduğunu akılda tutmakta fayda var. Bu parti halkın adam edilmesi, halkın belli bir doğrultuda yeniden şe-killendirilmesi üzerine kurulmuş bir siyasi partiydi. Şüphesiz sistem başarısızdı, 1930'da Serbest Fırka denemesi yapıldı ve Serbest Fırka da acı bir şekilde tasfiye edildi. Serbest Fırka'nın tasfiyesinde yalnız baştaki siyasi otorite değil, baştaki siyasi otoritenin ortaya çıkmasına yardımcı olduğu sistemin diğer unsurları da etkili oldular. Serbest Fırka'nın toplumda büyük ilgi görmesi üzerine Mustafa Kemal'e gelerek "bu dalga sadece bizi yok etmez, seni de yok eder" diyerek onu yeni siyasi partiyi yok etmeye teşvik ettiler.

Sistem 1950 öncesinde neredeyse tamamen başarısızdı. Temel hak ve özgürlükler bakımından ciddi bir başarısızlık vardı. Temel özgürlük-ler olan din özgürlüğü, ifade özgürlüğü, seyahat özgürlüğü, basın öz-gürlüğü ya hiç yoktu ya da çok kısıtlanmış vaziyetteydi. Sistem, iddia edildiğinin aksine, iktisadi bakımdan da başarısızdı. Mesela bunun tipik bir örneği, Mahmut Makal'ın 1950 yılının Ocak ayında ilk bası-mı yapılan "Bizim Köy" romanında bulunabilir. "Bizim Köy" romanı nispeten Batı'da olan bir köyde insanların günlük hayatını anlatmak-tadır ve orada anlatılan sefalet, bugün insanların aklının alamayacağı derecede koyu bir sefalettir.

Dolayısıyla, Ebedi Şef gidip Millî Şef geldiğinde sistem tıkanmak üzereydi. Sistemin sürdürülebilirliği yoktu, İkinci Dünya Savaşı yıl-

ları krizin ağırlaşmasına sebep oldu ve İkinci Dünya Savaşı sonunda Türkiye bir sürprizle karşılaştı. Sovyetler Birliği, Türkiye'den Doğu'da toprak ve Boğazlar üzerinde kontrol hakkını paylaşma talebinde bulundu. Türkiye bir tercih yapmak mecburiyetiyle karşı karşıyaydı. Aslında Türkiye'nin sistemi, Sovyet sistemine daha yakındı ve Sovyet sistemine kolayca adapte olabilirdi. Ama yükselen değer Batı olduğu için İsmet İnönü Batı'yı tercih etti ve bu çerçevede iç ve dış faktörlerin birleşimiyle Türkiye'de bir sistem değişikliği sürecine 1945'ten itibaren girildi. 1946 seçimlerinin Türkiye'ye faydası oldu; yargı gözetim ve denetiminde seçim ilkesi getirildi ve bu iktidar ve muhalefetin iş birliğiyle gerçekleştirildi. Türk demokrasisinin en iyi tarafı bana göre yargıda denetim ve gözetimle seçimlerin yapılmasıdır. Bu bakımdan Türkiye demokrasisi, dünyanın en iyi demokrasileriyle karşılaştırılabilecek, kıyaslanabilecek hâldedir. Mesela Amerikan demokrasisiyle yaptığımız bir karşılaştırma Türkiye demokrasisinin bu açıdan daha üstün olduğunu açıkça ortaya serer.

Peki, 14 Mayıs niye önemliydi? İki şey söylenebilir 14 Mayıs'ın önemi için: Bir defa 14 Mayıs tek parti yönetiminden barışçıl bir yolla kurtulma anlamına geldi. Bu harika bir gelişmeydi. Tek parti yönetiminden Türkiye kurtulmak mecburiyetindeydi. Bunun için iki yol vardı. Birincisi iç savaş yoluydu. Bu çok maliyetli bir yoldu, çok sayıda ölüme ve tahribata yol açacaktı. Türkiye bu beladan, tek parti yönetimi belasından demokratik seçimlerle kurtulmayı başardı. Bu o kadar büyük bir hadisedir ki, bana göre 14 Mayıs'ın "Demokrasi Bayramı, Hürriyet ve Demokrasi Bayramı" olarak kutlanmasını haklılaştırmaktadır. Mensubu olduğum Liberal Düşünce Topluluğu da birkaç senedir 14 Mayıs'ı "Hürriyet ve Demokrasi Bayramı" olarak kendi çapında kutlamaya çalışıyor. Bu olayın önemini anlamak için aynı hadisenin İslam dünyasında hâlâ tekrarlanamamış olmasına bakabiliriz. İslam dünyası, bütün çabalarına rağmen Türkiye açısından demokratikleşmeyi, adil ve hür seçimler yapmayı ve iktidarı seçimle getirip seçimle göndermeyi başaramadı. 14 Mayıs 1950 seçimlerinin ana özellikleri bence bunlardır. Söyleyeceklerim bu kadar, teşekkür ediyorum.

■ PROF. DR. CEMİL KOÇAK

Çok teşekkür ediyoruz Sayın Yayla'ya. Efendim üçüncü konuşmacımız Fenerbahçe Üniversitesinden Sayın Ece Baban. Buyurunuz Ece Hanım.

■ PROF. DR. ECE BABAN

Teşekkür ederim hocam. Ben, kıymetli hocalarımla verdiğim bilgilere iletişimci gözüyle biraz katkı sağlamaya çalışacağım.

1950 seçimleri neden önemlidir? İletişim boyutuyla değerlendireceğim. Demokrasinin bulunduğu yerde ve demokrasinin gerçekten uygulandığı zamanlarda bilgi edinme ve farklı fikirleri duyma özgürlüğüne de sahip olursunuz, böylelikle tek bir kanaldan gelen propaganda maruz kalmazsınız. Bu durum farklı fikirleri duymak ve aynı şekilde farklı fikirleri ifade etmek açısından da çok önemlidir. 1946'ya kadar geçen dönemde biz tek partiyle yönetilen bir Türkiye'yi görüyoruz ve bu nedenle de serbest seçimlerin olmadığını biliyoruz. Özellikle 1946 yılında yapılan seçimlerde, Emine Hocam da ifade etti, ilk çok partili genel seçim olmasına rağmen baskın bir seçim olduğunu ifade edebiliriz. Neden? Çünkü seçmenler üzerinde ve seçim bölgelerinde, aynı zamanda sandıklarda birtakım oy sandıklarına el konularak aslında sonuçların tahrif edilmesi gibi birçok olayın yaşandığını; gerçek anlamıyla çok partili seçimin -tabii yine sonuçlarda birtakım farklılıklar çıkıyor ;ama- geçmişe baktığımız zaman ilk adil ve özgür seçimlerin 1950'de yapıldığını görüyoruz. 1950 seçimlerinde ayrıca kampanya denebilecek düzeyde de partilerin siyasi hayatta yerini al-

dığını, radyonun propagandaya açıldığını, radyonun kullanılması ile birlikte kitle iletişim araçlarının da artık partilerin kendi fikirlerini halka duyurması açısından kullanıldığını görüyoruz.

Demokrat Parti açısından değerlendirirsek, DP'nin dönemin şartlarına da baktığımız zaman aslında kitlelerle iletişim kuracak olanaklardan hayli uzak olduğunu görüyoruz. 14 Mayıs 1950 genel seçimleri yaklaşırken Demokrat Parti propaganda kurmayları ülkenin en ücra köşelerindeki seçmenlere ulaşabilmenin yollarını arıyor ve o dönemdeki iletişim teknolojileri oldukça yetersiz. Gazetelere birçok şehirde 2-3 gün sonra ulaşıyor. Televizyon henüz Türkiye'de yayına başlamamış, sinema büyükşehirlerde belli sayıda. Afişleri saymazsak eğer günümüzdeki anlamıyla bu "outdoor" olarak tanımlayabileceğimiz mecralar da henüz keşfedilmemiş. Dolayısıyla burada tek bir mecra kalıyor geriye: Radyo. Radyonun da propaganda amaçlı kullanılmasına mevzuat pek olanak vermiyor ve sonunda radyonun propagandaya açılmasıyla ilgili Demokrat Parti'nin bir talebi oluyor. Bunun sonucunda 5392 Basın Yayın Turizm Genel Müdürlüğü Yasası'nda değişiklik yapılıyor. Radyo yoluyla seçim propagandası yapılabilmesi hakkı seçime katılan partilere veriliyor ve getirilen bu değişiklikle seçime 15 gün kala başlayan ve seçim gününden iki gün öncesine kadar süren radyoda parasız olarak konuşma yapma süresi tanınıyor. Bu fikirlerin ifade edilebilmesi açısından çok önemli bir gelişme.

Baktığımız zaman bir diğer önemli dikkatimizi çeken konu "Yeter! Söz milletin!" afişi. Çok önemli bir afiş, yıllarca farklı partiler tarafından farklı şekillerde kullanılmış bir afiş. "Yeter! Söz milletin!" sloganı da gerçekten çok önemli bir slogan. Neden bu sloganı seçtiklerini ifade edeceğim. Tabii bu sloganı seçerken aslında kimleri ön plana çıkartmak istediklerini, neye yeter dendiğini de ifade etmek istiyorum. Demokrat Parti'nin mitinglerinin o dönemde ikinci bir Kurtuluş Savaşı havasında geçtiğini belki ifade edebiliriz. Yarattığı heyecan açısından bunu söyleyebilmek mümkün. O döneme kadar belki de çok fazla fikri sorulmayan, kamusal alanda çok dinlenilmeyen kesime de fikirlerinin sorulması, onların da aslında siyasette yer alabilecek olmaları, fikirlerinin dinlenerek onların da beklentilerinin karşılanabilecek olmasının heyecanı özellikle çok ciddi bir karşılık buluyor. İşte "yeter" denilen şeylerden bir tanesi bu. Baktığımız zaman sloganın gücü nereden geliyor? Slogan bir özleme de cevap veriyor. Burada sözü ge-

çen sadece bir kesimin düşünceleriyle, bir kesimin ideolojisiyle, bir kesimin ekonomiye ve siyasete bakışıyla sınırlı kalan bir dönemden, insanların farklı fikirleri ifade edebileceği bir döneme geçiş açısından bir özet.

Bu süreçte Türkiye'deki seçmenlerin tamamına ulaşabilecek tek bir etkin medya var ve bu, "prime time" kabul edilebilen ve haber öncesi yayınlanan ücretsiz propaganda saatinde seçmenlerin düzenli izledikleri bir program. Demokrat Partililer "Yeter söz milletin" derken, kitle iletişim araçlarından radyo ile herkese ulaşıp, halktan gelen beklentileri radyoda ifade edebilecekleri bir perdeyi de aralıyor. Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi, sözün millete verilmesini, bir devrimi gösteriyor, ifade ediyor. Şimdi Haziran 1988 tarihli "Tarih ve Toplum" dergisinden küçük bir bilgi vermek istiyorum; 1988'de yapılmış olan bir söyleşiden çok küçük bir parça okuyacağım ve konuşmamı bitireceğim. Siyasal tarihimizin en etkili sloganını bulan ve afişini hazırlayan kişi, Teknik Öğretim Müsteşarlığı'nda görevli bir memur olan Selçuk Milar. Milar, hazırladığı afiş dolayısıyla Cumhuriyet Halk Partisi iktidarının Millî Eğitim Bakanı ile seçimlerden önce yaptıkları bir konuşmayı aktarıyor. Konuşma şöyle: "Demokrat Parti'nin 'Yeter! Söz milletindir' afişini siz yaptınız değil mi?" diye soruluyor Milar'a. Milar da, "Evet efendim, altında imzam var" diyor. "Sizi yürekten kutlarım, insanda hayranlık uyandıran çok üstün bir başarı." diyor Millî Eğitim Bakanı. "Teşekkür ederim. Özellikle sizin beğenmiş olmanız beni çok mutlu etti." diyor Milar. "Asıl biz sizden yararlanmak isterdik" diye cevap veriyor Bakan. "Siz benden böyle bir hizmet isteseydiniz yapmazdım, çünkü ben Türk milletinin demokrasi gerçeğini dinlemesinin değil, yaşamasının hasreti içindeyim. O nedenle sizin iktidarı halkın oylarıyla kaybetmenizi ve muhalefetteki partilerin iktidara gelmesini istiyorum." diyor Milar. "Peki ama yeter sözünüzle ne kastediyorsunuz" diye soruyor Bakan. "Neye yeter?" "Muhallifleri destekleyen vatandaşlara yapılanlar yeter. Her gün gazetelerde okuduğumuz tatsız olaylar yeter ve devletin görevi olan hizmetlerin o dönemde muhalif olan vatandaşlardan esirgenmesi yeter." diyor. "Bu afişi sizden kim istedi" diye soruyor Bakan. "Onu size kesinlikle söyleyemem Bakanım." "Neden?" "Başlarına neler geleceğini bildiğim için" diyor ve konuşma bitiyor. "Bu olaydan yaklaşık 20 gün sonra Urfa'da bir şantiyeye tayinim çıkmıştı. Teknik öğretim müsteşarlığından istifa ettim." diyor Milar. Sanırım bu gerçekten farklı sesleri duymanın tahammülüne güzel bir

örnek olabilir. Her başarının bir cezası vardır, sanırım bunun bir karşılığı da tarihte duruyor diyebiliriz. Benim söyleyeceklerim bu kadar çok teşekkür ediyorum.

■ PROF. DR. CEMİL KOÇAK

Biz teşekkür ediyoruz. Efendim, dördüncü ve son konuşmacımız İstanbul Üniversitesinden Sayın Haluk Alkan. Haluk Bey buyurunuz efendim.

■ PROF. DR. HALUK ALKAN

Teşekkür ederim Hocam. Ben de bu bulunduğumuz ortamda, o gün yürürlükte olan Ceza Kanunu'nda yeri olmayan suçlamalarla yargılanan ve adaletsiz biçimde ölüm cezasına çarptırılıp katledilen üç şehidimizi ve tüm demokrasi şehitlerimizi rahmetle anarak konuşmama başlamak istiyorum.

Öncelikle siyaset niçin yapılır, siyasetin yapılmasındaki temel unsurlar nelerdir? Niye insanlar siyasete yönelir? Önce biraz onun üzerinde durmak lazım. Siyaset dediğimizde öncelikle toplumun büyük kesimlerini ilgilendiren kararların alınması dediğimiz bir durumdan bahsediyoruz demektir. Fakat toplumun büyük kısmını ilgilendiren bu kararlar toplumun tamamı tarafından hemen kabul edilmezler, çünkü toplum homojen bir yapıda değildir. Siyasetin en büyük zorluğu; farklılıklar üzerine kurulmuş olan, aralarında rekabet eden toplumsal gruplar arasında bir dağıtım, kaynak dağıtımının işinin meşru temelde gerçekleştirilmesidir. İkinci temel unsur budur siyasetin. O yüzden demokrasiyi diğer sistemlerden ayıran en önemli özellik toplumda rekabetin olduğunu ve farklı talep bileşimlerinin varlığını peşinen kabul etmesi ve siyasetin doğasında rekabetin ve farklılığın olduğunu kabul etmesidir. Diğer bir unsur da bunun belli bir kurum ve kurallar zinciri içerisinde yapılmasının sağlanmasıdır.

Türkiye siyasetinde -az önce hocalarım çok güzel belirlediler- İkinci Meşrutiyet'ten sonra en büyük sorun, siyasal hayata toplum için neyin doğru olduğunu bilen, siyaseti de temel maksatlara -bu temel maksatlar ifadesi Osmanlı bürokratları tarafından dönemin Meclis-i Mebûsan çalışmalarını ifadelendirmek için çok kullanılmıştır- ulaşmak için gerekli şeylerin yapılmasına destek vermek olarak algılayan bir bürokratik siyaset tarzının hâkim olmasıdır. Fakat bu hâkimiyet karşısında, bürokrasinin özellikle hanedana karşı galibiyetini ilan ettiği 1908'den sonra üçüncü bir aktörü buldu: temsili organlar. İttihat ve Terakki rejiminin en büyük sorunlarından biri mecliste bir türlü dizginleyemediği bir meclis bileşimiyle uğraşmak olmuştur. Bunun ben Türk siyasetinde önemli olduğunu düşünüyorum. 1912 sopalı seçimlerinin de temel amacı buydu: Bürokratik siyasetin istediği yönde hareket edecek bir meclis homojenliği oluşturmak. Türkiye siyasetinde bu iki siyaset tarzı arasındaki gerilim daha sonraki dönemlere de rengini verecek şekilde belirleyici olacaktır. Yeni Cumhuriyet'te aslında siyasal olarak bu gerilimin üzerinde konumlanmıştı.

Bu gerilimin iki eksenini şu şekilde açıklayabiliriz: Biz yüce idealler için mi siyaset yapacağız, yoksa siyasetin farklılıklara dayanan doğasını, farklılıkları kabul ederek mi siyaset yapacağız? Cumhuriyet Halk Fırkasının kuruluş nizamnamesinin birinci maddesi partinin kuruluş amacını şöyle ifade ediyor: "Millî hâkimiyetin halk tarafından ve halk için icrasına rehberlik etmek, Türkiye'yi asri bir devlet hâline yükseltmek, Türkiye'de bütün kuvvetlerin fevkinde kanunun velayetini hâkim kılmaya çalışmak." Yani Cumhuriyet Halk Partisi, ta başından beri toplumu ondaki farklılıklar temelinde değil de bir homojen bütün olarak görmeye çalışıyor ve onun üstünde hedefleri hayata geçiren bir konuma kendini yerleştiriyor. 1931 tarihli Parti programı esaslarında şöyle bir ifade var: "Türkiye Cumhuriyeti halkını ayrı ayrı sınıflardan mürekkep değil, fakat ferdî ve içtimai hayat için iş bölümü itibarıyla muhtelif mesai erbabına ayrılmış bir camia telakki etmek esas prensiplerimizdendir". Aynı Programın Talim ve Terbiye bölümünde Parti kendine şöyle bir misyon ediniyor: "Kuvvetli, cumhuriyetçi, milliyetçi, laik vatandaşlar yetiştirmek." Şimdi bir kere birinci tarzda siyaset yapma eğiliminin Türk siyasetinde, tek parti döneminde son derece öne çıktığını söyleyebiliriz. Nitekim Demokrat Parti'nin kuruluş sürecinde de, partinin kurulmasına dönük CHP yönetiminin telkinlerinde de hep bu yön öne çıkarılmıştır. Menderes'in Aydın konuşması var,

meşhur. Orada Menderes üç maddede kendilerine yönelik telkinleri şöyle ifade ediyor. Diyor ki “Doğu ve sınır illerinde teşkilatlanmamak” ve bunun dışında “köylere kadar uzanmamak”; ikincisi “Demokrat Parti’nin sınırlı sayıda üye kaydetmesi”; üçüncüsü de uzun bir süre, “iktidara gelme iddiasında bulunmamak”. Nitekim 1945’te İnönü “Türkiye’de muhalefet partisine ihtiyaç vardır.” dediğinde muhalefet partileri kurulmaya başlanmıştı zaten ama istenilen tarzda bir muhalefet partisi henüz oluşmadığı için bir ılımlı muhalefet partisi beklentisi içinde olduklarından, bu ifadelerle kendilerinin bu beklentisini dile getirmişti aslında.

Demokrat Parti kurucularını şöyle yorumlayabiliriz: Bilinçli ya da siyasetin koşulları onları oraya sevk ettiği için mi bilemiyoruz, ama bu insanlar, toplumdaki farklılıklar üzerinde bir siyaset yapılmasının demokrasinin temeli olduğunu ve toplumda da böyle bir beklentinin olduğunu fark eden isimlerdi.

Nitekim Samet Ağaoğlu, Balâ’nın bir köyünde yaşadıkları bir hadiseyi şöyle anlatıyor kitabında; bunu şaşkınlıkla belirtiyor ama Demokrat Parti kurucularının da ruh hâllerini yansıtmaya açısından son derece önemli bu hatıra: “Balâ’nın bir köyünde köy odasında oturuyoruz. Jandarma çavuşu yanımızda. Köylü bize biz onlara sessizce bakışıyoruz. Çavuş, konuşun diyor, ‘ne derdiniz varsa söyleyin işte beyler sizi dinlemeye gelmişler.’ Orta yaşlı bir köylü başını salladı, ‘doğru söylersin çavuş, fakat beyler gidince şu kırbaçı sırtımızda saklatacaksın.’ Yani bu ifadeler gerçekten o dönemde nasıl bir ruh hâlinin olduğunu ve Demokrat Partililerin nasıl bir durumla karşı karşıya olduklarını gösteriyor.

50 seçimlerinde CHP adayı olan Süreyya Anamur’un bir ifadesi var. Diyor ki, “Demokratların CHP’den ne farkları vardı? Demokratlar siyaseti ilk defa halka kadar indirmeyi ve halka mal etmeyi bilmişlerdir. Böylece köylüler, işçiler, esnaf, ticaret ve sanayi mensupları, çalışanlar, şehir, kasaba ve köy toplumlarının bütün tabakaları birden sahneye çıktılar Türkiye’de.”

Demokrat Partililer gerçekten bunun bilincinde olan insanlardı ve siyaseti bu zemin üzerinde yaptılar. Samet Ağaoğlu’nun DP’nin konumunu Türk siyaseti içinde açıklayan çok güzel bir değerlendirmesi var, izninizle onu da aktarmak istiyorum: “Ya Türk milletinin olgunluğuna inanacağız ve iradesine karışmayacağız ya da bu millet henüz

cahildir, olgun değildir, batılın esiridir, diyerek o iddia ettiğimiz cehalet sona ererek olgunlaşınca kadar rejimi buna göre kuracağız. En iyi rejim gösterişten ibaret kaldığı zaman en fena rejim olur. Sivil, asker, memleket kaderine hâkim aydınlarımız bu gerçeği unuttukları sürece bütün samimiyetlerine rağmen memlekete hayır değil yalnız zarar getirmiş olurlar.”

1950’de iktidar değişimine yönelik karşı tepki o kadar sert oldu ki, işte 1960 müdahalesinden sonra hiçbir suçları olmayan insanları darağacına gönderdiler. En tehlikelisi toplumun farklılıklardan oluştuğunu, toplumun farklı taleplerden oluştuğunu, o talepler üzerine yapılan siyasetin demokrasinin temeli olduğu anlayışından o kadar uzak bir yapılmaya yöneldik ki bizim 1960’tan sonraki bütün anayasalarımız birer anayasal oligarşiye dönüştüler. Demokrasinin, demokratik süreçlerin baskılanmasına, “anayasal olarak” baskılanmasına yönelik formüller temelinde oluşturuldu anayasalar Türkiye’de. Gerçek anlamda parlamenter rejim inşa etmediler mesela, seçilmiş otoriteleri kontrol edecek mekanizmaları parlamenter formülasyonlar altında kurumsallaştırdılar.

Sonuçta ne oldu? Geldiğimiz noktaya bağlayarak konuyu bitirmek istiyorum. Sonuçta şu oldu: Millet, sistem değişimi dâhil olmak üzere bütün üretilen vesayetçi kurumlarla savaşa savaşa bir dönüşüm gerçekleştirdi. İçinde bulunduğumuz dönem, bu dönüşümün demokratik anlamda konsolide edilmesi ve kurumsallaştırılması dönemidir. Biz bunu böyle okursak ancak Türk demokrasisi ileriye gidebilir. Bize dayatılan anayasal oligarşik kıyafeti yırtıp gerçek demokrasiyi inşa etmek üzerine hareket ettiğimiz takdirde biz ancak Türkiye’de kalıcı bir demokrasi inşa etmiş oluruz. Aksi takdirde yine geriye gidişler olacaktır. Aksi takdirde bu sefer başka sorunlarla karşı karşıya kalacağız demektir. O yüzden 14 Mayıs seçimlerinin önemi, Türkiye’de bu konsolidasyon sürecinin oturmasında, sivil siyasi aktörlere tekrar önemli bir fırsatın tanınması olacaktır.

Teşekkür ediyorum Hocam.

■ PROF. DR. CEMİL KOÇAK

Efendim, bütün konuşmacılarımıza teşekkür ediyoruz. Siz değerli izleyicilerimize ilginiz ve sabrınız için ayrıca teşekkür ediyoruz.

Oturum Başkanı

- **Av. Uğur Kızılca**
T.C. Cumhurbaşkanlığı Hukuk Politikaları Kurulu Üyesi

Konuşmacılar

- **Prof. Dr. Muharrem Kılıç**
Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı

- **Prof. Dr. Birol Akgün**
Türkiye Maarif Vakfı Başkanı

- **Prof. Dr. Hamit Emrah Beriş**
Polis Akademisi Öğretim Üyesi

- **Prof. Dr. Kudret Bülbül**
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Öğretim Üyesi

T.C. CUMHURBAŞKANLIĞI
HUKUK POLİTİKALARI KURULU

İkinci Oturum

Türkiye'nin
Demokratikleşme
Sürecinde 14 Mayıs 2023

İNDE
YIS
NDİR
NDİR

CUMHURİYET TARİHİNDE

İKİ 14 MAYIS

1950 - YETER! SÖZ MİLLETİNDİR

2023 - EVET! SÖZ MİLLETİNDİR

■ AV. UĞUR KIZILCA

Sayın hocalarım, kıymetli misafirlerimiz; tekrar hoş geldiniz, sizleri saygıyla selamlıyorum. İkinci oturumumuzun konusu “Türkiye’nin Demokratikleşme Sürecinde 14 Mayıs 2023”. Süremizin kısıtlı olması nedeniyle ben hemen sözü hocalarımıza bırakmak istiyorum. İlk sözü müsaadenizle Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı Prof. Dr. Muharrem Kılıç’a veriyorum.

■ PROF. DR. MUHARREM KILIÇ

Sayın Başkanım, kıymetli hazirun, öncelikle hepinizi saygıyla selamlıyorum. Bu anlamlı günde bu anlamlı mekânda böyle bir konuyu konuşmak, siz kıymetli hazirunla birlikte müzakere etmek gerçekten çok kıymetli. Hem genel ve siyasi tarihimize hem de geçmişe ve geleceğe dair projeksiyon tutan oldukça anlamlı bir etkinlik icra ediliyor. Bu vesileyle başta Sayın Başkanvekilimiz Mehmet Uçum Beyefendi olmak üzere bütün ekibine bu kıymetli çalışmaya imza attıkları için yürekten teşekkür ediyorum.

Malumunuz olduğu üzere ikinci oturumun ana teması 14 Mayıs. Önümüzdeki seçimlerin bir anlamda yıl dönümü de olacak. Geleceğe dair projeksiyonu ortaya koyarken yalnızca prospektif biçimde ileriye dönük neler olabilir, neler olması gerektiğine dair tespitleri ortaya koymakla sınırlı kalmayacağım. Biraz siyaset felsefesi ve siyaset kuramı açısından da durumu ele alacağım. Özellikle az önceki oturumda çok kıymetli başkanımız, sunum sahibi değerli hocalarımız; tarihsel pratik, yaşanan dramlar ve sıkıntılar, siyasal süreçlerdeki tıkanmalar ve bunun nasıl aşıldığına ilişkin umut vadeden; milletimizin, ana özne olarak Türk milletinin gerçekten etkin bir yurttaş olarak performansını da ortaya koyan çok güzel sunumlar gerçekleştirdi. Bir meselenin -ki sabahki oturumda Sayın Bakanımız da ifade etmişti- mutlak su-

rette konuşulması, zorunlu biçimde bölgesel ama en çok da küresel bağlama oturtularak sorunsallaştırılması icap ediyor. Yani burada yaşanıp biten, ulusal sınırlarımız içinde var olan bütün bu siyasal süreçlerdeki sorunları bölgesel ve özellikle de küresel bağlamın temel dinamikleri, siyasal dinamikleri ve küresel siyasal dinamiklerden azade biçimde değerlendirmemiz mümkün değil. Bunun küresel bağlamdaki karşılığı nedir? Öncelikle onun üzerinde durmak istiyorum. Baktığımız zaman küresel siyasal dinamiğin ciddi biçimde paradigmatik kırılmalara yol açtığını görüyoruz.

Tarihsel anlamda belki Vestfalya Barış Anlaşması'ndan, sonrasında Birinci Dünya Harbi'nden, daha sonrasında İkinci Dünya Harbi'nden ve Soğuk Savaş Dönemi'nden birçok tarihsel eşikten söz edebiliriz. Her bir eşğin aslında ciddi bir kırılmayı, küresel siyasal düzende ciddi bir dönüşümü ve değişimi beraberinde getirdiğini görüyoruz. Kaçınılmaz biçimde bu global ölçekli dönüşümün ulusal ölçekte birtakım dönüşümlerin ortaya çıkmasına yol açtığını ifade etmem gerekiyor. Özellikle baz almış olduğumuz tarihsel milat, Türkiye'nin siyasal tarihinde, 14 Mayıs'la birlikte başlayan demokratikleşme dalgasının, küresel ölçekte ortaya çıkan otoriter devlet yapılarının İkinci Dünya Savaşı sonucunda faşizan devlet yapılarının çökmesiyle birlikte vuku bulan demokratikleşme dalgasının da bir yansıması olduğunu ifade etmeliyim.

Burada belki de az önce ifade edildiği üzere tek parti iktidarının kendisine özgü o otoriter alandan feragat etmesinin tek bir alana indirgenmesi mümkün değildir. Ancak öyle sancılı bir süreç ki, 1946'da bu demokratikleşme dalgasının bütünüyle, neredeyse 10 yıla varmayan, daha kısa süreli periyodlarla inkıtaya uğradığını; darbelerle, kimi zaman muhtıralarla ve kimi zaman gerçekten toplumsal sosyolojiyi yok sayan bir siyasal hendeseyle inkıtaya uğratıldığını görüyoruz. Bu anlamda bu seçkinci ideolojinin, siyasal hendesenin bütün imkânlarını var ederek, belki Foucault referanslı söylersek bir biyopolitika geliştirmek suretiyle, bir beden politikası gerçekleştirmek suretiyle toplumu tek bir yöne kanalize ederek dizayn etmeye çalıştığını ifade etmeliyim. Az önce değerli Haluk Hocam da ifade etti, siyasal alanda yapılan bu tür hendeseler aslında toplumun iç dinamiklerini ve çoğulcu dinamiklerini yok sayıyor. Ama bu tabii ki oldukça konforlu bir alan olduğu için bu elitistik eğilimler, iradeler, tahayyüller ne yazık ki hiçbir zaman bu sosyolojik talepleri dikkate alma eğiliminde ya da arzusu içerisinde olmamıştır.

Burada bunun köklerine baktığımız zaman, bu yeni sömürgecilik biçimi olarak ortaya çıkan klasik konvansiyonel dünya ülkeleri ve global güç iktidarları ülkeleri sömürgeleştirmek suretiyle klasik sömürge döneminden farklı olarak yeni sömürge biçimiyle ortaya çıkmıştır. Bunun özellikle emperyal güdülere ve iktidar araçlarına sahip olan emperyal ülkelerin kimi zaman pozitif bir dille, tabiri caizse “reklam aracı” olarak kullanmak suretiyle ki bu en başta da insan hakları ve demokrasi olarak karşımıza çıkıyor. Kimi ülkeleri demokrasi üzerinden dizayn etmeye çalıştıklarını; insan hakları retoriği üzerinden bir nizam kurmaya çalıştıklarını, bu türden müdahaleleri yeni sömürge aracı olarak ortaya çıkardıklarını görüyoruz. Bu küresel düzen, ötekileştirme, terör yaftalaması, korku hegemonyası (İslam karşıtlığı gibi), üstün ırk, ben-merkezcilik, batı-merkezcilik, sistematik şiddet uygulamaları, sekteryanizm, soykırım ve diğer birçok aracı devreye sokuyor.

Ancak bütün bunlara rağmen burada ortaya çıkan bu yeni sömürge düzenine Hardt ve Negri'nin ortak kavramsallaştırması çerçevesinde baktığımız zaman, yeni modern formuyla bir imparatorluk olarak ortaya çıktığını söyleyebiliriz. İfade tam olarak şöyle: “İmparatorluk gözlerimizin önünde somutlaşıyor.” Bunu tam da 21. yüzyılın başında kavramsallaştırmış oldukları bu görüş üzerinden yeni küresel siyasal mekanizmayı tanımladıklarını görüyoruz. Bu imparatorluğun kendisini, bir anlamda hem ulusal egemenlik yetkilerini sınırlandırmak ulusların ya da devletlerin hem de kendi iktidar aygıtlarını bir küresel ağ mekanizmasının içerisinde bütün sosyoekonomik dinamiklerin var olduğunu ifade edebileceğimiz bir küresel ağlar sistematığı olarak kurduğunu görüyoruz. Bu bir anlamda küreselleşmiş bir biyopolitika teçhizatı ya da makinesi olarak karşımıza çıkıyor. Bu düzen içerisinde baktığımız zaman bunun en temel değerinin güvenlik kavramı olarak karşımıza çıktığını söyleyebiliriz. Özellikle özgürlük ve güvenlik hakkı arasındaki dengenin bertaraf edilmek suretiyle, daha çok güvenlikçi bir paradigmayla kendi dışlarındaki ülkelere nüfuz alanları çerçevesinde müdahil olduklarını ifade edebiliriz.

Burada demokratikleşme serüvenimiz açısından baktığımız zaman bu çerçevede ortaya çıkan perspektifin, her ne kadar bu vesayet dönemlerinde inkitaya uğrasa da bütün bu apolitik müdahalelerin, bütün bu vesayet mekanizmalarının toplumu, kitleleri, gençleri apolitize etme noktasındaki güdülerin ve çabalarının az önce de ifade edildiği

üzere bir karşılık bulduğunu, ciddi bir toplumsal refleks olarak ortaya çıktığını görüyoruz. İslam dünyası açısından baktığımız zaman, en büyük sıkıntının etkin vatandaşlık ve etkin siyasal özne fikri çerçevesinde siyasal süreçlerin etkin şekilde işletilerek iktidarın kansız bir biçimde el değiştirmesinin olanaksız olduğunu görüyoruz.

Bu noktada Türkiye’de demokrasi bütün bu inkıtalara, bütün bu sorun alanlarına rağmen bunu etkin biçimde başarmıştır. Bu geçmiş olan 21 yıllık süreç açısından baktığımız zaman insan hakları siyaseti ve demokratik katılım ve siyasallık noktasında çok ciddi kazanımların ortaya çıktığını söyleyebilirim. 2007 anayasa değişikliğinden başlamak üzere 2010’daki anayasa değişikliği, 2014’teki anayasa değişikliklerinin merkez üssünü oluşturan şeyin yalnızca medeni siyasi haklar açısından değil -örneğin anayasamızda yapılan pozitif ayrımcılıkla ilgili toplumun hassas kesimlerine yönelik olarak yapılacak olan devletin bu noktadaki düzenlemelerinin eşitlik ilkesine aykırı olmadığı başta olmak üzere- aynı zamanda kurumsal yapılanma noktasında da ciddi kazanımlar getirdiğini görüyoruz.

Yapılan bütün bu değişikliklerin, dönüşümlerin ve ortaya çıkan mekanizmaların ki bunlardan bir tanesi Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, Kamu Denetçiliği Kurumu, Bilgi Edinme Kurulu ve CİMER gibi etkin vatandaşlık fikri üzerine kurulu; açık, şeffaf bir toplum, siyasal özne olarak bireylerin haklarını arayabildikleri, kendi siyasal haklarını etkin biçimde kullanabildikleri bir demokrasi perspektifinin ortaya çıktığını görüyoruz. Bu yalnızca birinci kuşak haklar açısından değil, diğer kuşak haklar, özellikle ikinci kuşak haklar noktasında sosyal hakların korunması, sosyal hizmet imkânlarının geliştirilmesi, yapılan yatırım politikalarıyla bunların güçlendirilmiş olması da gerçekten büyük önem arz ediyor. Sağlık hizmetlerinden yaşlı bakım hizmetine varıncaya kadar birçok hizmet alanında bunu görebiliyorsunuz. Sosyal devlet uygulamalarının neoliberal politikalar çerçevesinde kesintiye uğradığı, neredeyse çeyrek yüzyıldan fazla süredir bu noktadaki gelişmiş ülkelerin kısıtlamalara gittiği bir dönemde, bunun güçlü bir biçimde ikinci kuşak hakları açısından sürdürülüyor olmasının gerçekten Türkiye’nin bu noktadaki gücünü ortaya koyduğunu görüyoruz.

Burada temel öznenin yurttaş olduğunu, “İnsanı yaşat ki devlet yaşasın.” ilkesi çerçevesinde insanın onur ve haysiyet çerçevesinde yaşatılmasını, yalnızca temel ihtiyaçlarının karşılanması değil bunun

insana yaraşır biçimde temin edilmesi noktasındaki gayretkeşliğin ve siyasal iradenin önemini vurgulamam gerekiyor. Az önce de ifade ettim, yalnızca anayasal değişiklikler değil örneğin Anayasamızda yapılan değişiklik ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi çerçevesinde ortaya çıkan bütün hak kategorileri açısından kişilerin bireysel olarak Anayasa Mahkemesi'ne başvuru hakkının tanındığını görüyoruz. Bu noktada yalnızca normatif düzlemde değil, politika belgeleri çerçevesinde de 2021 yılında Sayın Cumhurbaşkanımızın açıkladığı düzenlemeler -ki bunlardan bir tanesi yargı reformu strateji belgesi, bir diğeri insan hakları eylem planı-, bunların her birinin demokratikleşme iradesinin güçlenmesi ve etkin yurttaşlık bilincinin gelişmesi noktasında ortaya çıktığını söyleyebilirim.

Bir diğer noktanın daha altını çizmek istiyorum. Özellikle “İşkenceye sıfır tolerans” politikası çerçevesinde Birleşmiş Milletlerin ilgili sözleşmesini ilk imzalayanlardan bir tanesi olarak ülkemizin bu noktadaki taahhütleri önem arz etmektedir. Ülkemiz erken dönemde bütün ceza adalet sistemini şeffaf biçimde yalnızca ulusal ölçekte Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumunun denetimine değil, bütün ulusal, uluslararası ve bölgesel sistem açısından da denetime açtığını görüyoruz. Bu noktada özellikle e-devlet uygulamaları noktasında bunların her birini yalnızca teknik boyutuyla, dijitalleşme boyutuyla da gerçekleştirdiğini görüyoruz. İnsan hakları siyaseti ve pratiği anlamında baktığımız zaman ciddi bir açılımı ve pratiğin ortaya konulduğuna tanıklık ediyoruz. Küresel insan hakları siyaseti anlamında da Sayın Cumhurbaşkanımızın da ifade ettiği “Dünya beşten büyüktür” söylemi ve bunun ötesinde ortaya konulan pratik ve öneriler çerçevesinde baktığımız zaman, insan hakları diplomasisi açısından taraflar arasında uyuşmanın temin edilmesi noktasında ülkemizin proaktif bir rol oynadığını görüyoruz. Özellikle yakın tarihte şahit olduğumuz Ukrayna-Rusya krizi çerçevesinde baktığımız zaman bunu görebiliyoruz. Bütün bunlar geleceğe ilişkin ortaya konulan neredeyse çeyrek yüzyıllık çaba çerçevesinde, bunun daha derinleşerek gelecek projeksiyonuyla yeni “Türkiye Yüzyılı”nda varlık bulacağına olan umudumuz bakidir. Hepinizi saygıyla selamlıyorum efendim.

■ AV. UĞUR KIZILCA

Çok teşekkür ederim Hocam. İkinci konuşmacımız Türkiye Maarif Vakfı Başkanımız Prof. Dr. Birol Akgün. Hocam buyurunuz.

■ PROF. DR. BİROL AKGÜN

Çok teşekkür ediyorum Sayın Başkanım. Birinci panelde de ifade edildiği gibi esasen kısa, özet ve net olarak görüşlerimizi ifade etmek galiba en doğrusu. Temel argümanlarımı kısaca özetleyerek, arkasından da bir hikâye ile konuyu tamamlamak istiyorum. Cumhuriyetimizin 100. yılındayız. Artık bir asrı geride bıraktık. Dolayısıyla kültürümüz de siyasetimiz de toplumumuz da olgunlaşıyor. Buna inanmak ve güvenmek durumundayız. 14 Mayıs 1950'den bugüne 73 yıl geçti. Artık herhalde olgun bir insan yaşına da ulaştı demokrasimiz. Daha eskiye giderseniz, 1839'dan alırsanız, 184 yıllık bir modernleşme, dönüşüm tarihimiz; 1876'dan alırsanız Meşrutiyet'ten günümüze 147 yıllık bir anayasa ve hukuk tarihimiz, demokrasi tarihimiz var. Bence denenmemiş bir siyasi yapı kalmadı, denenmemiş bir form kalmadı. En son başkanlık sistemi de dâhil olmak üzere demokrasi içerisinde bütün seçenekleri tükete tükete toplum olarak deneme yanılmayla bir doğruluğa gidiyoruz. Burada bize rehberlik edecek olan şey, genel literatüre baktığınız zaman -James Surowiecki'nin bir kitabı var, "Kitlelerin Bilgeliği" adında. Diyor ki yazar, halkın önüne eğer anlamlı doğru tercih koyarsanız halkın sağduyusu kendisi için en doğru olanı, çıkarına en uyanı seçer. Bu hangi alanda olursa olsun; toplumsal, siyasal, ekonomik alanda olduğu gibi, bütün tüketici davranışları da böyledir.

Siyasal davranışlarda da böyledir. Bireysel olarak bizim irrasyonallitemiz olur; ama toplumsal olarak bizim bir rasyonallitemiz vardır. Demokrasinin bir siyasi meşruiyet temeli varsa bence budur. İnsanların sağduyusuna, vicdanına güvenmemiz lazım. Türk halkı için de bu fazlasıyla böyledir. Dolayısıyla 14 Mayıs 1950’de insanlar gerçek anlamda hak ve adalet üzere yönetilen bir seçimde kendi açısından nasıl doğru bir tercih yapmışsa 14 Mayıs 2023’te de kendi açısından en doğru, çıkarına en uygun olan seçeneği işaretleyip 15 Mayıs sabahında –bugün olduğumuz gibi- yine aydınlık geleceğine güvenerek kalkacak. Bundan benim şüphem yok, en ufak bir karamsarlığımın da olmadığını ifade etmek isterim.

Ama burada siyasi rekabetin temelini girerseniz, yani tarihsel köklere bakarsanız aslında toplumsal anlamda siyasal hayatımızda temel dinamikleri oluşturan bölünmeyi hepimiz Şerif Mardin’den okuduğumuz üzere 19. Yüzyılda başlayan modernleşme tarihinde buluruz. Osmanlı’nın gerileme döneminde yenilgi psikolojisi içerisinde imparatorluktan ulus devlete geçerken ulus devlet mantığının belki de bir ürünü olarak askeri ve siyasi elitin merkezi bir devlet oluşturmak, laik bir devlet düzeni kurmak, homojen bir ulus yaratmak ve bunu “halka rağmen halk için” düsturıyla hareket eden Jacoben bir mantıkla yaptığını görürüz. Çünkü bizim modernleşme tarihimiz maalesef büyük ölçüde Fransız İhtilâli sonrasındaki o devrimci zihinden etkilenmiştir. Sonra felsefi olarak biraz Alman geleneğinden etkilenen organik toplum anlayışından etkilenmiştir, ama işte diyelim ki Anglosakson geleneğinden en az etkileniriz. Abdülhamid’in zaman zaman “Ya bu kadar Batı’ya insan gönderdik. Hep de Fransa’ya gitti. Bunlar da devrimci olup başımıza bela oldu. Biraz keşke Anglosakson dünyasına da gönderseydik. Devrimci değil de evrimci olsaydık farklı mı olurduk?” dediği zikredilir. Böyle midir bilmiyorum.

Tarih keşkesi olmayan bir şey, ama o günün koşullarında cumhuriyeti kuran siyasi elitler dâhil olmak üzere modern eğitim yapan üç ana sınıf; harbiye, tıbbiye ve mülkiyeliler genelde ulus devlet bağımsızlığına inandıklarından, imparatorluğun bir an önce tasfiye edilerek devletin yeni çağdaş formu olan ulus devlet mantığına geçişi savundular. Dolayısıyla 1945 sonrasında demokratikleşmenin zorunlu hale gelmesiyle, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Batı blokuna geçmek zorunda kaldığımızda, siyasal sistemimizi değiştirmek zorunda kaldık. Yoksa

İnönü'yü kimse kolay kolay tek parti iktidarından vazgeçiremezdi. Ben Türk siyasal hayatı dersi vermedim; ama uzun uzadıya yakın tarih okumalarım var. Kimse İnönü'yü ikna edemezdi. Fakat devletin bekası, stratejisi, güvenliği gereği CHP yönetimi o günkü koşullarda -Allah var hak vermek lazım- gerçekçi davranıp demokrasiye geçmek durumundaydılar. Demokrasiye geçtiğin zaman halkın iradesi, milletin iradesi ortaya çıkıyor. Milletin iradesi ve tercihi nedir diye baktığımızda, insanlar -Osmanlı'nın son döneminde yapılan tartışmalarda da bu var- kendi kültür ve kimliklerinden vazgeçmeden Türk olarak, Müslüman olarak, Müslümanlığından ve Türklüğünden utanmadan "Yeni bir başlangıç yapalım; ama kimliğimizle barışık şekilde değişelim." diye baktılar. Aslında "muhafazakâr" diye isimlendirilen kesim, geleneksel anlamda değişime açıktır; ama bunun kendi iradesiyle, kendi dinamikleriyle, tepeden inme değil belki tedrici bir şekilde yapılmasını öngörür. Tanpınar gibi edebiyatçıların dile getirdiği eleştirilerin temeli de burasıdır. Aradaki mücadele işte bu sürecin kim tarafından, nasıl yönetileceği üzerine yoğunlaşır. Yoksa Demokrat Partiyi kuranlar da aslında uzun yıllar Cumhuriyet Halk Partisinde görev yapmış olan kurucu siyasi elitlerdi. Ama bölünmeye baktığımız zaman Mecliste Cumhuriyet Halk Fırkası karşısında Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Serbest Cumhuriyet Fırkası; CHP hep devam etti; ama 1950 sonrasında Demokrat Parti, Adalet Partisi, Doğru Yol Partisi, Anavatan Partisi, MSP, MHP geleneği ve nihayet bugün AK Parti'de mücessem haline gelen sağ siyasetin taşıyıcısı olan bir gelenek var. Bu iki gelenek 73 yıl içerisindeki demokraside oy dağılımına baktığımız zaman %65 artı eksi 5 oranında sağ kesim, kendi bloku içerisinde %30 artı eksi 5 oranında -eğer "sol" dersiniz CHP'ye- sol kesimdir. Ne kadar soldur çok emin değilim; ama en azından temel değerler itibarıyla böyle bir gelenek var.

Halkın bu tercihini yaparken neye dikkat ettiği konusunda ben sadece bir şiir okuyayım. Abdurrahim Karakoç'un "İsyanlı Sükût" diye bir meşhur şiiri vardır. Sadece iki kıtasını okuyacağım. Biraz önce "Niye 1950'de halk, köylü, vatandaş, çiftçi Demokrat Parti'ye oy verdi?" diye soruldu, çünkü sistemden dışlandı. %80'inin kırsal alanda yaşadığı, çiftçilik yaptığı köylü, siyasette milletin temsilcilerini arıyor ve "Halkın çıkarını da aydınlanmış bireyler olarak biz belirleriz. Bu ülkeye komünistlik gelecekse biz getiririz." diyebilen bir CHP geleneğine karşı halkın elinde tek bir silah var: meşru biçimde iradesini or-

taya koyacak olan sandık. Onun için bizde sandık namusu önemli bir konudur. 1946 ile 1950 arasında en çok tartışılan, uğruna mücadele edilen şey “Sandığın namusunu kiminle nasıl koruyacağız?”dır. Bu o kadar önemli bir şeydir ki, 1950’ye giderken kanunda yapılan değişiklikler hafızalardadır. Siyasi tarih hocaları bunu iyi bilir. İsyanlı Sükût’ta bir köylü vatandaşın muhtemelen bir kaymakamla olan muhataplığı üzerinden gidilir.

“Gitmişti makama arz-ı hâl için
‘Bey’ dedi, yutkundu, eğdi başını.
Bir azar yedi ki oldu o biçim
‘Şey’ dedi, yutkundu, eğdi başını”

“Yürüdü, kör topal çıktı şehirden
Ağzına küfürler doldu zehirden
Salladı dilini vazgeçti birden,
‘Oy’ dedi, yutkundu, eğdi başını.”

Buradaki “oy” acıma değil. “Ben zamanı geldiğinde sandıkta ne yapacağımı bilirim. Kendi irademi nasıl kullanacağımı bilirim.” O zamanki psikolojiyi anlamamı sağlayan, beni en çok etkileyen şiirlerden birisidir bu. Biz bunun farklı versiyonlarını yaşadık. 2004, 2005’lerde ordu içerisindeki oluşumlar, Cumhuriyet mitingleri... 27 Nisan Bildirisi. AK Parti’yi kapatma davaları...

28 Şubat’ı saymıyorum. Daha sonraki Gezi Olayları, 17-25 Aralık olayları, 15 Temmuz olayları ve Amerikan Başkanı Biden iş başına gelirken 2019 sonundaki açıklamaları... Hangisini sayalım? Yani aslında bugün %80’i şehirlerde yaşayan bir toplumuz. Ama 1950’li yıllarda Karakoç’un getirdiği o hâletiruhiyenin farklı versiyonlarını 73 yıl sonra bize zaman zaman yaşatıyorlar. Belki de iyi ki yaşattılar ki demokrasinin kıymetini biliyoruz. O bakımdan insanların neden böyle bir tercihte buldukları ve 14 Mayıs 2023’te sonucun muhtemelen ne olacağı konusunda benim şüphem yok. Geleceğe ilişkin ben ümitliyim. 14 Mayıs 2023 sonrasında Türkiye yeni bir döneme girecek. Yeni dönemde belki daha büyük bir millî mutabakat ve uzlaşının formüllerini arayacağız. Biz de arayacağız karşı taraf da arayacak. Ulus devletin içeriğini ortak kamusal değerler üzerine kuracağız, dolduracağız. Yeni bir cumhuriyetin ortak değerlerini birlikte inşa edeceğiz. Buradaki güvencem öncelikle milletin sağduyusu, ikinci olarak yeni nesle

olan güvenim. Gençlik özetle önemli. Bu kadar iletişim çağında gençler gerçekten çok farklı kanallardan besleniyorlar. Son derece vicdanlılar, adaetliler, arayış içindeler. Bizim dönemin bu kutuplaşmalarını da çok anlamıyorlar ve anlamak da istemiyorlar. Yeni bir geleceği onlar doğru biçimde, vicdana uygun bir şekilde inşa edecekler. Göreceksiniz. Önümüzdeki 10 yıl içerisinde Türkiye bambaşka bir yere gelecek. Üçüncüsü cumhuriyetin birikimi, toplum birikimi. Çok ciddi bir müktesebat oluşturduk. Bu çok önemli bir şey. Biz yeni bir anayasa yapacağız. Bunda benim hiç şüphem yok. Bu konuda hazırlıkların da devam ettiğini biliyorum. Bu önümüzdeki birkaç yıl belki de yeni bir müzakereci demokrasinin temelini atacağız. Dördüncü olarak, sadece Türkiye için değil, emin olun bildiğimiz anlamdaki temsili demokrasinin bütün kurumları yeniden tanımlanacak. Demokrasi veya klasik Batı merkezli demokrasilerin hegemonik söyleminin ötesinde biz Türkiye olarak kendi coğrafyamızdaki, Balkanlar'dan Orta Doğu'ya kadar kendi halklarının iradesini yansıtacak, belki demokrasiyi yeniden yorumlayıp tanımlayacağımız örnek bir model kurabilecek tecrübeye sahibiz. Bir Latin Amerika var, biz varız, belli bölgeler var. Belki de Batı'nın terk etmeye başladığı, inancını kaybettiği; faşizme, milliyetçiliğe, İslamofobiye kaydığı bir dönemde bu coğrafyadan dünyanın geleceği adına ümit veren fikirler; hak, adalet üzerine toplumların geleceğe ilişkin tahayyüllerini güçlü şekilde ifade edecek, dünyanın geleceği anlamında daha adil bir dünya sisteminin kurulmasını sağlayacak çok yaratıcı fikirler çıkacak. Teşekkür ediyorum.

■ AV. UĞUR KIZILCA

Çok teşekkürler Sayın Hocam. Üçüncü konuşmacımız Polis Akademisi İç Güvenlik Fakültesi Dekanımız Prof. Dr. Hamit Emrah Beriş Hocam. Buyurunuz Hocam.

■ PROF. DR. HAMİT EMRAH BERİŞ

Çok teşekkür ederim Sayın Başkanım. Ben de öncelikle tüm katılımcıları saygıyla selamlamak istiyorum. Bu manevi havası yüksek ortamda bana bu fırsatı verdikleri için İletişim Başkanlığı ve Hukuk Politikaları Kurulu Başkanlığına ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Şimdi tabii konuşmalarda sonlara kalmanın getirdiği birtakım dezavantajlar var. Sizden önceki konuşmacılar neredeyse söylenecek her şeyi ifade ediyor. Ben de kenarda oturup dinlerken böyle bir stres içindeyim sürekli. “Bu da söylendi, bu da söylendi.” diye. Allah son konuşmacı olan Kudret Hoca’nın yardımcısı olsun. Tekrara düşmeden, yani benden önceki konuşmacıların söyledikleri çok önemli şeyler var, oradaki birtakım motifleri ödünç alarak ancak tekrara düşmeden ben de süremi doldurmak, kısa bir sunuş yapmak istiyorum.

Kendime soracağım birkaç soruyla başlamak istiyorum. Öncelikle şu: “Türkiye neden demokrasiye geçti?” Yani 1923’te Cumhuriyet ilan ediliyor. Ondan sonra çok uzun süre boyunca bizim gündemimizde demokrasi diye bir kavram yok ya da demokrasiye geçiş gibi bir kaygı bulunmuyor. Ama 1945 yılında aniden apar topar bir karar alınıp Türkiye demokrasiye geçiyor. Şimdi resmi tarih yazınına bakarsanız bir taraftan “zaten tek parti dönemi demokrasinin altyapısını hazırlıyor-

du, şartlar olgunlaştığı vakit demokrasiye geçilecekti” gibi bir anlatı var. Bunun çok doğru olmadığını biliyoruz. Esas itibarıyla tek parti yönetimi özellikle 1940’ların başından itibaren kurumsallaşma yoluna gidiyor. Yani mümkün olan en uzun süre boyunca mevcut yapının devam ettirilmesi gibi bir amaç ve hedef var. Ama daha sonra bir şey oluyor dünyada. 1945 yılında Birleşmiş Milletler Teşkilatı kuruluyor. Dünya iki bloğa ayrılıyor ve bizim bir tercih yapma zorunluluğumuz ortaya çıkıyor. Tercih şu: “Ya Batı dünyasıyla beraber hareket edeceksin, o zaman demokrasiye geçmen gerekiyor. Ya da bağlantısız çizgi izleyeceksin, o zaman da tepedeki Sovyetler Birliği’nin her an işgal tehdidi var. Hakeza böyle bir durumda Batı’yla işbirliği mekanizmaları da ortadan kalkacak.” Bunun üzerine demokrasiye geçiş yönünde bir karar alınıyor; ama demokrasiye geçişin nasıl olacağı konusunda neredeyse hiç kimsenin bir fikri yok. Çünkü bu konuda gerçekçi, uzun süreli bir tecrübe yaşanmamış. Bu yüzden ağır aksak, belki böyle el yordamıyla bazı şeyleri bulmak yolunda birtakım çabalar sarf ediyoruz. Birkaç tane rakam vereceğim. 1923 ile 1938 arasında, yani Atatürk’ün hayatta bulunduğu dönem içerisinde -15 senede- Türkiye’de sadece üç tane başbakan görev yapıyor. Daha sonra 1945’e kadar olan sürede bu başbakan sayısı dörde çıkıyor. 1945’te çok partili hayata geçiş kararı alındıktan sonra 1950’ye kadar geçen sürede de 4 tane başbakan görev yapıyor. Neredeyse her yıl başbakan değişiyor. Çünkü bir şeyi arıyorlar. Yani artık bir başbakan belirleyip halka istediğiniz politikaları dikte ettirme ve kabul ettirme şansınız kalmamış. Halkı da bir şekilde ikna etmek zorundasınız ve bir şey deneniyor. Bunun neticesinde söylediğiniz gibi 1945’te çok partili hayata geçiş kararı alınıyor. Ve muhtemelen o dönemin CHP elitleri neyle karşılaşacaklarını bilmiyorlar.

Asıl kırılma noktası, yine Cumhuriyet Halk Partisi içerisinde Dörtlülük Takrir aracılığıyla bir kopuşla yaşanıyor. Dört milletvekili (Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü) –biliyorsunuz Demokrat Parti’nin kurucuları-, 7 Haziran 1945 tarihinde CHP Grup Başkanlığına, “Dörtlülük Takrir” adıyla bir önerge veriyor ve aslında bu kopuş sürecini başlatıyor. O kopuş sürecinde de şöyle ilginç bir anekdot var: Önerge CHP Meclis Grubunda okunduktan sonra tabii çok tepki alıyor, çok sayıda milletvekili tepki gösteriyor. Olumsuz bir yaklaşım sergiliyorlar. Önergeyi verenlerden Fuat Köprülü önergeyi geri çekmek istiyor, ayağa kalkıyor. Rahmetli Bayar ceketinden çekiyor ve

oturtuyor. Diyor ki: “Biz verdiğimiz önergeyi geri alacak adamlardan değiliz. Otur oturduğun yerde.” Aynen böyle konuşuyor hatıralarında geçtiği şekliyle. Ama Adnan Menderes merhum, önergeyi sonuna kadar savunuyor. Hiçbir şekilde maneviyatını düşürmüyor. Kürsüde çok güçlü bir şekilde duruyor. Gelen eleştirileri cevaplıyor ve aslında pek çok kişinin söylediği üzere Celal Bayar’ın gözünde o gün itibarıyla kendisinden sonraki genel başkan oluyor. Yani Celal Bayar halefini bu şekilde belirlemiş oluyor. Daha sonraki süreçte Demokrat Parti’nin kurulmasıyla beraber 1946 yılının başında CHP için ciddiyetinin biraz farkına varıyor. Belki ilk aşamada demokrasinin ne getireceğini öngöremiyorlar, fark edemiyorlar ya da kendi iktidarlarını tehdit ettiğini fark edemiyorlar, çünkü şöyle bir mantık var; tipik modernleştirme mantığı bu: “Ülkeyi değiştirdik. Ülkeyi çağdaş bir yaşam düzeyine erdirdik. İçine düşmüş olduğu kötü şartlardan çıkarttık.” vesaire. Böyle bir mantık ve aşırı özgüven var. Ama bakıyorlar ki bu Demokrat Parti ile birlikte ortaya çıkan muhalefet girişimi gitgide toplum nezdinde bir karşılık bulmaya başlıyor. Bunun neticesinde çok enteresan bir karar alınıyor. 6 Haziran günü bir kanun değişikliği yapılıyor ve değiştirilen kanun maddesi şunu içeriyor: “Seçimlerin erkene alınmasına karar verildiği takdirde seçimlerin yapılacağı tarihi İçişleri Bakanı ilan eder” deniliyor. Mealen söylüyorum. Daha sonraki süreçte aradan yaklaşık bir ay geçtikten sonra İçişleri Bakanı gazetelerde iki cümlelik duyuru yayınlıyor. Bu duyuruya göre -3 Temmuz 1946 duyurunun yayımlandığı tarih, tarihin altını özellikle çiziyorum- “21 Temmuz 1946 günü seçim yapılacak.” deniliyor. Yani İçişleri Bakanlığı seçimlerin yapılacağını 18 gün önce açıklıyor. Muhalefeti tamamen hazırlıksız yakalamak gibi bir amaç var burada. Çünkü seçimlerin normal zamanında yapılması gereken tarih 1947 senesi. Yani muhalefeti hazırlıksız yakalamak için seçimler bir sene öne alınıyor. Öne alındığı gibi de muhalefete bir ay değil, 3 hafta bile değil, 17-18 günlük bir hazırlık fırsatı veriliyor. Tabii bu Demokrat Parti tarafından tepkilerle karşılanıyor; ama bir taraftan da yapacak bir şeyiniz yok. Seçimlere olabildiğince hazırlanmak zorundasınız. Buna rağmen seçimlerde önemli bir başarı elde ediliyor. Ama bu başarının gerçek boyutlarını da maalesef yine bilme şansımız yok. Neden? Şöyle bir sorunla karşılaşılıyor orada: Burada benden önceki hocalarım anlattılar o dönemde uygulanan baskıları, sandıklarda jandarma etkisini. Ama başka bir faktör daha var burada: Sandıklar açılıyor, oylar sayılmaya

başlanıyor. Bir süre sonra, muhtemelen sayıldıktan sonra özellikle taşra illerinden Ankara'ya ilk sonuçlar bildirildikten sonra "Sayımı durdurun." diye bir talimat geliyor. Sayım durduruluyor. Gerekçe olarak havanın kararması gösteriliyor. Yani "Hava karardığı için sağlıklı olarak oylar sayılamayacak, yarın devam ederiz." deniliyor, oylar götürülüyor. Kaymakamlıklarda ve valiliklerde kilitli dolaplara kaldırılıyor. Ertesi gün sayıldığında farklı bir sonuçla karşılaşılıyor. Tabii bu süreçte Demokrat Parti'nin yine itirazları var. "Sine-i millete dönmek" bizim Türk siyasi hayatımızda çok kullanılan kavramlardan birisidir. "Sine-i millete dönmek" kavramı ilk o dönemde ortaya çıkıyor. 64 milletvekilliği kazanıyor Demokrat Parti; ama bazıları diyorlar ki "Meclise girmeyelim." Yani "Hepimiz istifa edelim, meclise girmeyelim. Bu durumu protesto edelim." Yine merhum Bayar sağduyulu bir devlet adamı, daha öngörülü, diyor ki: "Hayır, meclise gireceğiz. Mücadelemizi demokratik bir zemin içerisinde vereceğiz."

1947 yılında Demokrat Partililer tarafından "Hürriyet Misakı" ilan ediliyor ve aslında demokrasiye geçiş konusunda bir yol haritası çizilmiş oluyor. İşte seçimlerin hâkim teminatı altında yapılması yasal bir çerçeveye kavuşturulması asıl olarak o Hürriyet Misakı'nda ortaya çıkıyor. Peki CHP ne diyecek bu misaka? "Milli Husumet Andı" diyecek. Yani "Siz ülkeyi kutuplaştırıyorsunuz, ülkeyi bölüyorsunuz." diyecek. Yani bugünkü tartışmalara çok benziyor anlaşılacağı gibi. "Aslında her şey gayet güzel. Her şey gayet adil bir şekilde gidiyor. Neden buna ihtiyaç duyuyorsunuz? Yani seçimleri neden hâkimler yürütsün mesela?" Ya da mesela o dönemde Bayar'ın vaatlerinden birisi şu: İnönü'nün aynı zamanda CHP Genel Başkanı olmasına karşı çıkıyorlar, diyor ki Bayar "Ben seçilirsem, cumhurbaşkanı olursam Demokrat Partiden ayrılacağım, istifa edeceğim." diyor ve gerçekten de bunu yapıyor. Şimdi güncel siyasete çok çekmek istemiyorum; ama Kılıçda-roğlu da öyle diyordu cumhurbaşkanlığına aday gösterilmeden önce, şimdi istifa etmekten vazgeçti gibi görünüyor. Böyle ilkeli bir duruş burada sergiliyor Demokrat Partililer. Zaten bu ilkeli duruş sayesinde, siyaseti demokratik bir mücadele olarak görmek sayesinde adım adım 1950 iktidarına giden yollar döşeniyor. Demokrasinin ıslah edici bir yönü var. CHP de deniyor bir şeyler yapmayı, değiştirmeyi. Yani dediğimiz gibi 4 tane başbakan değiştiriyor mesela. Her yıl bir başbakan değişiyor neredeyse. Hatta son Başbakan Şemsettin Günaltay'ın söyle bir özelliği var: Medrese eğitimi almış bir isim, müderris aynı za-

manda. Meclis kürsüsünde artık seçimlerin yaklaştığı bir dönem içerisinde şöyle bir konuşma yapacak: “Bu memlekette imam hatip okulları açan hükümetin başbakanıyım” -aslında kurslardan bahsediyor, liselerden, ortaokullardan değil- diyecek. Köy Enstitülerini kapatacak mesela CHP o dönem içerisinde. Yani fiilen kapatacak, resmen olmasa bile. Dolayısıyla CHP de bir şey deniyor. Demokrasinin ıslah edici yönü önemli; ama diğer taraftan 14 Mayıs 1950 seçimleriyle beraber yeni bir durum karşımıza çıktığını görüyoruz. Şimdi bu tür otoriter rejimlerin, tek parti yönetimlerinin şöyle bir özelliği var: Sistem içerisine bunlar belli vesayet kurumları yerleştiriyorlar. 1950’den sonra o vesayet kurumlarının tasfiye edilmesi yönünde bir çaba harcanıyor bir taraftan da.

Menderes’in ilk hükümet programında yaptığı konuşmada bir meşhur ayrım var; millete mal olmuş ve millete mal olmamış inkılaplardan bahsediyor. “Millete mal olmuş inkılapları muhafaza edeceğiz, mal olmamışlara bakacağız, durumu değerlendireceğiz.” minvalinde ifade kullanıyor. Dolayısıyla o dönemden itibaren vesayet kurumlarını tasfiye etme ya da onların sistem üzerindeki etkilerini azaltma gibi bir durum söz konusu. Ama maalesef yine Demokrat Parti’nin iktidarının ilk günlerinden itibaren vesayet kendisini başka türlü gösterecek. Ordu içerisinde birtakım cuntacı hareketler ortaya çıkacak. Bunun sebeplerinden birisini de az önce söyledik: “1945’te Türkiye’nin demokrasiye geçmesindeki en önemli saiklerden biri dış etkiydi.” “Dış baskı” demeyelim, “dış etki” diyelim. Ama şimdi az önce söylediğimle çelişebilen bir şey söyleyeceğim. Ordunun içerisinde bu tür cuntacı yapılanmaların oluşmasının sebeplerinden birisi de aslında dış etkiler. Bu da biraz Amerika’nın taktik değiştirmesinden kaynaklanıyor diyebiliriz. Çünkü İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra 1947 yılında Truman Doktrini var. Şöyle bir bakış açısı geliştiriyor Amerika: “Bir ülke ya demokratiktir ya da antidemokratiktir. Antidemokratik ise otoriter ve totaliter rejimlere sahiptir. Totaliter rejimlerde de faşist rejimlerle komünist rejimler arasında bizim için fark yoktur.” Çünkü netice itibarıyla dünyayı o dönemde ateşe atan faşist rejimler. “Bunların ikisiyle birlikte mücadele edeceğiz.” deniliyor ve bu yüzden demokrasiye geçiş teşvik ediliyor. Ama bir süre sonra şunu görüyorlar ki farklı ülkelerdeki demokrasiye geçiş Amerika’nın ve genel olarak Batı’nın menfaatleri için iyi bir şey olmayabilir. Kendilerinde uygulayırsa iyi bir şey; ama başka coğrafyalara kayıldığı zaman iyi bir şey

olmayabilir. Çünkü kapalı yapıları, küçük yapıları çok daha kolay bir şekilde kontrol edebilirsiniz. Bunun neticesinde 1950'lerden itibaren sırf bizde değil Mısır'da, Arjantin'de, Yunanistan'da, başka pek çok ülkede ordular içerisinde birtakım cunta yapılanmaları ortaya çıkacak ve bunlar darbe yapmaya başlayacaklar ve Amerika'da bu darbeleri yoğun bir şekilde destekleyecek ya da en azından karşı çıkmayarak zımni bir destek verecek. Buradan hareketle son dönemde yaşadığımız siyasi gelişmeleri de 15 Temmuz darbe girişimine sebebiyet veren durumları da bu kapsamda değerlendirmek gerekiyor diye düşünüyorum. Çok da fazla uzatmak istemiyorum. Sayın Başkanım, teşekkür ediyorum tekrar herkese. İyi akşamlar diliyorum.

■ AV. UĞUR KIZILCA

Teşekkür ediyorum. Evet, son konuşmacımız Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Kudret Bülbül Hocamız, buyurun Hocam.

■ PROF. DR. KUDRET BÜLBÜL

Ben de hazirunu saygıyla sevgiyle selamlıyorum. Tabii Yassıada'da, ruhaniyetlerini buram buram hissettiğimiz bir ortamda şehit bakanlarımızı ve başbakanımızı rahmetle, minnetle anıyorum. Herhalde Yassıada'ya artık “Yaslı Ada” demek gerekiyor onların şehadetlerinden sonra. Böylesi anlamlı bir günde, 27 Nisan e-muhtıra darbesinin yıl dönümünde, o karanlık günlerin yıl dönümünde böylesi anlamlı bir adada böyle program yaptığı için Cumhurbaşkanlığımıza içtenlikle teşekkür ediyorum.

Ben de iki 14 Mayıs, iki lider, iki parti arasında biraz kıyaslama yaparak ikinci 14 Mayıs'ın, 2023'ün anlamı üzerinde duracağım. Bu bağlamda biraz karşılaştırma yapmak istiyorum; ama bu karşılaştırmaların çok fazlası da yapılabilir.

İki lider açısından bakıldığında ya da iki parti açısından da bakıldığında, ikisi de Türkiye'yi karanlıktan aydınlığa çıkaran iki lider, iki parti. Birincisi tek parti rejiminden Türkiye'yi aydınlığa çıkaran, ikincisi de öylesine bir karanlık, öylesine bir cehalet içindeler ki 1000 yıl süreceğini varsaydıkları 28 Şubat sürecinden Türkiye'yi aydınlığa çıkaran parti.

İki lider de halkı tarafından çok sevilen, çok değer verilen, isimleri çocuklara verilen iki lider. Gelmeden Google'a baktım, -Google'da öyle

bir hizmet de var- kendi isimlerinize de bakabilirsiniz. “İsminiz Türkiye’de kaç tane var?” Kaç tane Menderes ismi var çocuklara verilmiş diye bugün itibarıyla, Menderes özelinde baktım, 10 binlerce Menderes var. Erdoğan ismine bakmadım; ama biz Recep Tayyip Erdoğan üçlemesiyle sadece Türkiye’de değil, Türkiye’yi de aşacak bir şekilde mazlum dünyada, İslam dünyasında bu isimlerin verildiğini biliyoruz.

(Dinleyicilerden birinin benim adım Adnan diye bağırması üzerine) ali ve adnanları saymıyorum, sadece Menderes olarak baktım. Tabii ki ali ve adnanları saydığımızda bu sayı çok daha fazla olacaktır. Bugün belki biraz azalmış olabilir. Ama bu mezalimin yaşandığı zamanlarda sanırım bu sayı muhtemelen çok daha fazladır. Başol, Egesel ve İnönü isimlerine bakmadım. Bu isimlerin verilip verilmediğine, verilmişse ne kadar olduğuna da merak edenler baksın..

İki parti de içerisinde doğdukları partiler tarafından ölümcül muhalefete tabi tutulan partiler. Demokrat Parti’nin CHP tarafından nasıl bir ölümcül muhalefete tabi tutulduğunu ve tehdit edildiğini biliyoruz. Keza AK Parti’ye karşı, Saadet partisi’nin de nasıl bir zehirli dil kullandığını da.

Her iki lider de Türkiye’ye çağ atlatan iki lider. Rahmetli Menderes’in kendi sesinden dinlemiştim, sizlerin de dinlemenizi öneririm, çok etkileyici, insanı bam telinden yakalayan ses tonuyla diyordu ki: “Biz 1950’lerde Türkiye’de ziraatçımıza, köylümüze, esnafımıza, sanayicimize neler yaptık? Türkiye’ye çağ atlattık.” Tabii benim nesil çağ atlama kavramını rahmetli Özal’dan bilir; ama Menderes’in de bu kavramı kullandığını görmüş oldum. Özal’ın da çağ atlattığını çok iyi biliyoruz. Tabii AK Parti, Cumhurbaşkanımız “çağ atlattık” demiyor; ama Türkiye’de gerçekten çağ atlandığını çok iyi biliyoruz. Keşke vakit olsa da daha sonra neler oluyor, bunları da konuşabilsek.

Beşincisi, ikisi de demokrasi ve özgürlükler çitasını yükseltmek için sessiz devrim yapmış iki lider, iki parti. Tabii AK Parti’nin şöyle bir şansı var: yaptığı bu sessiz devrim kayıt altına alınmış bir parti. Bu anlamda Kamu Güvenliği Müsteşarlığının, benim de naçizane komisyon başkanlığında hazırlanan “Sessiz Devrim” adlı çalışması 40-50 yıl, 60 -70 yıl sonrasında anlamını çok daha fazla bulacak bir çalışma. Keşke rahmetli Menderes döneminde de böyle bir çalışma yapılmış olsaydı da neyi neden değiştirdiklerini bilseydik ve biz onların mira-

sı üzerinden bugünlere gelebilseydik. Böylelikle neyi kazandığımızı, neyi kaybettiğimizi hatırlayabilseydik.

Altıncısı, ikisi de Türkiye tarihinin en fazla seçim kazanmış partileri. Demokrat Parti üç dönem; AK Parti 6 dönem, yedinci döneme gidiyor. Bu sayılar dünya demokrasi tarihi açısından da çok istisnai sayılar.

Yedincisi; Hamit Hocam da biraz bahsetti, her ikisi de az ya da çok CHP'yi şekilsel olarak da olsa dönüştürmüş iki parti. Mehmet Akif'in arkadaşı Şemsettin Günaltay'ın başbakan olması esasen yine Demokrat Parti sürecinin başlamış olmasından kaynaklıdır; keza ona imam hatipler açtırtan da yine Demokrat Parti'nin CHP'de yarattığı değişim ve dönüşümdür. Keza bugün Türkiye'deki geniş toplum kesimleri CHP'deki görünürdeki değişime çok inanmasa da o görüntüdeki değişimi sağlayan Türkiye'de AK Parti'nin getirdiği demokrasi ve özgürlük çitasıdır, %50+1 meselesidir.

Sekizincisi; her ikisi de vesayetle ağır bir biçimde mücadele etmiş. Rahmetli Menderes'in ve Sn Cumhurbaşkanımızın hayatlarını ortaya koyarak Türkiye'deki vesayet rejimi ile nasıl mücadele ettiklerini, bu bağlamda onlara ne çok şey borçlu olduğumuzu hepimiz biliyoruz.

Dokuzuncusu; ikisi de vesayetle mücadele etmiş; ama ikisinde de vesayetler önce kendi arasında çatışmış. Menderes döneminde bunu biliyoruz, ondan çok bahsetmiyorum; ama AK Parti döneminde ikiz bir vesayet mücadelesi söz konusu. Bu çok açık değil. Üstü örtük olarak biliniyor. Birincisi Soğuk Savaş vesayeti. 1960 Anayasası'yla kurulan kurumsallaşan, küresel aktörlerin toplumsal dizayn bağlamında, "Bu milleti başsız bırakırsanız ya ona kaçır ya buna kaçır." anlayışıyla "kaçmasın" diye sistemleştirdiği Soğuk Savaş vesayeti. Ama bu Soğuk Savaş vesayetinin artık yürümeyeceği anlaşılınca 1980'lerle birlikte yeni bir vesayet Türkiye'ye empoze ediliyor: FETÖ vesayeti. Dolayısıyla AK Parti döneminde iki vesayetle mücadele söz konusu. Hatta bu iki vesayet görünürlükte birbirleriyle de mücadeleleri söz konusu. Ben bu hafta yazacağım bir makaleye bu anlamda "Vesayetçiler Kapışması" başlığı koydum. Yani Soğuk Savaş vesayeti ile onun yerine ikame edilmeye çalışılan; ama arka planında küresel aktörlerin ikisinin de sahibi olduğu ya da yönlendirdiği iki vesayet kapışması.

Konuşmamın sonraki kısmında, bahsettiğim benzerliklerden hareketle biraz 14 Mayıs 2023'ün anlamına değinmek istiyorum. 1950'lerle

birlikte Türkiye’de gözlemlediğimiz şey demokrasiye yeniden geçiştir. Ama şimdi 2023’ün esas anlamı Türkiye’de demokrasinin kurum-sallaşmasıdır. Buraya geleceğim; ama bunu biraz açmak istiyorum. Türkiye, bugün gerçekten ne kadar fark ediyoruz bilmiyorum; ama küresel dünyada çok önemli roller, çok önemli fonksiyonlar üstleniyor. Ben dünyanın geleceği konusunda biraz karamsar olan insanlardanım. Daha önce yazdığım bir yazıya “Üçüncü Dünya Savaşı ve Türkiye Yüzyılı” başlığı koydum. Üçüncü dünya savaşının çok ciddi bir olasılık olarak insanlığın önünde olduğunu düşünüyorum. Niye öyle? Çünkü dünün küresel aktörleri büyük oranda zayıflamış olmalarına rağmen pozisyonlarını terk etme niyetinde değiller ve bunun için askeri teknolojiyi kullanmaya son derece hazırlar. Ama bugünün yükselmekte olan güçleri de dünyanın dünkü gibi olmadığını farkındalar; ama bunun için silah kullanmaya hazır değiller. Örneğin ABD-Çin kapışmasında esasen bu kapışmayı engelleyen şey Çin’in askeri teknolojiye başvurmamasıdır. Ama bunun ilanihaye böyle gitmeyeceğini biliyoruz. Dolayısıyla böyle bir dünyada Türkiye gibi “Dünya Beşten Büyüktür” diyen, insanlığın vicdanı olarak sesini yükseltilebilen, Ukrayna meselesinde somut olarak ortaya koyabildiği gibi taraflarla konuşabilen bir dil, söylem ve duruş çok değerli. Bölgesel ve küresel adalet arayışı diyorum ben buna. Bölgesel ve küresel adalet arayışının sürebilmesi için Türkiye Yüzyılı’nın sürmesi gerekiyor. “Türkiye Yüzyılı” dediğimiz şey de keza yine Türkiye’nin ekonomik, teknolojik kalkınmasıyla birlikte küresel dünyadaki etkilerini ve Türkiye’ye yüklenen anlamı da burada düşünmemiz gerekiyor. Tabii ki bu ikisinin ve diğerlerinin olabilmesi için Türkiye’de demokrasinin kurum-sallaşması gerekiyor. Yani belki Menderes dönemiyle bugünün en temel farklarından birisi bu ya da önceki yıllarla bugünün Türkiye’sinin en bariz farklarından birisi bu. Evet, vesayetle mücadele var. Yoğun bir şekilde vesayeti alt etme çabaları var, başarılar da var; ama vesayeti mahkûm edecek, vesayeti bir daha oradan başını kaldıramayacak şekilde ezebilecek bir sistem değişikliği bugünkü kadar çok yok. Bu anlamda Türkiye’deki sistem değişikliği gerçekten çok değerli. Yani başkanlık sistemiyle Türkiye’nin kendisi için yönetilebilir olması, vesayeti mahkûm eden, vesayetın tekrar dirilebilmesini engelleyen en temel unsurlardan birisi. Niye öyle? Çünkü Türkiye’deki vesayet -tabii iç vesayet ve dış vesayet iç içe geçmiş birlikte anıyoruz- sadece Türkiye içi gelişmelerle açıklanamaz. Küresel vesayetle son derece iç içe. Ama vesayete kapı aralayan, vesayeti mümkün kılan en temel unsur

Türkiye’de yönetimin/siyasetin zayıf olması. Yani kendisi için yönetilebilir bir Türkiye konusunda sistemin zayıf olması. Sistem zayıf olduğunda, yönetilemez olduğunda iç ve dış vesayetler çok daha güçlü bir şekilde ortaya çıkıyor. Zayıf siyaset, güçlü vesayet; güçlü siyaset, güçlü demokrasi ve milli irade demektir. Burada bir anımı da paylaşayım. Bir yıl kadar önce, Türkiye Büyük Millet Meclisi Dış İlişkiler Başkanı’yken Amerika Büyükelçiliğinden aradılar. Dediler ki “Efendim iki diplomat gelip sizinle görüşmek ister.” Ben de Meclis Başkanımın iznini alarak kendilerine randevu verdim. Tabii “Amerikan Büyükelçiliği” deyince Türk-Amerikan ilişkileri, Türkiye-ABD parlamento, kongre, senato ilişkileri bağlamında kendi hazırlığımı yaptım. Bir buçuk saat kadar görüştük kendileriyle. Tabii konu tamamen benim beklediğim ve öngördüğümün dışında bir konuydu. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminden önce küçük bir makale yazmıştım. Merak edenler internette bulabilirler “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi” diye. Onu okumuşlar. Bir buçuk saat onun üzerine benimle mülakatta bulundular ve “Hala aynı fikirde misiniz? Niye başkanlık sistemini bu kadar önemsiyorsunuz?” diye sordular. Ben de Türkiye’nin yönetilebilir olmasına işaret ettim. Gerçekten Türkiye yakın tarihinde belki ilk kez kendisi için, toplumu için, ülkesi için, milleti için yönetilebilir bir Türkiye. Tersinden söylersek, Türkiye yakın tarihinde belki de ilk kez başkaları için, küresel aktörler için, vesayet odakları için yönetilemez bir Türkiye. Türkiye’nin kendisi için yönetilebilir olmaya devam etmesi için demokrasinin kurumsallaşması olarak gördüğüm 2023 seçimlerinin son derece önemli olduğunu düşünüyorum. Bu süreç devam etmeli.

Bir şiirle bitirelim. Şairlerden de bahsetmek gerekiyor. Çünkü bizim siyasal mücadelemiz sadece siyasal mücadele değil aynı zamanda şiirin, edebiyatın da son derece güçlü olduğu bir mücadeledir. “Şairleri haykırmayan bir millet, sevenleri öksüz olmuş bir çocuk gibidir” diyor Yurdakul. Gerçekten şairlerimiz çok haykırmış. Aslında buraya kadar söylediklerimi şiir üzerinden söyleyeceğim şeyler özetliyor. Bu anlamda Necip Fazıl’ı, Sezai Karakoç’u, Abdurrahim Karakoç’u, Mehmet Akif’i ve Yahya Kemal’i ve diğer birçok şairi anmak gerekiyor.

1947 yılında üstat Necip Fazıl tek parti döneminin karabasan yıllarında yazdığı “Muhasebe” şiirinde şöyle aktarıyor:

“Rahminde cemiyetin ben doğum sancısıyım.
Mukaddes emanetin dönmez davacıyım.
(...)

Karayel bir kıvılcım simsiyah oldu ocak.
Gün doğmakta anneler ne zaman doğuracak?”

Necip Fazıl, tek partili yılların o zifiri karanlığında, karanlığa teslim olmayarak, olanca açıklığıyla bir umudu ifade ediyor. O doğum gerçekleşti Allah’a şükür. 1950’lerle birlikte Türkiye unutulmuş rolünü yeniden oynamaya, çok daha güçlü şekilde oynamaya başladı. Ama dönem dönem Türkiye’nin bu rolünü tekrar unutturmaya yönelik darbelerle karşı karşıya kaldık. Yine şükürler olsun ki her unutulma girişiminden sonra tekrar geldiğinde daha güçlü bir şekilde daha emin adımlarla ilerlendi. Bu anlamda Menderes’i, Özal’ı, Erbakan’ı ve Erdoğan’ın mücadelesini, vizyonlarını ve başarılarını bu perspektiften okumak gerekir. Türkiye 1950 seçimlerinden beri onca durdurma, baskılama çabalarına rağmen kendisine giydirilmek istenen deli gömleğini her defasında yırtıp atmakta, daima ileriye gitmektedir.

2023 seçimleri açısından, yaşadığımız son süreçte, davasından dönmenler ile bu doğumu boğmak isteyen yerel ve küresel aktörler birleşse de üstat yine on yıllar öncesinden cevap vermiş: Karamsarlığa asla gerek yoktur:

“Sanma bu tekerlek kalır tümsekte!
Yarın elbet bizim, elbet bizimdir!
Gün doğmuş, gün batmış ebed bizimdir!”

■ AV. UĞUR KIZILCA

Teşekkürler Hocam. Değerli hocalarım, katkılarınızdan dolayı çok teşekkür ediyorum. Kıymetli misafirlerimiz sizlere katılımlarınızdan dolayı ayrı ayrı teşekkür ediyorum. Sağ olunuz, var olunuz.

CUMHURİYET TARİHİNDE

İKİ 14 MAYIS

1950 - YETER! SÖZ MİLLETİNDİR

2023 - EVET! SÖZ MİLLETİNDİR

CUMHURİYET TARİHİNDE

İKİ 14 MAYIS

1950 - YETER! SÖZ MİLLETİNDİR

2023 - EVET! SÖZ MİLLETİNDİR

Cumhuriyet Tarihinde
İki 14 Mayıs

1950
Yeter! Söz Milletindir
2023
Evet! Söz Milletindir

Türkiye’de çok partili hayata geçiş sonrasında gerçek anlamda demokratik uygulamaların yürürlüğe konduğu ilk seçim olan 14 Mayıs 1950 seçimleri, “Yeter Söz Milletindir!” şiarı ile yola çıkan Demokrat Partinin iktidarıyla sonuçlanmıştı. Ne yazık ki, onu takip eden birçok darbe ve darbe girişiminin anası olan 27 Mayıs 1960 askeri darbesiyle Türkiye’de demokrasi askıya alınmış, herkesin yüreğini yaralayan kararlara imza atılmıştı.

Son olarak 15 Temmuz darbe girişimiyle kendisini gösteren, aradan geçen yıllarda yaşanan tüm antidemokratik müdahalelere ve ihanetlere rağmen Türk halkı iradesini, demokratik hakkı olan oyunu kullanarak seçimler vasıtasıyla göstermekten geri durmamış, özgürlük ve demokrasi sevdasından ayrılmamıştır.

Bu bağlamda, Türkiye’nin demokrasi tarihinde özel bir yeri olan 14 Mayıs 1950 seçimleri ile Türkiye Yüzyılı’nın hayata geçirilmesinde kuşkusuz en kayda değer dönemeçlerden biri olan 14 Mayıs 2023 seçimlerini birlikte ele alan “Cumhuriyet Tarihinde İki 14 Mayıs” başlıklı panel, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı ve Cumhurbaşkanlığı Hukuk Politikaları Kurulunun ortak çabalarıyla gerçekleştirilmiştir. Elinizde bulunan bu yayın, değerli konuşmacıların bahsedilen panelde yapmış oldukları konuşmaları ihtiva etmektedir.

CUMHURBAŞKANLIĞI
İLETİŞİM BAŞKANLIĞI YAYINLARI

ISBN: 978-625-7377-75-1

9 786257 377751